

Orjuuden ja pakkotyön kielto Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen perusteella

Lapin yliopisto

Maisteritutkielma

Iiro Karjula

Oikeustiede

Kansainvälinen oikeus

Kevät 2021

Orjuuden ja pakkotyön kieltö Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen perusteella

Oikeustieteellinen tiedekunta

Iiro Karjula

Oikeustiede

Pro gradu -tutkielma

72 sivua

2021

Tässä tutkielmassa tutkin sitä, miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa pakkotyön ja orjuuden kiellosta. Tutkielman tutkintaote on oikeusdogmaattinen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut orjuuden määritelmää niin, että orjuutta vastaavaa tilannetta ei voi pitää orjuutena, jos se ei ole lain sallima järjestely. Orjuuden kaltainen määritellään velvollisuutena palvelukseen, jota vaaditaan pakolla. Vastavasti pakkotyötä on kaikenlaiset työt tai palvelukset, joita jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä ja johon mainittu henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut. Ihmiskauppaa ei ole luettavissa 4 artiklan tekstistä. Se omaksuttiin 4 artiklan sisältöön tapauksessa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*.

4 artiklan 4(3) kohta selventää milloin kyseessä ei voida katsoa olevan pakkotyötä. Siinä määritellään, että vankien työvelvoitteet, ase- tai sen korvaava siviilipalvelus, onnettomuustilanteissa vaadittavat palvelut sekä kansalaisvelvoitteet eivät ole 4(2) kohdassa mainittua pakkotyötä. Vankien työvelvoitteiden osalta voidaan sanoa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ollut varsin salliva valtioiden käytännöille. Kansalaisvelvollisuuksien ja asepalveluksen osalta merkityksellistä on ollut se, että ovatko työstä saadut edut ja hyödyt olleet suhteessa työn vaatimuksiin. Tämän lisäksi sellaisissa tapauksissa, joissa työvelvoite itsessään olisi hyväksyttävää, voi silti olla kyseessä 4 artiklan loukkaus 14 artiklan yhteydessä. Tämän periaatteen mukaan myös sukupuoliperusteinen yleinen asevelvollisuus olisi vastoin 4 artiklaa.

Sen lisäksi, että valtioiden täytyy pidättäytyä itse 4 artiklan vastaisesta toiminnasta teot on kriminalisoitu kansallisessa lainsäädännössä. Toiseksi, valtion on konkreettisesti suojeltava sellaisia henkilöitä, joiden 4 artiklan oikeuksia loukattu tai jotka ovat vaarassa joutua loukkauksen kohteeksi. Kolmanneksi, jos viranomaisten tietoon saapuu mahdollisesti väite 4 artiklan loukkauksesta, tai he saavat siihen viittaavia todisteita, täytyy heidän aloittaa siitä tutkinta.

Avainsanat: Pakkotyö, Orjuus, Euroopan ihmisoikeussopimus

Sisällysluettelo

Kirjallisuus	i
Viranomaislähteet	v
Internet-lähteet	vi
Aikaisemmat aihetta sivuavat Pro gradu -tutkielmat	vii
Oikeustapaukset	viii
Kansainväliset sopimukset	xi
Julistukset ja päätökset	xii
Lainsäädäntö	xiii
Lyhenteet.....	xiii
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymys ja tutkimusmetodi	1
1.2 Aikaisempi oikeuskirjallisuus	2
1.3 Lähteet.....	3
1.4. Rakenne.....	4
2. Historiallinen tausta	5
2.1 Orjuuden ja pakkotyön kieltä kansainvälisessä oikeudessa	5
2.2 Orjuuden ja pakkotyön kieltä koskevat oikeustapaukset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.....	9
3. Sovellettavat oikeuslähteet	13
3.1 Ihmisoikeuksien tulkinta	13
3.2 Kansainvälisen työjärjestön sopimukset ja asiakirjat	17
3.3 Yhdistyneiden kansakuntien sopimukset ja asiakirjat.....	19
3.4 Muut oikeuslähteet	22
4. Orjuuden ja pakkotyön kiellon soveltamisala	25
4.1 Orjuus.....	26
4.2 Orjuuden kaltainen pakkotyö	28
4.3 Pakkotyö.....	30
4.4 Ihmiskauppa	32
5. Valtion edellyttämä työ tai palvelus.....	35
5.1 Vankeja koskevat työnsuoritusvelvoitteet.....	36
5.2 Asepalvelus	38
5.3 Kansalaisvelvoitteet	39
5.4 Suhteellisuus	40

6. Valtioiden positiiviset velvollisuudet orjuuden ja pakkotyön kiellon mukaan	42
6.1 Positiiviset velvollisuudet ensimmäistä kertaa esillä orjuuden ja pakkotyön kiellon osalta	43
6.2 Ihmiskaupan sisällyttäminen osaksi pakkotyön ja orjuuden kieltä	48
6.3 Velvollisuus lainsäädäntöön.....	53
6.4 Prosessuaaliset velvoitteet.....	55
6.5 Velvollisuus suojelemiseen.....	58
7. Johtopäätökset.....	61
7.1 Orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön, pakkotyön ja ihmiskaupan keskinäinen suhde	61
7.2 Orjuuden ja pakkotyön kiellon ydin.....	62
7.3 Orjuuden ja pakkotyön kiellon sallimat työntekovelvoitteet.....	64
7.4 Positiiviset velvoitteet	67
7.5 Tutkielman tulosten havainnollistaminen suomalaisen ihmiskauppatapauksen kontekstissa	70

Kirjallisuus

Allain, J.: The Definition of Slavery in International Law. 52 Howard Law Journal, 2009, s. 239-265.

Allain, J.: On the Curious Disappearance of Human Servitude from General International Law. 11 Journal of the History of International Law, 2009, s. 303-321.

Allain, J.: Slavery in International Law: Of Human Exploitation and Trafficking. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2013.

Allain, J.: The Law and Slavery: Prohibiting Human Exploitation. Brill Martinus Nijhoff, Leiden 2015.

Allain, J. – Hickey, R.: Property and the Definition of Slavery. 61 International and Comparative Law Quarterly, 2012, s. 915-938.

Alston, Philip – Goodman Ryan: International Human Rights: The Successor to International Human Rights in Context. Oxford University Press, Oxford 2013.

Bantekas, Ilias – Oette, Lutz: International Human Rights: Law and Practice. Cambridge University Press, New York 2013.

Cassese, Antonio: Human Rights in a Changing World. Polity Press, Cambridge 1990.

Chetard, Guillaume: Criminal Liability of Political Decision-Makers in France. Teoksessa Criminal Liability of Political Decision-Makers: A Comparative Perspective, toim. Frank Zimmermann, Springer International Publishing AG 2017.

Compulsory work in prison, European Human Rights Law Review, 2016, E.H.R.L.R. 2016, 3, s. 311-313.

De Wet, Erika: *Jus Cogens* and Obligations *Erga Omnes*. Teoksessa The Oxford Handbook of International Human Rights Law, toim. Dinah Shelton, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 541-561.

Eagle, Michael B.: A Cn Tower over Qatar: An Analysis of the Use of Slave Labor in Preparation for the 2022 FIFA Men's World Cup and How the European Court of Human Rights Can Stop It, 32 Hofstra Labor and Employment Law Journal 1, syksy 2014, s. 177-215.

Fitzmaurice, Malgosia: Interpretation of Human Rights Treaties. Teoksessa The Oxford Handbook of International Human Rights Law, 739-771, toim. Dinah Shelton, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 739-771.

Fitzpatrick, Joan: Trafficking as a Human Rights Violation: The Complex Intersection of Legal Frameworks for Conceptualizing and Combating Trafficking. 24 Michigan Journal of International Law 2003, s. 1143-1167.

Gallagher, Anne: Recent Legal Developments in the Field of Human Trafficking: A Critical Review of the 2005 European Convention and Related Instruments. 8 European Journal of Migration and Law 2006, s. 163-189.

Grabewarter, Christoph: European convention on human rights – commentary. München, Oxford, Baden-Baden, Basel, Beck, Hart, Nomos ja Helbing Lichtenhahn 2014.

Harris, Davis – O’Boyle, Michael – Bates, Ed – Buckley, Carla: Harris, O’Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights. 3. painos, Oxford University Press, Oxford 2014.

Hathaway, James C.: The Human Rights Quagmire of Human Trafficking. 49 Virginia Journal of International Law no. 1 2008, s. 1-59.

Jacobs, Francis G. – White, Robin C.A.: The European Convention on Human Rights. 2. painos, Clarendon Press, Oxford 1996.

Keane, David: Abolitionist in heart but not in action: slavery, servitude and the status of article 4 ECHR in Irish law. 50 Irish Jurist 2013, s. 166-198.

Kimpimäki, Minna: Ihmiskauppa kansallisena ja kansainvälisenä ongelmana. Lakimies 8/1999 s. 1188–1201.

Kälin, Walter – Künzli, Jörg: The Law of International Human Rights Protection. Oxford University Press, Oxford 2009.

Leach, Philip: Taking a Case to The European Court of Human Rights. 4. painos, Oxford 2017.

Letsas, George: A theory of interpretation of the European Convention on Human Rights. Oxford University Press, New York 2007.

Lillich, Richard B.: Part II: Global Protection of Human Rights: Chapter 4: Civil Rights. Teoksessa *Human Rights in International Law: Legal and Policy Issues*, toim. Theodore Meron, Oxford University Press, Oxford 1984, s. 115-203.

Magliveras, Konstantinos, D.: Council of Europe Takes Action against Human Trafficking. 21 *International Enforcement Law Reporter* nro. 10, s. 417-420.

Martinez, Jenny S.: The Anti-Slavery Movement and the Rise of International Non-Governmental Organizations. Teoksessa *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, toim. Dinah Shelton, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 222-249.

Noll, Gregor: The Insecurity of Trafficking in International Law. Teoksessa *Mondialisation, Migration et Droits de L'homme: le Droit International en Question*, toi. V, Chetail Bruylant 2007.

Ollus, Natalia: From forced flexibility to forced labour: The exploitation of migrant workers in Finland, Helsingin yliopisto, Helsinki 2016.

Orlin, Theodore S. – Rosas, Allan – Scheinin, Martin: The jurisprudence of human rights law – a comparative interpretive approach. Åbo Akademi – Institutet för mänskliga rättigheter, Turku 2000.

Paanetoja, Jaana: Ulkomaalaisen luonnonmarjanpoimijan asema, Edilex- uutiset 25.8.2014, Edilex, Helsinki 2014.

Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. 6. uudistettu painos, Alma Talent, Helsinki 2018.

Piotrowicz, Ryszard: The Legal Nature of Trafficking in Human Beings. 4 *Intercultural Human Rights Law Review* 2009, s. 175-203.

Ramcharan, Bertrand G.: The Law-Making Process: From Declaration to Treaty to Custom to Prevention. Teoksessa *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, toim. Dinah Shelton, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 499-526.

Rassam, Yasmine A.: Contemporary Forms of Slavery and the Evolution of the Prohibition of Slavery and the Slave Trade under Customary International Law. 39 *Virginia Journal of International Law* talvi 1999, s. 310-311.

Robertson, A. H. – Merrills, J. G.: Human rights in Europe: a study of the European convention on human rights. 3. painos, Manchester 1994.

Roth, Venla: Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2012.

Rubio, Ignacio A. Donoso: Focus on Labour Law. 24 Queen's Law Journal, syksy, 1998, s. 189.

Scarpa, Silvia: Child Trafficking: International Instruments to Protect the Most Vulnerable Victims. 44 Family Court Review, kesäkuu 2006, Special Issue: Fourth Annual World Congress on Family Law and Children's Rights, s. 429-448.

Scott, Rebecca: Under Color of Law: Siliadin v. France and the Dynamics of Enslavement in Historical Perspective. Teoksessa The Legal Understanding of Slavery: From the Historical to the Contemporary, toim. J. Allain, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 152-64.

Shelton, Dinah – Gould, Ariel: Positive and Negative Obligations. Teoksessa The Oxford Handbook of International Human Rights Law, toim. Dinah Shelton, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 562-586.

Soukola, Krista: Ihmiskauppa pakkotyöhön, Kirjoituksia työoikeudesta, Helsingin hovioikeus, Helsinki 2009.

Starmer Keir: Positive Obligations under the Convention. Teoksessa Understanding Human Rights Principles, toim. Jeffrey Jowell – Jonathan Cooper, Hart Publishing, Oxford ja Portland, Oregon 2001, 139-160.

Stoyanova, Vladislava: Article 4 of the ECHR and the obligation of criminalising slavery, servitude, forced labour and human trafficking. 3(2) Cambridge Journal of International and Comparative Law, 2014, s. 407-443.

Stoyanova, Vladislava: Human Trafficking and Slavery Reconsidered: Conceptual Limits and States' Positive Obligations in European Law, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

Thiemann, Inga K.: Beyond victimhood and beyond employment? Exploring avenues for labour law to empower women trafficked into the sex industry. 48(2) Industrial Law Journal, 2019, s. 199-224.

Uoti, Kari: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: lainkäyttäjä oikeuden tekijänä. Helsingin yliopisto, Helsinki 2004.

Viuhko, Minna: Aktiivisia toimijoita vai passiivisia ideaaliuhreja? Ihmiskaupan uhrien rajoitettu toimijuus, 4 Oikeus 2013 42, s. 385-404.

Weissbrodt, David – Aoláin, Fionnuala Ni – Fitzpatrick, Joan – Newman, Frank: International Human Rights: Law, Policy. and Process. 4. painos, LexisNexis 2009.

Zagaris, Bruce: European Court of Human Rights Holds France Violates Criminal Law Requirements of Prohibiting Slavery and Forced Labor, 21 International Enforcement Law Reporter nro. 11 marraskuu 2005, s. 465.

Viranomaislähteet

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights – Prohibition of slavery and forced labour.

Saatavissa:

[https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_ENG.pdf]

(Käyty 18.5.2021)

Euroopan oikeusportaali: Etusivu/Tuomioistuinjärjestelmät/Tuomioistunjärjestelmät jäsenvaltioissa/Yleiset tuomioistuimet/Ranska.

Saatavissa:

[https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-fr-fi.do?init=true&member=1]

(Käyty 18.5.2021)

European Federation of National Organisations Working with the Homeless: Criminalising homeless people: banning begging in the EU, helmikuu 2015.

Saatavissa:

[https://www.feantsa.org/download/2015-02-07_draft_criminalisation_policy_statement-38703600034690521366.pdf]

(Käyty 18.5.2021)

HE 69/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle pakollista työtä koskevaan sopimukseen liittyvän pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laiksi pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Helsinki 2016.

HE 42/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta sekä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta. Helsinki 2021.

Temporary Slavery Commission: Report of Temporary Slavery Commission, League of Nations Doc. A.19.1925. VI., 3, 25.7.1925.

Internet-lähteet

European Federation of National Organisations Working with the Homeless: Criminalising homeless people: banning begging in the EU, helmikuu 2015.

Saatavissa:

[https://www.feantsa.org/download/2015-02-07_draft_criminalisation_policy_statement-38703600034690521366.pdf]

(Käyty 18.5.2021)

Heikkilä, Jussi – Laukkanen, Ina: Gender-specific Call of Duty: A Note on the Neglect of Conscription in Gender Equality Indices. Defence and Peace Economics, 2020. DOI:

[<https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/10242694.2020.1844400>]

Saatavissa:

[<https://doi.org/10.1080/10242694.2020.1844400>]

(Käyty 18.5.2021)

Members of the Research Network on the Legal Parameters of Slavery: Bellagio-Harvard Guidelines on the Legal Parameters of Slavery, 3.2012.

Saatavissa:

[https://www.monash.edu/__data/assets/pdf_file/0004/2263693/Bellagio-Harvard-Guidelines-English.pdf]

(Käyty 18.5.2021)

Aikaisemmat aihetta sivuavat Pro gradu -tutkielmat

Anttila, Sanna: Ulkomaalaisten metsämarjanpoimijoiden perusoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet. Lapin yliopisto 2009.

Kuivaniemi, Leni: Human rights perspective to trafficking in women. Edita Publishing 2004.

Lintumäki, Asta: Hienovaraiset hyväksikäyttökeinot ihmiskaupparikoksissa. Lapin yliopisto 2013.

Mattila, Riikka: Työperusteinen ihmiskauppa syyteharkinnassa: Tutkimus oikeus- ja näyttökysymyksistä työperäisen ihmiskaupan tapauksissa erityisesti syyteharkinnan kannalta. Helsingin yliopisto 2014.

Pääkkö, Jenna: Uhridirektiivin ja siitä johtuvan ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan myöntämisen edellytykset: erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan syrjinnän kiellon ja 3 artiklan epäinhimillisen kohtelun kiellon sekä näistä johtuvien Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen näkökulmasta. Lapin yliopisto 2014.

Sammalmaa, Johanna: Using private regulation to protect human rights in global supply chains: How can consumers enforce compliance with human rights standards? Turun yliopisto 2014.

Soirila, Ukri: Trafficking in human beings and foucauldian biopower: A case in the expansion of the human rights phenomenon. Helsinki 2012.

Telkki, Henri: Making business enterprises accountable for human rights abuses committed in their supply chains. Helsingin yliopisto 2011.

Valve, Tuiku: Kerjäämisen kriminalisoinnin perustelut ihmiskaupan torjunnalla. Itä-Suomen yliopisto 2013.

von der Pütten, Tuija Kaarin: The concept of exploitation in international human trafficking law. Helsingin yliopisto 2017.

Oikeustapaukset**Euroopan ihmisoikeustuomioistuin**

Aleksandr Bulynko v. Ukraina, Val. nro. 9693/02, 21.6.2005

Ananyev v. Ukraina, Val. nro. 32374/02, 30.11.2006

Antonov v. Venäjä, Val. nro. 38020/03, 3.11.2005

Bayatyan v. Armenia, suuri jaosto, Val. nro. 23459/03, 7.7.2011

Beer ja Regan v. Saksa, Nro. 28934/95, 18.2.1999

Belitskiy v. Ukraina, Val. nro. 20837/02, 4.10.2005

Bulynko v. Ukraina, Val. nro. 74432/01, 21.7.2005

C.N. ja V. v. Ranska, Val. nro. 67724/09, 11.10.2012

C.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta, Val. nro. 4239/08, 13.11.2012

Cherginets v. Ukraina, Val. nro. 37296/03, 29.11.2005

Chitos v. Kreikka, Val. nro. 51637/12, 4.6.2015

Cossey v. Yhdistynyt kuningaskunta, Val. nro. 10843/84, 27.9.1990

Demir ja Baykara v. Turkki, Val. nro. 24990/94, 10.7.2001

De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia, Val. nro. 2832/66, 18.6.1971

Dolgov v. Ukraina, Val. nro. 72704/01, 19.4.2005

Drozd ja Janousek v. Ranska ja Espanja, Val. nro. 12747/87, 26.6.1992

Enerji Yapi-Yol Sen v. Turkki; Val. nro. 68959/01, 21.4.2009

Ezelin v. Ranska, Val. nro. 11800/85, 26.4.1991

Floroiu v. Ranska, Val. nro. 15303/10, 12.3.2013

Golder v. Yhdistynyt kuningaskunta, Val. nro. 4451/70, 21.2.1975

Graziani-Weiss v. Itävalta, Val. nro. 31950/06, 18.10.2011

Iversen v. Norja, Val. nro. 1468/62, 17.12.1963

- J. ym. v. Itävalta*, Val. nro. 58216/12, 17.1.2017
- Johnston ym. v. Irlanti*, Val. nro. 9697/82, 18.12.2016.
- Karlheinz Schmidt v. Saksa*, Val. nro. 13580/88, 18.7.1994
- Kastner v. Unkari*, Val. nro. 61568/00, 29.6.2004
- Kotlyarov v. Ukraina*, Val. nro. 43593/02, 13.12.2005
- Kozacheck v. Ukraina*, Val. nro. 29508/04, 7.12.2006
- Kypros v. Turkki*, Val. nro. 25781/94, 10.5.2001
- L.E. v. Kreikka*, Val. nro. 71545, 21.1.2016
- Lyutykh v. Ukraina*, Val. nro. 22972/02, 13.7.2005
- M. ym. v. Italia ja Bulgaria*, Val. 40020/03, 31.7.2012
- Meier v. Sveitsi*, Val. nro. 10109/14, 9.2.2016
- Merabishvili v. Georgia*, suuri jaosto, Val. nro. 72508/13, 28.11.2017
- Morshed Chowdury ym. v. Kreikka*, Val. nro. 21884/15, 30.3.2017
- Neljä Yritystä v. Itävalta*, Val. nro. 7427/76, 27.9.1976
- Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta*, suuri jaosto, Val. nro. 23452/94, 28.10.1998
- Ould Barar v. Ruotsi*, Val. nro. 42367/98, 19.1.1999.
- Ovcharenko v. Ukraina*, Val. nro. 5578/03, 22.11.2005
- Popov v. Ukraina*, Val. nro. 23892/03, 14.12.2006
- Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, Val. nro. 25965/04, 7.1.2010
- Roda ja Bonfatti v. Italia*, Val. nro. 10427/02, 21.11.2006
- Ryabich v. Ukraina*, Val. nro. 3445/03, 4.10.2005
- S. v. Saksa*, Val. nro. 9686/82, 4.10.1984
- S.M. v. Kroatia*, suuri jaosto, Val. nro. 60561, 25.6.2020
- Schuitemaker v. Alankomaat*, Val. nro. 15906/08, 4.5.2010

- Seguin v. Ranska*, Val. nro. 42400/98, 7.3.2000
- Sidenko v. Ukraina*, Val. nro. 19158/02, 4.10.2005
- Siliadin v. Ranska*, Val. nro. 73316/01, 26.7.2005
- Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 14038/88, 7.7.1989.
- Solovyev v. Ukraina*, Val. nro. 4878/04, 14.12.2006
- Stafford v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 46295/99, 28.5.2002
- Stummer v. Itävalta*, suuri jaosto, Val. nro. 37452/02, 7.7.2011
- T.I. ym. v. Kreikka*, Val. nro. 40311/10, 18.7.2019
- Tambovtsev v. Ukraina*, Val. nro. 20625/02, 8.11.2005
- Tibet Menteş ym. v. Turkki*, Val. nro. 57818/10, 24.10.2017
- Toropov v. Ukraina*, Val. nro. 19844/02, 4.10.2005
- Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 5856/72, 25.4.1978
- V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nrot. 77587/12 ja 74603/12, 16.2.2021
- V.T. v. Ranska*, Val. nro. 37194/02, 11.9.2007
- Van der Musselle v. Belgia*, Val. nro. 8919/80, 23.11.1983
- Van Droogenbroeck v. Belgia*, Val. nro. 7906/77, 24.6.1982
- Vasilenkov v. Ukraina*, Val. nro. 19872/02, 3.5.2005
- Verkeyenko v. Ukraina*, Val. nro. 22766/02, 13.12.2005
- Vnuchko v. Ukraina*, Val. nro. 1198/04, 14.12.2006
- Volkov v. Ukraina*; Val. nro. 8794/04, 17.1.2006
- Vorona v. Ukraina* Val. nro. 44372/02, 9.11.2006
- W., X., Y. ja Z. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 3435-38/67
- Waite ja Kennedy v. Saksa*, Nro. 26083/94, 18.2.1999
- Wemhoff v. Saksa*, Val. nro. 2122/64, 27.6.1968.

Zarb Adami v. Malta, Val. nro. 17209/02, 20.6.2006

X. v. Itävalta, Val. nro. 5593/72, 11.12.1973

Vaasan hovioikeus

Tuomio 20/108156, 26.2.2020, asianumero R 18/482

Kansainväliset sopimukset

Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 32-33/1980)

Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevaa yleissopimus (SopS 43-44/2012)

General Act of the Brussels of 1890 on the Suppression of Slavery (173 CTS 293)

Ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskeva sopimus (SopS 33/1972, 96 UNTS 271)

International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic (hyväksyttiin 18.5.1904, 1 LNTS 83, tuli voimaan 18.7.1905)

International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children (30.9.1921, LNTS 415)

International Convention for the Suppression of the Traffic of Women in Full Age (hyväksyttiin 11.10.1933, 150 LNTS 431, tuli voimaan 24.8.1934)

International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic (4.5.1910, 3 LNTS 278)

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistavista koskeva yleissopimus (SopS 67-68/ 1986)

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 70-71/2006)

Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus (SopS 7-8/1976)

Orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevan lisäsopimus (SopS 17/1959)

Orjuutta koskeva, Genèvessä 25 päivänä syyskuuta 1926 tehty kansainvälinen yleissopimus (SopS 27/1927)

Pakollista työtä koskeva sopimus, jonka kansainvälinen työkonferenssi hyväksyi vuonna 1930 (SopS 44/1935 ILO nro. 29, 1930)

Pakollista työtä koskevaan sopimukseen liittyvä pöytäkirja (SopS 28-29/2017, ILO 2014)

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 6/1976)

Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus (SopS 32-33/1980)

Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja ja Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö (SopS 1/1957)

Yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991)

Yleissopimus pakkotyön poistamisesta (SopS 17/1960, ILO nro. 105, 1957)

Julistukset ja päätökset

Euroopan Unionin Neuvoston puitepätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS)

Declaration of the Eight Courts (Austria, France, Great Britain, Portugal, Prussia, Russia, Spain and Sweden) relative to the Universal Abolition of the Slave Trade, signed at Vienna, 8 February 1815 (63 CTS 473)

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 10.12.1948

Lainsäädäntö

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta

Laki pakollista työtä koskevaan sopimukseen liittyvän pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (980/2016)

Lyhenteet

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin	EIT
Euroopan ihmisoikeussopimus	EIS
Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevaa yleissopimus (SopS 43-44/2012)	En-ihmiskauppasopimus
Fédération Internationale de Football Association	FIFA
International Labour Organization	ILO
Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä,	ihmiskauppalisäpöytäkirja

torjumisesta ja rankaisemisesta

(SopS 70-71/2006)

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia
koskeva sopimus (SopS 7-8/1976)

KP-sopimus

Orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen
verrattavien järjestelmien ja käytännön
tukahduttamista koskevan lisäsopimus
(SopS 17/1959)

orjuuslisäsopimus

Orjuutta koskeva, Genèvessä 25 päivänä
syyskuuta 1926 tehty kansainvälinen
yleissopimus (SopS 27/1927)

orjuussopimus

Pakollista työtä koskeva sopimus,
jonka kansainvälinen työkonferenssi
hyväksyi vuonna 1930
(SopS 44/1935 ILO nro. 29 1930)

pakkotyösopimus

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä
oikeuksia koskeva kansainvälinen
yleissopimus (SopS 6/1976)

TSS-sopimus

Valtiosopimusoikeutta koskeva
Wienin yleissopimus
(SopS 32-33/1980)

WYS

Yhdistyneet Kansakunnat

YK

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen
julistus 10. joulukuuta 1948

ihmisoikeusjulistus

1. Johdanto

4 artikla

Orjuuden ja pakkotyön kieltö

1. Ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä.
2. Ketään ei saa vaatia tekemään pakkotyötä tai muuta pakollista työtä.
3. "Pakkotyöllä tai muulla pakollisella työllä" ei tässä artiklassa tarkoiteta:
 - a) tämän yleissopimuksen 5 artiklan määräysten mukaisesti määrätyn vapaudenriiston aikana tai ehdonalaisessa vapaudessa tavanomaisesti määrättyä työtä;
 - b) aseellisen palveluksen luonteista palvelusta tai sellaista palvelusta, joka vaaditaan sen sijasta maissa, jotka hyväksyvät aseellisesta palveluksesta kieltäytymisen omantunnon syistä;
 - c) sellaista palvelusta, jota vaaditaan silloin, kun vaara tai onnettomuus uhkaa yhteiskunnan olemassaoloa tai hyvinvointia;
 - d) sellaista työtä tai palvelusta, joka kuuluu yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin.

1.1 Tutkimuskysymys ja tutkimusmetodi

Tässä tutkielmassa tutkimuskysymyksenä on se, että miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (jatkossa EIT) on tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 32-33/1980, jatkossa EIS) 4 artiklaa pakkotyön ja orjuuden kiellosta. Aihe on ajankohtainen, sillä ihmiskaupasta ja pakkotyöstä puhutaan paljon mediassa. Kansainvälinen oikeus sekä tuomioistuintyöskentely kiinnostavat minua, joten EIT:n ratkaisukäytännön tutkiminen tavallaan yhdistää nämä aspektit. *Natalia Ollus* on kirjassaan *From forced flexibility to forced labour: The exploitation of migrant workers in Finland* esittänyt, että esimerkiksi Suomessa tämänkaltaisia rikoksia ei ole riittävästi tunnistettu.¹ 4 artiklaa koskeva oikeuskäytäntö on vielä suhteellisen uutta.² EIS:n 4 artiklaa ei tämän vuoksi ole vielä juurikaan käsitelty oikeuskirjallisuudessa, joten se tutkimusaiheena tarjoaa mahdollisuuden uuden tiedon luontiin.³

¹ Ks. *Ollus*.

² Ks. *Stoyanova* 2007, s. 8.

³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 7.

Tutkimisotteeni on oikeusdogmaattinen, eli tällä tutkimuksella haluaisin selvittää mitä oikeudellisia lähteitä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on hyödyntänyt oikeuskäytännössään ja minkälaisia periaatteita se on ratkaisuisaan luonut. *Krista Soukola* on kirjoittanut, että ihmiskauppaa koskevien kansallisten rikosnormien tulkintaongelmat on mahdollista ratkaista hyödyntämällä kansainvälisiä sopimuksia tulkitsemalla.⁴ Kokoaisin siksi nämä kansainväliset velvoitteet ja tulkitsisin niitä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen valossa.

Työperusteisessa ihmiskaupassa tiedon kulkeutumisesta mahdollisista rikoksista viranomaisille on tiettyjä haasteita. Ensinnä jos työperusteisen ihmiskaupassa on kyseessä myös vapauden rajoittamista, työntekijän mahdollisuudet hakea itse apua ovat heikot. Työperusteisen ihmiskaupan uhrit ovat yleensä myös maahanmuuttajia, mikä tarkoittaa, ettei heillä välttämättä ole tarvittavaa tuntemusta oleskelumaan oikeusjärjestyksestä kyetäkseen hakemaan apua, tai maassa läheisiä, jotka ottaisivat yhteyttä poliisiin kadonneesta ihmiskaupan uhrista. Lisäksi jos ihmiskaupan uhri on laittomasti maassa, uhri saattaa jättää ottamatta yhteyttä poliisiin siinä pelossa, että hänelle itselle koituisi negatiivisia seurauksia, esimerkiksi maasta poistaminen.⁵

4 artikla sitoo myös valtioiden omaa toimintaa. Euroopan ihmisoikeus on antanut ratkaisuja siitä, millä edellytyksillä valtioiden on mahdollista velvoittaa kansalaisia työhön. Haluan myös tutkia tätä valtion toimintakyvyn rajoihin liittyviä oikeustapauksia.

1.2 Aikaisempi oikeuskirjallisuus

Orjuuden ja pakkotyön käsitteiden osalta yleisesti kansainvälisessä oikeudessa osalta arvostetuinpana asiantuntijana pidetään *Jean Allainia*. Sen sijaan erityisesti 4 artiklasta koskevaa oikeustutkimusta ei ole vielä paljon. *Vladislava Stoyanova* vaikuttaisi olevan 4 artiklan osalta erityisasiantuntija, sillä hän on kirjoittanut aiheesta varsin laadukkaasti.

Pakkotyöstä ovat Suomessa kirjoittaneet oikeudellisia artikkeleita *Minna Viuhko*,⁶ *Minna Kimpimäki*.⁷ *Krista Soukola* taas on kirjoittanut Helsingin hovioikeuden julkaisun ihmiskaupasta yleisemmin. *Venla Roth* on kirjoittanut ihmiskaupasta väitöskirjan, ja hän vaikuttaisi olevan alan auktoriteetti Suomessa. *Natalia Ollus* on myös yksin tehnyt väitöskirjan pakkotyöstä Suomessa yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta empiirisen tutkimuksen perusteella. EIT:n toiminnasta sekä EIS:sta on myös kirjoitettu kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa, sopimusta

⁴ Ks. *Soukola, Krista: Ihmiskauppa pakkotyöhön, Kirjoituksia työoikeudesta, Helsingin hovioikeus, Helsinki 2009, s. 281-282.*

⁵ Ks. *Stoyanova 2017, s.*

⁶ Ks. *Viuhko, Minna: Aktiivisia toimijoita vai passiivisia ideaaliuhreja? Ihmiskaupan uhrien rajoitettu toimijuus, Oikeus 2013 (42); 4:385-404.*

⁷ Ks. *Kimpimäki, Minna: Ihmiskauppa kansallisena ja kansainvälisenä ongelmana, Lakimies 8/1999 s. 1188-1201.*

koskeva yleisteos on *Euroopan ihmisoikeussopimus*⁸. 4 artiklan koskevasta tähän mennessä vä-
häisestä tutkimuksesta kertoo kuitenkin se, että kyseisessä teoksessa 4 artiklaa koskeva osuus
on vain noin kymmenen sivun laajuinen.

Aikaisempia aihetta sivuavia oikeustieteen Pro gradu -tutkielmia on löytämäni perusteella *Ukri
Soirilan* Trafficking in human beings and Foucauldian biopower: A case in the expansion of the
human rights phenomenon,⁹ *Leni Kuivaniemen* Human rights perspective to trafficking in wo-
men,¹⁰ *Johanna Sammalmaan* Using private regulation to protect human rights in global supply
chains: How can consumers enforce compliance with human rights standards?,¹¹ *Henri Telkin*
Making business enterprises accountable for human rights abuses committed in their supply
chains,¹² *Riikka Mattilan* Työperusteinen ihmiskauppa syyteharkinnassa: Tutkimus oikeus- ja
näyttökysymyksistä työperäisen ihmiskaupan tapauksissa erityisesti syyteharkinnan kannalta,¹³
Tuija Kaarina von der Püttenin The concept of exploitation in international human trafficking
law,¹⁴ *Tuiku Valveen* Kerjäämisen kriminalisoinnin perustelut ihmiskaupan torjunnalla,¹⁵ *Asta
Lintumäen* Hienovaraiset hyväksikäyttökeinot ihmiskaupparikoksissa,¹⁶ *Sanna Anttilan* Ulko-
maalaisten metsämarjanpoimijoiden perusoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet¹⁷ ja *Jenna
Pääkön* Uhridirektiivin ja siitä johtuvan ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen ihmiskaupan uhrin
oleskeluluvan myöntämisen edellytykset: erityisesti Euroopan ihmisoikeus-sopimuksen 14 ar-
tiklan syrjinnän kiellon ja 3 artiklan epäinhimillisen kohtelun kiellon sekä näistä johtuvien Eu-
roopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen näkökulmasta.¹⁸

Vaikka osa näistä Pro gradu -tutkielmista käsittelevät osittain samoja asioita, katsoisin että tilaa
tutkimukselle olisi vielä ottamalla näkökannaksi EIS 4 artiklan pakkotyön ja orjuuden kiellosta.

1.3 Lähteet

Tutkielmassa käyttäisin lähteenä kansainvälisiä sopimuksia, kuten tietenkin EIS, YK:n kansa-
laisyhteisön ihmisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa sopimusta (SopS 7-8/1976, jatkossa KP-sopi-
mus), kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien
yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan

⁸ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*.

⁹ Helsinki 2012.

¹⁰ Edita Publishing 2004.

¹¹ Turun yliopisto 2014.

¹² Helsingin yliopisto 2011.

¹³ Helsingin yliopisto 2014.

¹⁴ Helsingin yliopisto 2017.

¹⁵ Itä-Suomen yliopisto 2013.

¹⁶ Lapin yliopisto 2013.

¹⁷ Lapin yliopisto 2009.

¹⁸ Lapin yliopisto 2014.

ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 70-71/2006, jatkossa ihmiskauppaliisä-sopimus), Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevaa yleissopimusta (SopS 43-44/2012, jatkossa En-ihmiskauppasopimus), sekä ILO:n yleissopimuksia. Hyödyn-täisin tutkielmassa aiheesta kirjoitettua oikeuskirjallisuutta sekä tietenkin itse EIT:n ratkaisuja. 4 Artiklaa koskevia oikeustapaukset ovat EIT:ssa suhteellisen harvinaisia. Tähän mennessä rat-kaisuja pakkotyön ja orjuuden kiellosta on annettu noin 50. Lisäksi merkittävä osa näistä oi-keustapauksista on Ukrainaa vastaan nostettuja maksamattomia työkorvauksia koskevia ta-pauksia, jotka ovat ratkaisuiltaan ja perusteluiltaan niin yhdenmukaisia, että ne on mahdollista käsitellä hyvin yleisluontoisesti. Tämän johdosta näkisin mahdolliseksi ottaa koko EIT:n pak-kotyön ja orjuuden ja pakkotyön kieltoa koskevan ratkaisukäytännön huomioon tutkielmassa.

1.4. Rakenne

Aloitan tutkielman luonnollisesti johdannolla, jossa selvennän tutkimuskysymystäni ja syitä sen valitsemiseen, käyttämäni tutkimusmetodia, tekemiäni rajoituksia sekä tutkielman raken- netta. 2. luvussa esittelen tässä tutkielmassa esiintyvien merkittävimpien käsitteiden ja instituu- tioiden historiallista kehitystä. Esittelen, minkälaiselle kansainvälisen oikeuden perustalle 4 ar- tikla on rakennettu.

3. luvussa alustan 4 artiklan tulkintaperiaatteita, ja kokoan pakkotyön ja orjuuden kieltoa kos- kevaa kansainvälisen oikeuden aineistoa, sekä käyn läpi kyseisten sopimusten ja julistusten esitöitä. Paikannan siis ne oikeuslähteet, joita EIT on ratkaisuisaan käyttänyt, sekä selvennän mitä periaatteita siitä aineistosta on teleologisesti johdettavissa.

4. luvussa esittelen orjuuden, pakkotyön, orjuuden kaltaisen pakkotyön sekä ihmiskaupan kä- sitteet, jotka ovat relevantteja 4 artiklan ymmärtämiseksi. Avaan, miten nämä neljä käsitettä on ymmärretty kansainvälisessä oikeudessa ja tutkin minkälainen merkitys niillä on EIS:ssa.

Jaan EIS:n pakkotyön ja orjuuden kieltoa koskevan oikeuskäytännön kahteen osaan: vertikaaliseen ja horisontaaliseen. Jako tapahtuisi sen perusteella, onko työn pakottajana Euroopan ih- misoikeussopimuksen jäsenvaltio vai jokin muu taho. Vertikaalisissa pakkotyön ja orjuuden kieltoa koskevissa oikeustapauksissa valtio edellyttää luonnollisen henkilön tekevän jotakin työtä niin, että siitä kieltäytymisestä seuraa jokin sanktio. Horisontaalisissa oikeustapauksissa ei ole kyse valtion toimista vaan sen toimimattomuudesta.

EIS:n 4 artiklan mukaan ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä eikä myöskään vaatia tekemään pakkotyötä tai muuta pakollista työtä. Artiklassa on kuitenkin määrätty, että tiettyjä valtion asettamia työvelvoitteita ei lasketa pakkotyöksi. Vertikaalisissa oikeustapauksissa on kyse siitä, että voidaanko valtion asettama työvelvoite katsoa kuuluvan

pakkotyön käsitteen ulkopuolella oleviin työmuotoihin. EIT on ratkaisukäytännössään käsitellyt muun muassa vankien tekemää työtä ja kansalaisvelvollisuuksia.¹⁹

Horisontaalisissa oikeustapauksissa valtion edellytetään kolmella tasolla estävän pakkotyötä. Ensinnäkin valtion lainsäädännön on pystyttävä tehokkaasti kriminalisoitava 4 artiklaa loukkaavat teot. Toiseksi sen on suojeltava loukkausten uhreja. Kolmanneksi sen täytyy taata tehokas tutkinta, joka voi johtaa syyllisten rikosvastuuseen.²⁰

2. Historiallinen tausta

2.1 Orjuuden ja pakkotyön kieltö kansainvälisessä oikeudessa

8.2.1815 Wienin Kongressi hyväksyi orjakauppaa koskevan julistuksen.²¹ Julistuksen mukaan orjakauppa oli vastoin inhimillisyyden periaatteita ja yleismaailmallista moraalialia, minkä vuoksi se tulisi kieltää. Tätä tavoitetta toteutettiin jälkepäin kahdenkeskisillä sopimuksilla sekä moniosapuolisella sopimuksella²², johon liittyi 26 eurooppalaista ja latina-amerikkalaista valtiota. Tätä seurasivat Berliini-Kongon pöytäkirja vuonna 1885²³ sekä vuoden 1890 Brysselin pöytäkirja orjuuden tukahduttamisesta (173 CTS 293)^{24, 25}

Sen jälkeenkin, kun orjuus instituutiona länsimaissa oli loppunut 1800-luvulla, sitä esiintyi vielä siirtomaissa, mitä siirtomaavallat käyttivät oikeutuksena kolonialismiin.²⁶ Käytännössä siirtomaavallat eivät kuitenkaan kokonaan kitkeneet orjuutta siirtomaissa, sillä vaikka ne vastustivat orjien kaappauksia ja orjakauppaa, ne hyväksyivät niin kutsutun ”kotiorjuuden” vedoten niiden olevan maan tapa ja perinne.²⁷ Tämän lisäksi orjuutta esiintyi edelleen useimmissa muslimivaltioissa, kuten käy ilmi Kansainliiton väliaikaisen Orjuus-komitean raportissa.²⁸

Kun orjakauppa oli lakkautettu Afrikan siirtomaissa, siirtomaavallat ja siirtomaissa toimivat yksityiset yritykset turvautuivat uhkauksiin ja väkivaltaan pakottaakseen väestöä tekemään työtä heidän puolestaan.²⁹ Vaikka siirtomaavallat väittivät pakkotyön poikkeavan orjuudesta,

¹⁹ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights: Prohibition of slavery and forced labour.

²⁰ Ks. *S.M. v. Kroatia*, §§ 306-307.

²¹ Declaration of the Eight Courts (Austria, France, Great Britain, Portugal, Prussia, Russia, Spain and Sweden) relative to the Universal Abolition of the Slave Trade, signed at Vienna, 8 February 1815 (63 CTS 473).

²² Quintuple Treaty 3.7.1842.

²³ Berlin Congo Act 26.2.1885.

²⁴ Englanniksi General Act of the Brussels of 1890 on the Suppression of Slavery (173 CTS 293)

²⁵ Ks. *Kälin/Künzli* s. 8-9; *Martinez*, s- 237-238.

²⁶ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 191.

²⁷ Ks. *ibid.*, s. 192.

²⁸ Ks. Report of Temporary Slavery Commission, League of Nations Doc. A.19.1925. VI., 3, 25 July 1925 (Temporary Slavery Commission Report); *Stoyanova* 2017, s. 193.

²⁹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 193.

ja sen olevan välttämätöntä siirtomaan kehittämiseksi, ei harjoitettu pakkotyö välttämättä eronnut orjuuden olosuhteista.³⁰

Kun Kansainliitto perustettiin, perustussopimukseen yritettiin sisällyttää ihmisoikeudet, mutta erimielisyyksien johdosta siinä ei onnistuttu.³¹ Ensimmäisen maailmansodan jälkeen tietyt maat tekivät yksipuolisia sitoutumisia suojaamaan vähemmistöjen oikeuksien suojaamiseksi.³² Humanitäärinen oikeus on myös omalta osaltaan ollut merkittävää ihmisoikeuksien kehityksen kannalta, esimerkiksi Geneven ja Haagin lait ovat toimineet esimerkkinä ihmisoikeuksien kehitykselle.³³

Versaillesin rauhansopimuksessa 28.6.1919 mainittiin, että maailmanrauha on saavutettavissa vain, jos se perustuu yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, minkä takia työolojen parannus olisi välttämätöntä. Tätä tarkoitusta varten perustettiin International Labour Organization (ILO). ILO oli osa Kansainliittoa, mutta se siirtyi YK:hon toisen maailmansodan jälkeen erityisjärjestönä.³⁴

Vuonna 1924 Kansainliitto perusti komission tutkimaan orjuuden tilaa maailmassa, ja tämä komissio antoi raportin vuonna 1925, jonka johtopäätöksiä olivat muun muassa se, että orjuus oli edelleen lainmukaista useissa muslimivaltioissa, että Afrikassa harjoitetun ”kotiorjuuden” eri muodot poikkesivat käytänteiltään ja hyväksikäytön vakavuuksiltaan niin paljon, ettei ”kotiorjuuden” käsittely yhtenäisenä ilmiönä ollut mielekäästä. Pakkotyön osalta komissio katsoi, että vaikka pakkotyö saattaa johtaa äärimmäiseen vakavaan hyväksikäyttöön, sen käyttö oli komission mielestä tarpeellista nojaten komission rasistisiin näkemyksiin siirtomaiden väestön laiskuudesta.³⁵

Tämän raportin johdosta hyväksyttiin orjuutta koskeva, Genèveissä 25 päivänä syyskuuta 1926 tehty kansainvälinen yleissopimus (SopS 27/1927, jatkossa orjuussopimus), joka velvoitti sopimusosapuolet orjakaupan estämiseen ja orjuuden lopettamiseen. Nämä velvollisuudet olivat kuitenkin valtioiden välisiä, eivätkä ne suoraan tarjonneet oikeussuojaa yksilöille.³⁶ Orjuus hahmotettiin näissä sopimuksissa ihmisen pelkistämisenä omaisuudeksi ja omistussuhteen muodostamisena oikeusjärjestelmän puitteissa.³⁷ Orjuussopimus salli edelleen pakkotyön

³⁰ Ks. *ibid.*, s. 198.

³¹ Ks. *Cassese*, s. 16-18.

³² Ks. *Kälin/Künzli*, s. 9.

³³ Ks. *ibid.*, s. 10.

³⁴ Ks. *Kälin/Künzli*, s. 12; *Rubio*, s. 193-198; *Bantekas/Oette*, s. 17.

³⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 193-194.

³⁶ Ks. *Kälin/Künzli*, s. 8-9.

³⁷ Ks. *ibid.*

käyttämisen, mutta se velvoitti jäsenvaltiot varmistamaan, etteivät pakkotyön olosuhteet vastaisi orjuutta.³⁸

Versaillesin rauhansopimuksen 427 artikla sisältää työhön liittyviä ihmisoikeuksia, mutta ne olivat ILO:n toimintaa ohjaavia periaatteita, eivät oikeudellisesti sitovia sopimusvelvoitteita.³⁹ ILO sai kuitenkin aikaan merkittäviä kansainvälisiä sopimuksia, joista tämän tutkielman kannalta tärkein on ILO:n pakollista työtä koskeva sopimus, jonka kansainvälinen työkonferenssi hyväksyi vuonna 1930 (SopS 44/1935 ILO nro. 29 1930, jatkossa pakkotyösopimus).⁴⁰ Tässä sopimuksessa määriteltiin pakkotyön käsite.⁴¹

Toisen maailmansodan jälkeen ihmisoikeuksien kunnioituksen katsottiin olevan edellytyksenä oikeudenmukaiselle ja rauhassa olevalle maailmalle. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan ja Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön (SopS 1/1957) 1 artikla mainitsee kansainvälisen yhteistyön ihmisoikeuksien kunnioittamisen edistämiseksi olevan yksi YK:n perustarkoituksista. Tämä erikseen asetetaan jäsenvaltioiden velvollisuudeksi artikloissa 55 ja 56. Yleiskokouksella (13(1)(b) artikla) ja Talous- ja Sosiaalineuvostolla (62(2) artikla) on valtuudet antaa ihmisoikeuksien toteutumista koskevia suosituksia. Talous- ja Sosiaalineuvostolla on myös mahdollisuus muodostaa komissioita ihmisoikeuksien edistämistä varten. Tällä valtuudella on perustettu YK:n ihmisoikeuskomitea sekä sen vuonna 2006 korvannut ihmisoikeusneuvosto. YK:n perustamisasiakirjan voidaan katsoa perustavan ihmisoikeuksien universaalien luonteen, niin ettei valtio voi välttää vastuutansa ihmisoikeusrikkomuksista vetoamalla omaan suveriniteettiinsä.⁴²

YK:n yleiskokous teki YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (jatkossa ihmisoikeusjulistus) 10. joulukuuta 1948. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun valtiot sopivat ja määrittivät kansainvälisellä tasolla keskeiset vaatimukset ihmisarvon suojaamiseen. Vaikka ihmisoikeusjulistuksella ei ole oikeudellista sitovuutta, se on ollut myöhempien ihmisoikeussopimusten pohjana ja mallina. Ihmisoikeusjulistuksen kantavana ideana oli se, että toisen maailmansodan kokemusten perusteella yksittäisten valtioiden ei koettu tarjoavan riittävää suojaa ihmisarvon loukkauksilta, vaan siihen tarvitaan ylikansallista toimintaa.⁴³

³⁸ Ks. *Scarpa*, s. 435; Bellagio-Harvard Guidelines on the Legal Parameters of Slavery.

³⁹ Ks. *Kälin/Künzli*, s. 13.

⁴⁰ Ks. *ibid.*

⁴¹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 197.

⁴² Ks. *Kälin/Künzli*, s. 39.

⁴³ Ks. *Kälin/Künzli*, s. 3-4; *Orlin/Scheinin*, s. 6; *Cassese*, s. 22; *Bantekas/Oette*, s. 20-22; *Weissbrodt/Aolain/Fitzpatrick/Newman*, s. 13.

Ihmisoikeuksien käsite oli siis sisällytetty YK:n perustuskirjaan jo vuonna 1945, mutta niiden sisältöä ei syrjintäkieltoa lukuun ottamatta vielä määritelty. Ihmisoikeusjulistuksessa niille annettiin sisältö, joskin ne eivät edelleenkään olleet oikeudellisesti sitovia. Sitovat ihmisoikeussopimusten syntyä hidastivat lännen ja idän erimielisyydet. YK:n ihmisoikeussopimukset hyväksyttiin vuonna 1966, ja ne tulivat voimaan vuonna 1976 kerättyään tarvittavat 35 ratifiointia. Oikeudellisesti sitovien ihmisoikeussopimusten syntyä hidastivat Lännen ja Idän väliset jännitteet. Alueellisista ihmisoikeussopimuksista EIS hyväksyttiin 1950.⁴⁴

Orjuuden kiellon ei katsottu tarjoavan riittävää suojaa kaikille moninaisille ihmisarvoa arvoa loukkaaville käytännöille, jotka eivät sinänsä täyttäneet orjuuden määritelmää, mutta jotka olivat orjuuden kiellon hengen vastaisia.⁴⁵ Täten hyväksyttiin vuoden 1956 orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevan lisäsopimus (SopS 17/1959, jatkossa orjuuslisäsopimus). Orjuuslisäsopimuksessa kiellettiin maaorjuus, velkaorjuus, alisteiset avioliitot (servile marriage), joissa pakotetaan avioliittoon korvausta vastaan, vaimo luovutetaan jollekin muulle, tai leski siirtyy perintönä jollekin toiselle aviomiehen kuoltua, sekä lapsen luovuttaminen hyväksikäytettäväksi.⁴⁶

Kansainvälisessä oikeudessa ihmiskaupan kieltäminen kehittyi itsenäisesti perinteisistä pakotyön ja orjuuden muodoista. Ihmiskauppaa hahmotettiin kansainvälisessä oikeudessa alun perin prostituution yhteydessä, ja siitä käytettiin termiä ”valkoinen orjuus”. Sitä koskevia kansainvälisiä sopimuksia olivat muun muassa International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic (hyväksyttiin 18.5.1904, 1 LNTS 83, tuli voimaan 18.7.1905), International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic (4.5.1910, 3 LNTS 278) ja International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children (30.9.1921, LNTS 415). ”Valkoinen orjuus” korvattiin nimellä ”naisilla kaupankäynti”, kuten ilmenee vuonna 1933 hyväksytyssä kansainvälisessä sopimuksessa International Convention for the Suppression of the Traffic of Women in Full Age (hyväksyttiin 11.10.1933, 150 LNTS 431, tuli voimaan 24.8.1934). Siinä kiellettiin kansainvälinen naisten kauppa riippumatta iästä, suostumuksesta, pakottamisesta tai petoksesta.⁴⁷

Vuonna 1949 YK hyväksyi ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskevan sopimuksen (SopS 33/1972, 96 UNTS 271). Kyseissä sopimuksessa kiellettiin prostituutio, ja samalla myös ihmiskauppa, jota pidettiin prostituution johdannaisena.

⁴⁴ Ks. Kälin/Künzli, s. 14; Harris/O’Boyle/Bates/Buckley, s. 1; Orlin/Scheinin, s. 6-8; Ramcharan, s. 508.

⁴⁵ Ks. Stoyanova 2017, s. 202-203.

⁴⁶ Ks. *ibid.*, s. 203.

⁴⁷ Ks. Stoyanova 2017, s. 20; Scarpa, 44 Fam. Ct. Rev. 429, s. 435-436.

Ihmiskauppalisäpöytäkirja hyväksyttiin vuonna 2000. Siinä otettiin erityisesti huomioon järjestäytyneen rikollisuuden rooli ihmiskaupassa.⁴⁸

Edellä mainitut ihmiskaupan vastaiset säännöt ovat luonteeltaan rikosoikeudellisia, eivätkä ne erityisesti tarjoa suojaa tai apua ihmiskaupan uhreille. Tätä tyhjiötä täyttämään luotiin alueellisella tasolla En-ihmiskauppasopimus, joka kriminalisointivelvoitteiden lisäksi vaatii jäsenvaltioita tukemaan ihmiskaupan uhreja. Myös EU on puuttunut ihmiskauppaan, aluksi maahanmuutto- ja oikeudellisen avun kautta, ja Lissabonin sopimuksen jälkeen Euroopan Unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 2 luvun 79 artikla ja 4 luvun 83(1) artikla antavat EU:lle valtuuden toimia ihmiskaupan alueella. EU hyväksyi vuonna 2011 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2002/629/YOS korvaamisesta⁴⁹

Ihmiskaupan kielto on operatiivisempi, asettaen valtioille toimintavelvollisuuksia. Vaikka ihmiskauppaa on mahdollista käsitellä pakkotyön ja orjuuden kautta, otettiin se myöhemmin sellaisenaan osaksi ihmisoikeusnormistoa tulkinnan kautta.⁵⁰

2.2 Orjuuden ja pakkotyön kieltoa koskevat oikeustapaukset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa

4 artiklaa pidetään yhtenä EIS:n ydinoikeuksista.⁵¹ Sitä koskevia oikeustapauksia on kuitenkin ilmennyt verrattain vähän,⁵² Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut noin 50 ratkaisua 4 artiklaa koskevissa tapauksessa,⁵³ mikä on hyvin vähän verrattuna muihin artikloihin. Kaikissa niissäkään pakkotyön ja orjuuden kieltoa ei ole käsitelty laajasti, vaan tuomioistuin on saattanut käsitellä 4 artiklan loukkausta koskevan väitteen vain muutamassa kappaleessa.

Ennen tuomioistuimen perustamista Euroopan ihmisoikeustoimikunta käsiteli muun muassa valtion oikeutta määrätä lääkäri työskentelemään tietyllä paikkakunnalla.⁵⁴ Ensimmäinen 4 artiklaa koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu annettiin vuonna 1971

⁴⁸ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 20-24.

⁴⁹ Ks. *ibid.*, s. 27-30.

⁵⁰ Ks. *ibid.*, s. 219.

⁵¹ Ks. *Siliadin v. Ranska*, § 82, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 283, *Stummer v. Itävalta* § 116.

⁵² Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 279.

⁵³ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights – Prohibition of slavery and forced labour.

⁵⁴ Ks. *Iversen v. Norja*, Val. nro. 1468/62, 17.12.1963.

tapauksessa *De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia*⁵⁵, jossa oli osaksi kyse siitä, että oliko valtion asettama työntekovelvoite irtolaisille 4 artiklan mukainen. Seuraava tapaus oli vuoden 1981 *Van Droogenbroeck v. Belgia*⁵⁶, missä 4 artiklan analyysi rajoittui siihen, että oliko vangin asettaminen valtion huostaan ja säästämismääräyksen asettaminen vapautuksen ehdoksi sallittua. Ratkaisu kolmanteen oikeustapaukseen *Van der Musselle v. Belgia*⁵⁷ annettiin vuonna 1983. Toisin kuin kahdessa aiemmassa tapauksessa, nyt 4 artiklaa ei tulkittu 4(3)(a) alakohdan vankeudessa tehtävän työn osalta, vaan sitä, että oliko asianajotehtäviin liitetty edustamisvelvollisuus 4(3)(d) alakohdan sallima kansalaisvelvollisuus.

Tapauksessa *Karlheinz Schmidt v. Saksa*⁵⁸ vuonna 1994 hakija vetosi valtion loukanneen 14 artiklan syrjintäkieltoa yhteydessä 4(3)(d) alakohtaan, kun valtio oli vaatinut joko osallistumista palokuntaan tai palokuntamaksun maksamista vain miehiltä. Palokuntatoiminnan kuuluminen kansalaisvelvollisuuksiin ja siten 4 artiklan sallimaa ei itsessään ollut tapauksessa kiistanalaista.

Vuoden 2001 tapauksessa *Kypros v. Turkki*⁵⁹ yksi Kyproksen vaatimuksista oli se, että tuomioistuimen tulisi olettaa Turkin pitävän kadonneita henkilöitä orjuuden kaltaisessa pakkotyössä, mikäli heidän ylipäättänsä katsottaisiin vielä olevan hengissä. Tuomioistuin hylkäsi tämän vaatimuksen todisteiden puutteiden johdosta. Tapauksessa *Kastner v. Unkari*⁶⁰ (2004) hakija oli alun perin vedonnut myös 4 artiklaan saamattomien ylityökorvausten osalta, mutta tuomioistuin otti tapauksen käsiteltäväksi vain 6 artiklan oikeuskäsittelyn keston osalta, kuten kävi myös myöhemmässä tapauksessa *Solovyev v. Ukraina*⁶¹ (2006).

Vuosina 2005-2006 tuomioistuin käsitteli useita maksamattomia palkkoja koskevia tapauksia, joissa hakijat vetosivat yhtenä elementtinä 4 artiklan loukkaukseen.⁶² Koska näissä tapauksissa

⁵⁵ *De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia*, Val. nro. 2832/66, 18.6.1971.

⁵⁶ *Van Droogenbroeck v. Belgia*, Val. nro. 7906/77, 24.6.1982.

⁵⁷ *Van der Musselle v. Belgia*, Val. nro. 8919/80, 23.11.1983.

⁵⁸ *Karlheinz Schmidt v. Saksa*, Val. nro. 13580/88, 18.7.1994.

⁵⁹ *Kypros v. Turkki*, Val. nro. 25781/94, 10.5.2001.

⁶⁰ *Kastner v. Unkari*, Val. nro. 61568/00, 29.6.2004.

⁶¹ *Solovyev v. Ukraina*, Val. nro. 4878/04, 14.12.2006.

⁶² Ratkaisut olivat *Dolgov v. Ukraina*, Val. nro. 72704/01, 19.4.2005; *Vasilenkov v. Ukraina*, Val. nro. 19872/02, 3.5.2005; *Bulynko v. Ukraina*, Val. nro. 74432/01, 21.7.2005; *Aleksandr Bulynko v. Ukraina*, Val. nro. 9693/02, 21.6.2005; *Lyutykh v. Ukraina*, Val. nro. 22972/02, 13.7.2005; *Belitskiy v. Ukraina*, Val. nro. 20837/02, 4.10.2005; *Toropov v. Ukraina*, Val. nro. 19844/02, 4.10.2005; *Sidenko v. Ukraina*, Val. nro. 19158/02, 4.10.2005; *Ryabich v. Ukraina*, Val. nro. 3445/03, 4.10.2005; *Tambovtsev v. Ukraina*, Val. nro. 20625/02, 8.11.2005; *Ovcharenko v. Ukraina*, Val. nro. 5578/03, 22.11.2005; *Cherginets v. Ukraina*, Val. nro. 37296/03, 29.11.2005; *Verkeyenko v. Ukraina*, Val. nro. 22766/02, 13.12.2005; *Kotlyarov v. Ukraina*, Val. nro. 43593/02, 13.12.2005; *Volkov v. Ukraina*, Val. nro. 8794/04, 17.1.2006; *Vorona v. Ukraina*, Val. nro. 44372/02, 9.11.2006; *Ananyev v. Ukraina*, Val. nro. 32374/02, 30.11.2006; *Kozacheck v. Ukraina*, Val. nro. 29508/04, 7.12.2006; *Vnuchko v. Ukraina*, Val. nro. 1198/04, 14.12.2006; *Popov v. Ukraina*, Val. nro. 23892/03, 14.12.2006.

hakijat olivat osallistuneet alun perin työhön oman tahtonsa mukaisesti, eikä oikeutta palkkaan ollut missään vaiheessa kielletty, palkkojen maksamattomuus ei loukannut 4 artiklaa.

Tuomioistuin antoi merkittävän ratkaisun vuonna 2005 tapauksessa *Siliadin v. Ranska*⁶³, jossa se sekä tarkasteli pakkotyön, orjuuden ja orjuuden käsitteitä että ensimmäistä kertaa käytti positiivisia velvoitteita 4 artiklan kontekstissa. Tapauksessa hakija oli ollut pidetty tahtonsa vastaisesti huonoissa elinolosuhteissa kotiapulaisena.

*Zarb Adami v. Maltassa*⁶⁴ (2006) tuomioistuin jatkoi *Karlheinz Schmidt v. Saksan* tulkintalinjaa syrjintäkiellosta 4 artiklan yhteydessä, tällä kertaa kyseessä oli lautamiesjärjestelmän syrjivyydestä sukupuolen perusteella. Tapauksessa *Roda ja Bonfatti v. Italia*⁶⁵ (2006) oli pääsääntöisesti kyse 8 artiklasta huostaanoton ja tapaamisoikeuden osalta, mutta tuomioistuin myös hylkäsi perusteettomana väitteen siitä, että huostaanotetun lapsen työskentely avustaja vammaisten hevosaterapiassa olisi ollut vastoin 4 artiklaa.

Tapauksessa *V.T. v. Ranska*⁶⁶ (2007) hakija vetosi 3 ja 4 artiklaan väittäessään valtion pakottavan hänet takaisin prostituutioon, kun valtio määräsi hänet maksamaan lapsilisämaksuja. Vuonna 2009 EIT käsitteli kysymystä 9 artiklan omatunnon- ja uskonnonvapauden suhteesta 4(3)(b) alakohdan maanpuolustusvelvollisuuteen tapauksessa *Bayatyan v. Armenia*⁶⁷.

*Rantsev v. Kypros ja Venäjä*⁶⁸ vuodelta 2010 on toinen erittäin merkittävä ratkaisu 4 artiklan tulkinnan kannalta. Siinä oli kyse väitöksestä, jonka mukaan nainen oli tuotu Venäjältä Kyprokselle ja hänet oli pakotettu siellä prostituution, ja tämä nainen myöhemmin oli kuollut epäselvissä olosuhteissa. EIT ratkaisi kysymyksen siitä, että oliko eläkkeen kerryttämättä jättäminen vankeudessa tehdystä työstä vastoin 4 artiklaa tapauksessa *Stummer v. Itävalta*⁶⁹ vuonna 2011. Samana vuonna annettiin myös ratkaisu tapauksessa *Graziani-Weiss v. Itävalta*⁷⁰, jonka mukaan edunvalvojan määrääminen ei loukannut 4 artiklaa.

*M.ym. v. Italia ja Bulgaria*⁷¹ (2012) oli pääosittain kysymys 3 artiklan rikkomisesta, mutta siinä vedottiin myös 4 artiklaan. Hakijat olivat väittäneet, etteivät viranomaiset olleet puuttuneet riittävän ajoissa tilanteeseen, jossa oli ollut käsillä orjuuden kaltaista pakkotyötä, pakkoavioliitto

⁶³ *Siliadin v. Ranska*, Val. nro. 73316/01, 26.7.2005.

⁶⁴ *Zarb Adami v. Malta*, Val. nro. 17209/02, 20.6.2006.

⁶⁵ *Roda ja Bonfatti v. Italia*, Val. nro. 10427/02, 21.11.2006.

⁶⁶ *V.T. v. Ranska*, Val. nro. 37194/02, 11.9.2007.

⁶⁷ *Bayatyan v. Armenia*, suuri jaosto, Val. nro. 23459/03, 7.7.2011.

⁶⁸ *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, Val. nro. 25965/04, 7.1.2010.

⁶⁹ *Stummer v. Itävalta*, suuri jaosto, Val. nro. 37452/02, 7.7.2011.

⁷⁰ *Graziani-Weiss v. Itävalta*, Val. nro. 31950/06, 18.10.2011.

⁷¹ *M.ym. v. Italia ja Bulgaria*, Val. 40020/03, 31.7.2012.

ja muuta hyväksikäyttöä. EIT kuitenkin katsoi, että koska näyttöä ei ollut kerätty kansallisissa tuomioistuimissa, se ei voinut ottaa asiaa käsiteltäväksi 4 artiklan osalta. Valtion velvollisuudesta puuttua tilanteeseen ja tutkia asia tuomioistuin totesi, että ne olivat päällekkäisiä 3 artiklan samankaltaisten vaatimusten kanssa ja siksi niitä ei tarvinnut erikseen arvioida.⁷²

Tapauksessa *C.N. ja V. v. Ranska*⁷³ (2012) oli kyse siitä, että voitiinko kahden siskoksen työskentelyä kotiapulaisina pitää orjuuden kaltaisena pakkotyönä. Toisen siskoksen osalta EIT tuomitsi Ranskan loukanneen 4 artiklan velvollisuutta luoda tehokas lainsäädännöllinen kehikko 4 artiklan loukkauksien varalta, mutta muilta osin vaatimukset hylättiin. Lainsäädännön puutteellisuuden arviointi tuli esille myös tapauksessa *C.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*⁷⁴ (2012), jossa ugandalainen nainen oli toiminut perheen kotiapulaisena.

Seuraavan kerran EIT otti kantaa 4 artiklan tulkintaan tapauksessa *Chitos v. Kreikka*⁷⁵ (2015), jossa se katsoi, että armeijan ilmaisen anestesiologin koulutuksen vastineena olevien palvelusvuosien palvelematta jättämisestä maksettava korvaus oli kohtuuttoman suuri ja siksi 4 artiklaa oli loukattu. 2016 EIT antoi ratkaisun tapauksessa *L.E. v. Kreikka*⁷⁶, jossa Kreikka oli loukannut 4 artiklan velvollisuutta tehokkaaseen oikeudenkäyttöön, koska prosessin kesto oli kohtuuttoman pitkä. Samana vuonna annettiin myös ratkaisu *Meier v. Sveitsi*⁷⁷, jossa EIT:n oli pohdittava eläkeiän saavuttamisen jälkeen vankeudessa edellytettyä työtä 4 artiklan näkökulmasta. Tuomioistuimen mukaan sellaisessa tilanteessa ei ole käsillä 4 artiklan loukkaus.

Tapauksessa *J. ym. v. Itävalta*⁷⁸ (2017) kiisteltiin siitä, että oliko Itävalta täyttänyt velvollisuutensa orjuuden kaltaisen pakkotyön tutkimiseksi ja rikosvastuun toteutumiseksi tilanteessa, jossa asianomistajat olivat olleet vain muutamia päiviä Itävallassa. EIT totesi, että Itävalta oli täyttänyt 4 artiklan mukaiset velvollisuutensa. Vuonna 2017 EIT tuomitsi Kreikan 4 artiklan loukkauksesta tapauksessa *Chowdury ym. v. Kreikka*,⁷⁹ kun se ei ollut taannut riittävää prosessuaalista laadukkuutta mansikanpoimijoina työskenteleville henkilöille, jotka olivat tosiasiallisesti pakkotyön uhreja. EIT totesi lyhyesti 4 artiklan osalta tapauksessa *Tibet Menteş ja muut v. Turkki*⁸⁰ (2017), etteivät maksamattomat ylityökorvaukset loukanneet 4 artiklaa.

⁷² Ks. *Stoyanova* 2017, s. 247-248.

⁷³ *C.N. ja V. v. Ranska*, Val. nro. 67724/09, 11.10.2012.

⁷⁴ *C.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 4239/08, 13.11.2012.

⁷⁵ *Chitos v. Kreikka*, Val. nro. 51637/12, 4.6.2015.

⁷⁶ *L.E. v. Kreikka*, Val. nro. 71545, 21.1.2016.

⁷⁷ *Meier v. Sveitsi*, Val. nro. 10109/14, 9.2.2016.

⁷⁸ *J. ym. v. Itävalta*, Val. nro. 58216/12, 17.1.2017.

⁷⁹ *Morshed Chowdury ym. v. Kreikka*, Val. nro. 21884/15, 30.3.2017.

⁸⁰ *Tibet Menteş ym. v. Turkki*, Val. nro. 57818/10, 24.10.2017.

*S.M. v. Kroatia*⁸¹ on merkittävä tapaus 4 artiklan tulkinnan kannalta. Tuomioistuimen ensimmäinen osasto antoi siitä ratkaisun ensin vuonna 2018, ja myöhemmin suuri jaosto antoi siitä ratkaisun vuonna 2020. Molemmissa ratkaisuissa katsottiin, että Kroatia oli laiminlyönyt 4 artiklan prosessuaalisia velvoitteitaan pakotetun prostituution tapauksessa.

Tapauksessa *T.I. ja muut v. Kreikka*⁸² (2019) kolme venäläistä naista oli kuljetettu Kreikkaan ja pakotettu siellä prostituution. EIT katsoi, ettei Kreikka ollut täyttänyt lainsäädännöllisiä ja prosessuaalisia velvoitteita. Lisäksi Kreikka ei ollut tutkinut väitteitä siitä, että Kreikan viisumiviranomaisia oli ollut osallisena ihmiskaupassa.

Viimeisin 4 artiklaa koskeva tapaus on vuodelta 2021, *V.C.L ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*⁸³. Siinä Yhdistynyt kuningaskunta oli syyttänyt ja tuominnut pakkotyön uhreja heidän pakotettuna tehdystä huumausainerikoksista, minkä EIT totesi loukkaavan 4 artiklaa.

EIT:n 4 artiklan ratkaisujen ajallisella tarkastelulla voidaan havaita, että aluksi 4 artiklaa koskevat ratkaisut olivat hyvin harvoja; käsittelyyn päätyi tapauksia vuosien tai jopa vuosikymmenien välillä. Vuoden 2005 jälkeen 4 artiklaa koskevat tapaukset ovat yleistyneet, vaikka niitä ei edelleenkään esiinny kovin usein. Tapauksen lisääntyminen johtunee 4 artiklan laajenemisesta koskemaan myös valtioiden positiivisia velvoitteita.

3. Sovellettavat oikeuslähteet

3.1 Ihmisoikeuksien tulkinta

Ihmisoikeuksia koskevat samat tulkintasäännöt kuin muitakin kansainvälisoikeudellisia velvoitteita. Valtiosopimus oikeutta koskeva Wienin yleissopimuksen (SopS 32-33/1980, jatkossa WYS) 31(1) kohdan mukaan sopimusta on tulkittava hyvässä uskossa käsitteiden tavanomaisessa merkityksessä niiden omassa kontekstissaan ottaen huomioon sopimuksen kohteen ja tarkoituksen. WYS 31(3)(b) taas esittää osapuolten välisen sopimusta koskevan käytännön olevan merkityksellistä sopimuksen tulkinnassa. Historiallinen tausta on toissijainen tulkintalähde (32 artikla).⁸⁴

Ihmisoikeuksien tulkinta eroaa muista kansainvälisistä sopimuksista dynaamisella lähestymistavallaan. Esimerkiksi EIS on elävä instrumentti, jota on tulkittava ottaen huomioon

⁸¹ *S.M. v. Kroatia*, suuri jaosto, Val. nro. 60561, 25.6.2020.

⁸² *T.I. ym. v. Kreikka*, Val. nro. 40311/10, 18.7.2019.

⁸³ *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nrot. 77587/12 ja 74603/12, 16.2.2021.

⁸⁴ Ks. *Kälin-Künzli* s. 38; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 7; *Fitzmaurice*, s. 746-752.

nykypäivän olosuhteet.⁸⁵ Sopimuksen alkuperäinen tarkoitus ei siksi ole ihmisoikeussopimusten yhtä merkitsevä kuin muiden kansainvälisten sopimusten.⁸⁶

Ihmisoikeudet ovat ensinnäkin enemmän periaatteita kuin normeja, joten niitä sovellettaessa niiden sisältö täytyy ensin konkretisoida. Ihmisoikeussopimusten tavoitteena ja tarkoituksena tavanomaisesti pidetään oikeuksienhaltijoiden mahdollisemman hyvää suojaa, joten niitä tulkitaan WYS 31 artiklan mukaan tämän tavoitteen ja tarkoituksen ohjaamana. Tähän vaikuttaa myös tehokkuusperiaate, jonka perusteella useista tulkintavaihtoehdoista on valittava se, joka parhaiten toteuttaa sopimuksen tavoitetta ja tarkoitusta. Rajoituksia on siksi tulkittava maltillisesti.⁸⁷

Koska EIS on kansainvälinen yleissopimus, myös sen tulkinnassa noudatetaan edellä mainittua WYS:ta ja muita kansainvälisen oikeuden tulkintaperiaatteita.⁸⁸ Muun muassa tapauksessa *Golder v. Yhdistynyt kuningaskunta*⁸⁹ tuomioistuin käytti WYS:n 31-33 artikloita, vaikka WYS ei edes ollut vielä tällöin voimassa.⁹⁰ EIT:ta on kritisoitu siitä, että se noudattaa Wienin yleissopimusta vain nimellisesti, mutta toisten mielestä EIT noudattaa WYS:ta, joskin hyvin liberaalilla tulkinnalla.⁹¹

Ensisijaisena EIS:n tulkintakriteerinä on sopimusmääräyksen sananmuoto. Merkitystä on kuitenkin myös ihmisoikeussopimuksen luonteella, tarkoituksella ja päämäärällä. Tapauksessa *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta*⁹² vahvisti tuomioistuimen periaatteen, jonka mukaan on otettava huomioon ihmisoikeuksien toteutumisen tehokkuus sekä sopimuksen henki ja arvot. Koska ihmisoikeussopimuksien tavoitteena on turvata yksilöoikeuksia, olisi tulkintaperiaate, jonka mukaan ihmisoikeussopimusta olisi tulkittava niin, että se vähiten rajoittaisi valtion autonomiaa, vastoin ihmisoikeussopimuksen tarkoitusta ja päämäärää.⁹³

Täten epäselvissä tilanteissa tulisi valita sellainen tulkinta, joka on edullisin yksilön kannalta, kuten tapauksessa *Wemhoff v. Saksa*⁹⁴ tehtiin valinta toisistaan eriävien englannin- ja

⁸⁵ Ks. *Leach*, s. 151.

⁸⁶ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 8-10; *Jacobs/White*, s. 33-34.

⁸⁷ Ks. *Kälin-Künzli*, s. 38.

⁸⁸ Ks. *Leach*, s. 170; *Jacobs/White*, s. 26-33.

⁸⁹ *Golder v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 4451/70, 21.2.1975.

⁹⁰ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 330.

⁹¹ Ks. *Fitzmaurice*, s. 758-759; *Uoti*, s. 174-181.

⁹² *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 14038/88, 7.7.1989.

⁹³ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 331; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 7-8; *Fitzmaurice*, s. 765-767; *Jacobs/White*, s. 31-33.

⁹⁴ *Wemhoff v. Saksa*, Val. nro. 2122/64, 27.6.1968.

ranskankielisten sopimustekstien välillä.⁹⁵ Tuomioistuimen on myös pyrittävä sopimuksen yhdenmukaiseen tulkintaan niin, että ristiriitaisuuksilta vältytään.⁹⁶

Demokraattinen yhteiskunta on yksi EIS:n kantavista oikeusperiaatteista.⁹⁷ 4 artiklan osalta tämä voisi olla merkityksellistä siinä mielessä, että orjuus, orjuuden kaltainen pakkotyö, pakkotyö ja ihmiskauppa vaikuttavat uhrin mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnan toimintaa, sillä niissä uhreilta poistetaan autonomia ja heitä kohdellaan omaisuutena. Täten 4 artiklan kielämä toiminta ei ole yhteensopiva demokraattisen yhteiskunnan periaatteiden kanssa.

Yksi EIS:n tärkeimpiä oikeusperiaatteita on suhteellisuus (proportionality).⁹⁸ EIS sallii suojaamiensa oikeuksiin puuttumisen siltä osalta, kuin se on tarpeellista demokraattisessa yhteiskunnassa tietyn legitiimin tavoitteen saavuttamiseksi, ja rajoitus on suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.⁹⁹ Koska orjuuden ja orjuuden kaltaisen pakkotyön kielto on absoluuttinen, ja pakkotyön kielto on myös määritelty teknillisesti absoluuttiseksi niin, että 4 artiklan 3 momentissa mainittujen 4 artiklan ulkopuolelle jäävien toimintamuotojen ei katsota olevan pakkotyötä tai muuta pakollista työtä,¹⁰⁰ ei suhteellisuusarvioinnilla pitäisi teoriassa olla merkitystä 4 artiklan kannalta, mutta käsittelen tarkemmin 5 luvussa, miten suhteellisuusperiaate ilmenee 4 artiklan osalta siitä huolimatta.

EIT noudattaa toissijaisuusperiaatetta, jonka mukaan EIT:een valittavan on täytynyt ensin pyrkiä käyttämään kaikki kansallisen tason tavanomaiset oikeussuojamekanismit ennen kuin asia otetaan käsittelyyn EIT:ssa.¹⁰¹ Tähän liittyy myös ajatus jäsenvaltioiden harkintavallasta, jonka mukaan tietyissä olosuhteissa jäsenvaltio itse osaa arvioida tiettyjen rajoitusta tarpeellisuutta ja niiden parhaita toteuttamistapaa.¹⁰²

Kuten aiemmin mainittiin, Euroopan ihmisoikeussopimus on ”elävä dokumentti”, joka ei ole sidottu sopimisaikaisiin käsityksiin ja arvoihin, vaan sillä on dynaaminen ja evolutiivinen luonne.¹⁰³ Tämä periaate on peräisin EIT:n tapauksista *Stafford v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹⁰⁴

⁹⁵ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 331-332; *Jacobs/White*, s. 34-35.

⁹⁶ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 332; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 19-20; *Leach*, s. 160-161; *Jacobs/White*, s. 34-35.

⁹⁷ Ks. *Leach*, s. 160.

⁹⁸ Ks. *Harris/O'Boyle, Bates/Buckley*, s. 13.

⁹⁹ Ks. *Leach*, s. 161.

¹⁰⁰ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 261-262; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 282; *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 463.

¹⁰¹ Ks. *Leach*, s. 159-160.

¹⁰² Ks. *ibid.*, s. 161-162.

¹⁰³ Ks. *Stafford v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 46295/99, 28.5.2002; *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta; Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 336, 339-340; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 8-10; *Leach*, s. 151, 162-163.

¹⁰⁴ *Stafford v. Yhdistynyt kuningaskunta*.

ja *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta*¹⁰⁵. Esitöillä on kuitenkin tiettyä merkitystä, kuten käy ilmi tapauksissa *Merabishvili v. Georgia*¹⁰⁶ ja *Johnston ym. v. Irlanti*¹⁰⁷.¹⁰⁸

Tehokkuusperiaatteen mukaan ei ole riittävää, että valtio itse pidättäytyy loukkaamasta ihmisoikeuksia, vaan sen on myös puututtava toisten tekemiin loukkauksiin. Tätä vastuuta kutsutaan positiiviseksi toimintavelvollisuudeksi.¹⁰⁹ *Soering* tapauksessa ilmenee myös se, että valtioiden vastuu voi ulottua tehokkuusperiaatteen nojalla myös potentiaalisiin ihmisoikeusloukkauksiin.¹¹⁰ Valtio ei voi puolustautua vastuulta vetoamalla siihen, ettei sillä ollut riittävästi resursseja käytettävissään.¹¹¹

Autonomisen tulkinnan periaatteen mukaan sopimuksessa olevat käsitteet ovat itsenäisiä, eivätkä ne välttämättä vastaa kansallisessa oikeudessa esiintyviä saman kielisiä käsitteitä. Tämä periaate tulee erityisesti kyseeseen silloin, jos kansallisten käsitteiden käyttö johtaisi sopimuksen tarkoituksen ja päämäärien vastaiseen lopputulokseen.¹¹²

Tuomioistuin pyrkii toiminnallaan ihmisoikeuksien turvaamiseen lisäksi myös niiden edistämiseen.¹¹³ Tuomioistuin lähtökohtaisesti noudattaa omia ennakkopäätöksiään, mutta aiempaa tulkintakäytäntöä on mahdollista muuttaa perustellusta syystä, sillä ennakkopäätöksillä ei ole varsinaista oikeudellista sitovuutta.¹¹⁴ Kaikki EIT:n ratkaisut ovat periaatteessa ennakkopäätöksellisesti samanarvoisia, mutta indikaationa muutoksen suuruudesta aikaisempaan linjaan voidaan pitää sitä, jos tarkoitus tulkinnan selventämisestä ilmenee itse ratkaisussa.¹¹⁵

EIS:ta on tulkittava sopusoinnussa muiden kansainvälisten sääntöjen kanssa, kunhan se vain on mahdollista, ja se hyödyntää näitä instrumentteja EIS:n sopimustekstin lisäksi tulkinnassaan.¹¹⁶ EIT hyödyntää oikeusvertailua selvittääkseen minkälaisessa modernissa kontekstissa ihmisoikeuksia on tulkittava.¹¹⁷ Tulkinnan perustaminen vallitsevaan jäsenvaltioiden oikeustilanteeseen parantaa ennakoitavuutta.¹¹⁸ EIT on myös etsinyt tulkinta-apua muiden

¹⁰⁵ *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 5856/72, 25.4.1978.

¹⁰⁶ *Merabishvili v. Georgia*, suuri jaosto, Val. nro. 72508/13, 28.11.2017.

¹⁰⁷ *Johnston ym. v. Irlanti*, Val. nro. 9697/82, 18.12.2016.

¹⁰⁸ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 339; *Leach*, 171.

¹⁰⁹ Ks. *Jacobs/White*, s. 35-36.

¹¹⁰ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 332; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 18; *Leach*, s. 163-164.

¹¹¹ Ks. *Leach*, s. 169.

¹¹² Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 333; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 19; *Leach*, s. 163-164.

¹¹³ Ks. esimerkiksi *Cossey v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 10843/84, 27.9.1990.

¹¹⁴ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 334; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 20-21; *Leach*, s. 163.

¹¹⁵ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 334-335.

¹¹⁶ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 12-13; *Al-Adsani v. Yhdistynyt kuningaskunta*, suuri jaosto, Nro. 35763/97, 21.11.2001 ja *Demir ja Baykara v. Turkki*, suuri jaosto, Nro. 34503/97, 12.11.2008.

¹¹⁷ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 340-341; *Jacobs/White*, s. 29-31.

¹¹⁸ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 343.

ihmisoikeusinstituutioiden julistuksista, ratkaisusta ja lausunnoista sekä kansainvälisistä sopimuksista, kuten esimerkiksi 4 artiklan osalta erityisesti ILO:n sopimuksista ja ihmiskauppaliäsäpöytäkirjasta.¹¹⁹ Oikeusvertailu ei kuitenkaan ole aina ratkaisevaa, vaan tuomioistuimien voi poiketa siitä, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi.¹²⁰

Joissakin EIS:n artikloissa ilmenee mahdollisuus rajoittaa oikeuksia tietyillä perusteilla.¹²¹ 4 artiklassa tällaista mahdollisuutta ei kuitenkaan ole,¹²² joten en käsittele tarkemmin näitä rajoituksia koskevia tulkintaperiaatteita.

EIT:n noudattaa ratkaisuisaan tiettyjä konventioita, joiden tietäminen auttaa ymmärtämään EIT:n perustelujen logiikkaa. Ensiksi EIT käsittelee ratkaisuisaan oikeuden materiaalista laajuutta. Sen jälkeen EIT tutkii, minkälaisia velvoitteita valtiolla. Tämä ratkaisumalli pätee tietenkin myös 4 artiklan liittyvissä ratkaisuisa.¹²³

3.2 Kansainvälisen työjärjestön sopimukset ja asiakirjat

Erityisesti ILO:n pakkotyösopimus on merkityksellinen 4 artiklan oikeuskäytännössä. Erityisesti pakollista työtä koskevan sopimuksen 2 artiklalle on annettu tulkinnallista merkitystä Euroopan ihmisoikeussopimuksen sovellettavuuden laajuutta määriteltäessä.¹²⁴

Pakkotyösopimus

2 artikla

1. Tätä sopimusta sovellettaessa on nimityksellä "pakollinen työ" ymmärrettävä kaikenlaista työtä tai palvelusta, joka jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä ja johon mainittu henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut.
2. Kuitenkaan ei nimitys "pakollinen työ" tätä sopimusta sovellettaessa tarkoita:
 - a) työtä tai palvelusta, jota vaaditaan pakollista sotapalvelusta koskevan lain nojalla ja joka tarkoittaa puhtaasti sotilaallisia töitä;
 - b) työtä tai palvelusta, joka kuuluu täydellisellä itsehallinnolla varustetun maan asukkaiden säännöllisiin kansalaisvelvollisuuksiin;
 - c) työtä tai palvelusta, jota vaaditaan henkilöltä tuomioistuimen päätöksen nojalla, ehdolla, että tätä työtä tai palvelusta suoritetaan julkisen viranomaisen valvonnan ja tarkastuksen alla ja että mainittua henkilöä ei luovuteta yksityisille, yhtiöille tai yksityisoikeudellisille juridisille henkilöille tai aseteta heidän käytettäväkseen;
 - d) työtä tai palvelusta, jota vaaditaan force majeure -tapauksissa, kuten sodan syttyessä, sellaisten onnettomuuksien sattuessa tai uhatessa, kuten tulipalon, tulvien, nälänhädän, maanjäristyksen, ankarien kulkutautien tai eläinruttojen, vahingollisten eläinten ja

¹¹⁹ Ks. *ibid.*, s. 344, 346.

¹²⁰ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 347; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 10-12.

¹²¹ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 349; *Leach*, s. 165.

¹²² Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 457.

¹²³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 219.

¹²⁴ Ks. *Robertson/Merrills*, s. 47.

hyönteisten tai loiskasvien maahantulon, sekä yleensä kaikissa sellaisissa tapauksissa, jotka vaarantavat tai uhkaavat vaarantaa koko väestön tai sen osan olemassaoloa tai säännöllistä toimeentuloa.

e) yhdyskunnan pienehköt työt s. o. työt, joita yhdyskunnan jäsenet suorittavat tämän yhdyskunnan välittömäksi hyödyksi ja joita täten voidaan pitää säännöllisinä yhdyskunnan jäsenille kuuluvina kansalaisvelvollisuuksina, ehdolla, että väestöllä itsellään tai sen suoranaissilla edustajilla on oikeus lausua mielipiteensä tämän työn tarpeellisuudesta.

Nämä 2 artiklan säännöt siitä, milloin ei ole kyse pakkotyöstä vastaavat tietyin poikkeuksin EIS:n 4 artiklaa. Toisin kuin 2 artikla, 4 artikla ei kiellä työntekovelvoitteita yksityisissä rangaistuslaitoksissa ja 4 artiklassa edellytetään vain EIS:n 5 artiklan mukaisesti annettua vankeutta, jotta työvelvollisuus olisi hyväksyttävää. Lisäksi vaatimuksesta puhtaasti sotilaallisesta työstä on luovuttu 4 artiklassa. 2 artikla ei myöskään mainitse sotilaspalveluksen sijasta suoritettavaa palvelusta.¹²⁵

Vuonna 1957 ILO täydensi pakkotyösopimusta yleissopimuksella nro. 105 pakkotyön poistamisesta (SopS 17/1960, ILO nro. 105/1957). Sopimuksessa virallistettiin, etteivät tietyt syyt määrätä henkilölle pakkotyötä olleet hyväksyttäviä.

Yleissopimus pakkotyön poistamisesta

1 artikla

Jokainen Kansainvälisen työjärjestön jäsenvaltio, joka ratifioi tämän sopimuksen, sitouuu lakkauttamaan pakkotyön ja olemaan käyttämättä sitä missään muodossa

- a) poliittisena pakko- tai kasvatukseen tai rangaistukseen poliittisista tai voimassa olevalle poliittiselle, sosiaaliselle tai taloudelliselle järjestelmälle aatteellisesti vastakkaisista mielipiteistä tai niiden esittämisestä;
- b) työvoiman mobilisoimiseksi ja käyttämiseksi taloudellista kehitystä edistäviin tarkoituksiin;
- c) menetelmänä työkurin ylläpitämiseksi;
- d) rangaistuksena lakkoon osallistumisesta;
- e) rodullisiin, sosiaalisiin, kansallisiin tai uskonnollisiin syihin perustuvana syrjintämenettelynä.

EIT on hyödyntänyt tätäkin ILO:n sopimusta tapauksissa *Siliadin v. Ranska*, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, *Chowdury ym. v. Kreikka*.¹²⁶ Vaikka sopimusta ei olisikaan luettu osaksi 4 artiklaa, lienee selvää, että kohta a) on EIS:n mukaan jo kiellettyä ajatuksenvapauden (9 artikla) ja sananvapauden (10 artikla) perusteella. Vastaavasti kohta e) on vastoin 14 artiklan syrjinnän kielltoa. EIT on oikeuskäytännössään todennut, että oikeus lakkoiluun sisältyy 11 artiklan

¹²⁵ Ks. *Stoyanova*, s. 212-213.

¹²⁶ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 459.

kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen.¹²⁷ Vaikka tämä oikeus ei ole täysin absoluuttinen, se silti todennäköisesti estäisi pakkotyön määräämisen lakkoon osallistumisesta. Kohtien b) ja c) sen sijaan voitaisiin teoriassa argumentoida kuuluvan 4 artiklan sallimiin kansalaisvelvollisuuksiin.

Pakkotyösopimusta täydennettiin vuonna 2014 pakollista työtä koskevaan sopimukseen liittyvällä pöytäkirjalla (SopS 28-29/2017). Kyseisessä lisäpöytäkirjassa luodaan konkreettisia velvoitteita valtiolle pakkotyön kitkemiseksi. Siinä edellytetään valtioita tehokkaasti syyttämään ja rankaisemaan pakkotyön kiellon rikkojia sekä tunnistamaan ja suojaamaan sen uhreja. Suomessa sitä ei erikseen implementoitu, sillä sen sisällön katsottiin jo sellaisenaan sisältyvän jo olemassa olevaan lainsäädäntöön.¹²⁸

Lisäpöytäkirja muistuttaa EIT:n 4 artiklan oikeuskäytännön kehitystä. Lisäpöytäkirjassa on erityisesti otettu huomioon valtioiden aktiivinen velvollisuus puuttua ja pyrkiä torjumaan pakkotyötä sekä auttaa sen uhreja. Aivan kuten EIT:ssa, ihmiskauppa on tuotu osaksi ILO:n sääntelykokonaisuutta. Näyttäisi siltä, että EIT:n oikeuskäytäntö on jopa saattanut toimia katalysaattorina lisäpöytäkirjan laatimiselle. Lisäpöytäkirjaa vastavuoroisesti tullaan todennäköisesti jatkossa käyttämään EIT:ssa selvennyksenä valtioita koskeville positiivisille velvoitteille.

3.3 Yhdistyneiden kansakuntien sopimukset ja asiakirjat

Ihmisoikeusjulistuksen 4 artiklassa kielletään kaikki orjuuden muodot. Julistus ei ole oikeudellisesti sitova, mutta koska se on toiminut pohjana EIS:lle, ja sitä koskevilla esitöillä on merkitystä EIS:ta tulkittaessa.¹²⁹ Ihmisoikeusjulistuksen laatijat kirjoittivat orjuuden kiellon yleisluonteisesti, jotta se ei sitoutuisi johonkin tiettyyn orjuuden määritelmään.¹³⁰ He eivät pyrkineet tekemään eroa orjuuden, pakkotyön ja orjuuden kaltaisen pakkotyön välille, vaan he katsoivat, että ne kaikki kuuluivat yleiskäsitteen alle.¹³¹ Orjuus käsitettiin henkilön olotilaksi, jossa häneen käytetään kaikkia tai joitakin omistusoikeuteen liittyviä valta-voimia.¹³²

Ihmisoikeusjulistus

4 artikla

¹²⁷ Ks. esimerkiksi EIT:n tapaukset *Ezelin v. Ranska*, Val. nro. 11800/85, 26.4.1991; *Demir ja Baykara v. Turkki*, Val. nro. 24990/94, 10.7.2001; *Enerji Yapi-Yol Sen v. Turkki*; Val. nro. 68959/01, 21.4.2009.

¹²⁸ Laki pakollista työtä koskevaan sopimukseen liittyvän pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (980/2016) 1 §: ”Genevessä 11 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn pakollista työtä koskevaan vuoden 1930 sopimukseen liittyvän pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.”

¹²⁹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 206.

¹³⁰ Ks. *ibid.*, s. 207.

¹³¹ Ks. *ibid.*

¹³² Ks. *Grabenwarter*, s. 55.

Ketään ei saa pitää orjana tai orjuutettuna, kaikki orjuuden ja orjakaupan muodot on kiellettävä.

KP-sopimus toteuttaa ihmisoikeusjulistuksen tavoitteita kaiken muotoisen orjuuden kieltämisestä. Orjuuden lisäksi KP-sopimus kieltää myös pakkotyön. KP-sopimuksen 8 artikla on lähes samansisältöinen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan kanssa. Vaikka EIS adoptoitiin ennen KP-sopimusta, KP-sopimuksen aikaisemmat versiot olivat EIS:n laatijoiden tiedossa, ja niitä käytettiin EIS:n mallina¹³³

KP-sopimus

8 artikla

1. Ketään ei saa pitää orjuudessa; kaikenlainen orjuus ja orjakauppa ovat kiellettyjä.
2. Ketään ei saa pitää maaorjuudessa.
3. a) Ketään ei saa vaatia suorittamaan pakkotyötä tai muuta pakollista työntekoa;
- b) Maissa, joissa tuomitaan rangaistukseksi rikoksesta kuritushuonetta, ei edellisen kohdan katsota muodostavan estettä toimivaltaisen tuomioistuimen antaman kuritushuone-rangaistuksen täytäntöönpanolle.
- c) Tämän kohdan mukaisella pakkotyöllä ei tarkoiteta:
 - i) mitään työtä tai palvelusta, jota ei ole tarkoitettu b kohdassa ja jota yleensä vaaditaan siltä, jolta on riistetty vapaus laillisessa järjestyksessä julistetun tuomioistuimen tuomion perusteella tai siltä, joka on ehdonalaisessa vapaudessa;
 - ii) mitään asepalvelun luonteista palvelusta ja maissa, joissa tunnustetaan kieltäytyminen asepalveluksesta omantunnon-syistä, palvelua, joka lain mukaan vaaditaan omantunnon-syistä kieltäytyjältä;
 - iii) mitään palvelusta, jota vaaditaan milloin yhteiskunnan olemassaoloa tai hyvinvointia uhkaa hätä tai onnettomuus;
 - iv) mitään työtä tai palvelusta, joka sisältyy yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin.

KP-sopimuksen 8 artiklan esitöissä mainitaan, että orjuus käytännössä tarkoittaa oikeudellisen henkilöllisyyden tuhoutumista. Orjuuden määritelmää pidettiin rajattuna ja teknisenä, ja se haluttiin erottaa pakkotyön ja orjuuden kaltaisen pakkotyön määritelmästä. Termi orjakauppa ehdotettiin korvattavan termillä ihmiskauppa, jotta se koskisi myös sellaista ihmisten myyntiä, jonka uhrit eivät olleet laillisesti orjia, mutta tämä ehdotus hylättiin, koska ensimmäisen momentin haluttiin puuttuvan pelkästään orjakauppaan.¹³⁴

KP-sopimuksen suomenkielisessä versiossa termi ”servitude” on suomennettu väärin maaorjuudeksi. Sopimuksen laatijat hylkäsivät maaorjuuden englanninkielisten vastineiden käytön, sillä se oli liian rajoittunut tiettyyn käytäntöön, kun taas tarkoitus oli käyttää sellaista

¹³³ Ks. *Alston/Goodman*, s. 895-896.

¹³⁴ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 207.

yleisluontoista termiä, joka kattaisi kaikki orjuuden kaltaiset olosuhteet ja toimintatavat.¹³⁵ Pakkotyön osalta artiklan laatijat harkitsivat ILO:n pakkotyön määritelmän sisällyttämistä, mutta he näkivät, että ILO:n poikkeukset pakkotyön kieltoon eivät olleet riittävän laajoja, joten sen sijaan KP-sopimus omaksui oman määritelmänsä.¹³⁶

Yleiskokous hyväksyi myös samana vuonna KP-sopimuksen kanssa taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976, jatkossa TSS-sopimus), joka KP-sopimuksen tavoin tuli voimaan vuonna 1976. 7 artiklan edellytyksiä voitaneen käyttää tulkinta-apuna silloin, kun on arvioitavana se, että ovatko työolot ihmisarvon mukaisia.

TSS-sopimus

7 artikla

Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden nauttia oikeudenmukaisista ja suotuisista työoloista, joiden erityisesti tulee taata:

a) palkkaus, joka suo kaikille työntekijöille vähintään:

i) kohtuullisen palkan ja saman palkkauksen samanarvoisesta työstä ilman minkäänlaista rajoitusta; erikoisesti naisille taataan sellaiset työolot, jotka eivät ole huonompia kuin ne, joita miehet nauttivat ja joihin kuuluu sama palkka samasta työstä; ja

ii) kohtuullisen toimeentulon heille itselleen ja heidän perheelleen tämän yleissopimuksen määräysten mukaisesti;

b) turvalliset ja terveelliset työolot;

c) yhtäläinen mahdollisuus jokaiselle tulla ylennetyksi työssään asianomaiseen korkeampaan toimeen ainoastaan palvelusaikaan ja pätevyyteen pohjautuvien perustein;

d) lepo, vapaa-aika ja kohtuullinen työajan rajoittaminen sekä kausittaiset palkalliset lomat ja palkka julkisilta lomapäiviltä.

YK:n pakkotyötä ja orjuutta koskevaan sääntelykokonaisuuteen voidaan katsoa kuuluvan myös yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991).¹³⁷ Sopimuksessa puututaan erityisesti lasten käyttöön työvoimana sekä lasten myymiseen, sillä lasten on katsottu olevan vaarassa joutua pakkotyön, orjuuden tai ihmiskaupan uhriksi. Samalla tavalla kaikkinaisen naisten syrjinnän poistavista koskeva yleissopimus (SopS 67-68/1986) sekä muut erityisryhmiä suojelevat yleissopimukset voivat tulla esille EIS:n 4 artiklan kontekstissa.

¹³⁵ Ks. *ibid.*, s. 210.

¹³⁶ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 214.

¹³⁷ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 5; *Ramcharan*, s. 509.

Ihmiskauppasopimus on myös merkittävä, sillä sen sisältö ja siitä aiheutuvat velvollisuudet on omaksuttu EIT:n oikeuskäytännössä osaksi 4 artiklaa.¹³⁸

Ihmiskauppalisäpöytäkirja

3 artikla

Käsitteiden käyttö

Tässä pöytäkirjassa:

- a) "ihmiskauppa" tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutitarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen;
- b) ihmiskaupan uhrin suostumuksella tämän artiklan a kohdassa tarkoitettuun hyväksikäyttöön ei ole merkitystä, kun sen saamiseksi on käytetty jotakin a kohdassa mainittua keinoa;
- c) lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan "ihmiskaupaksi" myös silloin, kun siihen ei liity mitään tämän artiklan a kohdassa mainittua keinoa;
- d) "lapsi" tarkoittaa alle 18-vuotiasta henkilöä.

3.4 Muut oikeuslähteet

Alun perin Kansainliiton järjestelmässä Genèveissä 25 päivänä syyskuuta 1926 orjuussopimuksessa määritellään orjuus ja kielletään se, sekä myös pakkotyö.¹³⁹

Orjuussopimus

1 artikla

Tämän sopimuksen tarkoituksen saavuttamiseksi on sovittu että:

- 1) orjuus on sellaisen henkilön tila tai olosuhde, joka on omistusoikeuden tahi jonkun siihen sisältyvän oikeuden kohteena;
- 2) orjakaupaksi katsotaan teko, jolla henkilö saattaakseen toisen henkilön orjuuteen hänet vangitsee, hankkii omaksensa tahi luovuttaa toiselle; teko, jolla henkilö hankkii omaksensa orjan hänet myydäkseen tai toiseen orjaan vaihtaakseen; teko jolla myymisen tai vaihtamisen tarkoituksessa omaksi hankittu orja myymällä tai vaihtamalla luovutetaan toiselle; sekä yleensä jokainen teko, jolla orjia kaupitaan tahi kuljetetaan.

¹³⁸ Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*.

¹³⁹ Ks. *Rassam*, s. 330-331; Bellagio-Harvard Guidelines on the Legal Parameters of Slavery.

2 artikla.

Korkeat sopimuspuolet sitoutuvat, mikäli eivät jo ole ryhtyneet tarpeellisiin toimenpiteisiin, jokainen niistä mikäli koskee sen valtiuden, tuomiovallan, suojeluksen, yliherruuden tahi holhouksen alaisia alueita:

- a) estämään orjakaupan ja rankaisemaan siitä;
- b) pyrkimään orjuuden täydelliseen lopettamiseen sen kaikissa muodoissa, asteittain ja niin pian kuin mahdollista.

5 artikla.

Korkeat sopimuspuolet myöntävät, että pakkotyöllä tahi pakolliseen työhön turvautumisella voi olla vakavia seurauksia, ja sitoutuvat, kukin niistä mikäli koskee sen valtiuden, toimivallan suojeluksen, yliherruuden tahi holhouksen alaisia alueita, ryhtymään tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, jotta tulisi estetyksi, että pakko- tahi pakollinen työ aikaansaa orjuutta vastaavia olosuhteita.

On sovittu:

- 1) että, alempana olevassa 2 kohdassa mainittujen väliaikaisten määräysten ehdolla, pakko- tahi pakollista työtä voidaan vaatia ainoastaan yleisiä tarkoituksia varten;
- 2) että niillä alueilla, joilla pakko- tai pakollinen työ vielä on käytännössä muissa kuin yleisissä tarkoituksissa, korkeat sopimuspuolet tulevat yrittämään sen asteittaista lopettamista niin nopeasti kuin suinkin sekä että, niin kauan kuin tätä pakko- tai pakollista työtä käytetään, siihen turvaututaan ainoastaan poikkeuksellisesti ja sen arvoa vastaavaa hyvitystä vastaan sekä ehdolla, ettei ketään voida pakottaa tavallisen asuntopaikkansa muuttamiseen;
- 3) sekä että kaikissa tapauksissa kyseessä olevan alueen asianmukaiset keskusviranomaiset ottavat vastatakseen pakko- tai pakolliseen työhön turvautumisesta.

1950-luvulla keskustelunaiheena oli se, että oliko perinteinen orjuuden määritelmä riittävän laaja, että se ulottuisi myös sellaisiin tilanteisiin, jotka olivat rinnastettavissa orjuuteen, mutta joita ei perinteisesti pidetty orjuutena. Tämän keskustelun seurauksena orjuutta koskevaa yleissopimusta täydennettiin vuonna 1956 orjuuslisäsopimuksella.¹⁴⁰

1 artikla

Jokainen tähän sopimukseen osallistuva valtio ryhtyy kaikkiin toteutettavissa oleviin ja tarpeellisiin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin saadakseen aikaan asteittain ja niin pian kuin mahdollista seuraavassa mainittujen järjestelmien ja käytännön lopettamisen tai niistä luopumisen siellä, missä niitä vielä esiintyy, oli ne Genèveissä 25 päivänä syyskuuta 1926 allekirjoitetun orjuutta koskevan yleissopimuksen 1 artiklassa esiintyvissä orjuuden käsitteen määrittelyssä otettu huomioon tai ei:

- a) Velkaorjuus, eli se asema tai tila, joka johtuu siitä, että velallinen on sitoutunut velan vakuudeksi suorittamaan henkilökohtaisia palveluksiaan tai takaamaan sellaisten henkilöiden henkilökohtaiset palvelukset, jotka ovat hänestä riippuvaisia, jos näiden palveluksien kohtuullinen arvo ei vaikuta velan suoritukseen tai jos näiden palvelusten aika ei ole rajoitettu tai niiden luonne määrätty.

¹⁴⁰ Ks. *Rassam*, s. 331-333.

b) Maaorjuus, eli asema tai tila, jossa henkilö lain, tavan tai sopimuksen nojalla on velvoitettu elämään ja tekemään työtä toiselle henkilölle kuuluvalla maalla ja tekemään tälle henkilölle vastiketta vastaan tai ilmaiseksi joitakin määrättyjä palveluksia olematta vapaa muuttamaan asemaansa.

c) Järjestelmät tai käytäntö, joiden nojalla:

I) Nainen, ilman että hänellä on oikeus kieltäytyä, luvataan tai annetaan avioliittoon hänen vanhemmilleen, holhoojalleen, perheelleen tai mille muulle henkilölle tai henkilöryhmälle tahansa suoritettavaa raha- tai luontaisuuoritusta vastaan; tai

II) naisen aviomiehellä, tämän perheellä tai suvulla on oikeus luovuttaa hänet kolmannelle vastikkeellisesti tai muulla tavalla; tai

III) nainen voidaan hänen aviomiehensä kuoltua luovuttaa perintönä toiselle henkilölle.

d) Järjestelmä tai käytäntö, jonka nojalla lapsen tai 18 vuotta nuoremman henkilön vanhemmat tai jompikumpi heistä, tai holhooja luovuttavat hänet kolmannelle, joko maksua vastaan tai ilman, sanotun lapsen tai nuoren henkilön tai hänen työnsä hyväksikäyttöksi.

En-ihmiskauppasopimus on ihmiskauppalisäpöytäkirjan ohella merkittävä oikeuslähde kansainvälisen ihmiskauppasääntelyn kannalta.¹⁴¹ En-ihmiskauppasopimus laajentaa sitä, millaisia velvoitteita valtioilla on ihmiskaupan uhreja kohtaan. Ihmiskaupan määritelmä on kuitenkin sama kuin ihmiskauppalisäpöytäkirjassa.

En-ihmiskauppasopimus

12 artikla – Uhrien auttaminen

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, joilla autetaan uhreja toipumaan fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Tähän apuun kuuluu ainakin

a) uhrien toimeentulon mahdollistavan elintason järjestäminen asianmukaisen ja turvallisen majoituksen, psykologisen ja aineellisen avun sekä vastaavien toimien avulla;

b) pääsy kiireelliseen sairaanhoitoon;

c) käännös- ja tulkkaukspalvelut tarvittaessa;

d) neuvonta ja tiedottaminen uhrien ymmärtämällä kielellä erityisesti uhrien laillisista oikeuksista ja heidän käytettävissään olevista palveluista;

e) apu, jolla mahdollistetaan heidän oikeuksiensa ja etujensa esittäminen ja käsittely rikoksentekejiä vastaan käytävien rikosoikeudenkäyntien asianmukaisissa vaiheissa;

f) lasten mahdollisuus koulutukseen.

2. Osapuolet ottavat asianmukaisesti huomioon uhrin turvan ja suojelun tarpeet.

3. Lisäksi osapuolet antavat tarvittavan sairaanhoito- tai muun avun niiden alueella laillisesti oleskeleville uhreille, jotka tarvitsevat tällaista apua mutta joilla ei ole riittäviä voimavaroja.

¹⁴¹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 2

4. Osapuolet vahvistavat säännöt, joiden mukaan niiden alueella laillisesti oleskelevat uhrin saavat osallistua työmarkkinoille sekä ammatilliseen ja yleissivistävään koulutukseen.
5. Osapuolet toteuttavat tarvittaessa ja valtionsisäisen lainsäädäntönsä mukaisin edellytyksin toimet tehdäkseen yhteistyötä uhrien auttamiseen osallistuvien kansalaisjärjestöjen, muiden asianomaisten järjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.
6. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet sen varmistamiseksi, ettei uhrin halukkuutta toimia todistajana aseteta hänelle annettavan avun ehdoksi.
7. Tämän artiklan määräysten täytäntöön panemiseksi osapuolet varmistavat, että annettavat palvelut perustuvat yksimielisyyteen ja tietoihin, ottaen asianmukaisesti huomioon haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet sekä majoitukseen, koulutukseen ja asianmukaiseen terveydenhuoltoon liittyvät lasten oikeudet.

Kansainvälisten sopimusten lisäksi tuomioistuin on turvautunut muun muassa kansallisten oikeusasiamiesten sekä kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten viranomaisraportteihin, kuten myös kansainvälisten järjestöjen selvityksiin tutkiessaan sitä, että onko valtio toiminut 4 artiklan velvoitteiden mukaisesti,

4. Orjuuden ja pakkotyön kiellon soveltamisala

EIT on ratkaisukäytännössään tunnistanut neljä 4 artiklan vastaista toimintamuotoa: orjuus, pakkotyö¹⁴², orjuuden kaltainen pakkotyö¹⁴³ sekä ihmiskauppa¹⁴⁴.¹⁴⁵ Näistä orjuus, pakkotyö ja orjuuden kaltainen pakkotyö ovat luettavissa suoraan 4 artiklan tekstistä, kun taas ihmiskaupan kieltö osana 4 artiklaa on peräisin EIT:n ratkaisukäytännöstä. Nämä käsitteet eivät kuitenkaan rajaa 4 artiklan soveltamisalaa; kyseessä voi olla 4 artiklan loukkaus, vaikka toiminnan ei voitaisi katsoa kuulua mihinkään näistä neljästä.¹⁴⁶

Orjuutta, pakkotyötä, ja orjuuden kaltaisen pakkotyötä ei ole määritelty EIS:n tekstissä.¹⁴⁷ 4 artiklan soveltamisalasta ei ole ainakaan vielä kehittynyt täysin yhtenäistä oikeusteoriaa. Tästä esimerkkinä on vuoden 2020 tapaus *S.M. v. Kroatia* suuressa jaostossa, jossa tuomioistuin pyrki selventämään 4 artiklan tulkintaa. Voidaan kuitenkin esittää, että tarkka määrittelytapa ei edes

¹⁴² Englanniksi forced or compulsory labour.

¹⁴³ Englanniksi servitude.

¹⁴⁴ Englanniksi human trafficking.

¹⁴⁵ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights – Prohibition of slavery and forced labour.

¹⁴⁶ Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 282. Koska ihmiskauppa sisällettiin 4 artiklaan, vaikka sitä ei ole mainittu artiklan sananmuodossa, lienee selvää, että kaikki sellainen toiminta, joka samalla tavalla loukkaisi 4 artiklan ydintä, kuuluisi 4 artiklan soveltamisalaan, vaikka sen ei voitaisi suoranaisesti katsoa kuuluvan mihinkään näistä edellä mainituista kategorioista. Esimerkiksi tapauksessa *S.M. v. Kroatia* pakkoprosituutio katsottiin olevan 4 artiklan kieltämää toimintaa riippumatta siitä, että voitaisiinko se sisällyttää johonkin näistä olemassa olevista toimintamuodoista.

¹⁴⁷ Ks. *Allain* 2009 HLJ, s. 252-258; *Stoyanova* 2017, s. 12.

olisi tarkoituksenmukaista, vaan ihmisarvoa parhaiten turvaa joustava tulkintalinja, jonka avulla yksittäisolosuhteet voidaan ottaa parhaiten huomioon.

Orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön ja pakkotyön määritelmien osalta merkittävää tutkimustyötä on tehnyt Allain, joka on esittänyt, että orjuuden käsite kattaa tosiasialliset tilanteet, joissa ihmisiin kohdistetaan omistusoikeuksiin liittyvää voimankäyttöä.¹⁴⁸ Stoyanova on kuitenkin kirjoittanut Allainin teorian olevan osittain puutteellinen, sillä siinä orjuus määritellään suhteessa ihmiskauppaan, mikä Stoyanovan mielestä on väärä lähestymistapa. Toisin kuin Allain, Stoyanova katsoo, että orjuuden kaltaisella pakkotyöllä on merkitystä itsenäisenä käsitteenä kansainvälisessä oikeudessa. Stoyanovan mukaan Allainin käyttämät yksinkertaiset viittaukset ILO:n pakkotyön määritelmään eivät auta ymmärtämään pakkotyön käsitettä. Stoyanova lisäksi esittää, että orjuus ei eroa pakkotyöstä ja orjuuden kaltaisesta pakkotyöstä pelkäättään vakavuudeltaan, vaan se voi kattaa myös sellaisia tekoja, jotka eivät lukeudu niihin. Stoyanovan teoria ihmisoikeuslähtöinen, toisin kuin Allainin teoria, joka on rikosoikeudellinen, ja siksi niissä käytetään eri tulkintametoodeja.¹⁴⁹

Orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön ja pakkotyön keskinäisestä suhteesta on myös tulkinnallisia erimielisyyksiä. Astemallissa teot suhteutetaan toisiinsa vakavuuden perusteella,¹⁵⁰ mutta se ei toimi täydellisesti, sillä teot eivät jaa keskenään täysin kaikkia peruselementtejä.¹⁵¹

4.1 Orjuus

EIS 4(1) määrää, ettei ketään saa pitää orjuudessa. Orjuuden ja orjakaupan kieltoa pidetään yhtenä vahvimista kansainvälisen tapaoikeuden *jus cogens* normeista. Se sitoo kaikkia maailman valtioita riippumatta siitä, että ovatko nämä kyseiset valtiot itse sitoutuneet mihinkään orjuuden kieltävään sopimukseen.¹⁵²

Orjuussopimuksen 1(1) kohdan mukaan orjuus on määritelty olevan sellaisen henkilön tila tai olosuhde, joka on omistusoikeuden tahi jonkun siihen sisältyvän oikeuden kohteena. Orjuudessa ihminen mitätöidään omaisuudeksi ja häneltä poistetaan oikeudellinen henkilöllisyys.¹⁵³

Orjuuden määritelmän osalta EIT:llä on valinnut formalistisen tulkintalinjan, vedoten orjuussopimuksessa esitettyyn orjuuden määritelmään.¹⁵⁴ Kyseisen tulkintalinjan mukaan vain

¹⁴⁸ Ks. Stoyanova, s. 6.

¹⁴⁹ Ks. *ibid.*, s. 6-7.

¹⁵⁰ Ks. *Jacobs/White*, s. 70.

¹⁵¹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 286-287.

¹⁵² Ks. *Rassam*, s. 310-311; *Robertson/Merrills*, s. 47; *Lillich*, s. 125; *De Wet*, s. 543.

¹⁵³ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 458.

¹⁵⁴ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 280.

valtion ylläpitämää orjuus- instituutiota pidetään varsinaisena orjuutena.¹⁵⁵ Pellonpään, Gullansin, Pölösen ja Tapanilan mukaan orjuus 4 artiklan kontekstissa ”tarkoittaa täydellisen omistusoikeuden kaltaista suhdetta isännän ja vailla omaa juridista henkilöllisyyttä olevan orjan välillä.”¹⁵⁶ Sellaisessakin tapauksessa, joissa henkilön olotilat muuten vastaisivat täsmällisesti orjuuden piirteitä, mutta se ei ole valtion tukemaa, ei olisi orjuutta EIT:n määritelmän mukaan.

Tätä muodollista tulkintalinjaa kohtaan on esitetty kritiikkiä siitä, ettei se ota riittävästi huomioon tosiasiallisia olosuhteita. Esimerkiksi Allain on esittänyt, että orjuussopimus, josta kansainvälisen oikeuden määritelmä orjuudesta on peräisin, ei edellytetä varsinaista omistusoikeutta; riittää, että käytetään omistusoikeuteen liittyviä oikeuksia.¹⁵⁷ Täten hänen mukaansa sopimuksen tekijöiden tarkoitus oli sitoa orjuus tosiasiallisiin olosuhteisiin, ei pelkästään henkilön oikeudelliseen tilaan.¹⁵⁸ Tätä kantaa kannattaa myös Stoyanova.¹⁵⁹ Hänen mukaansa formalistinen määritelmä tekisi orjuuden käsitteen tyhjäksi, sillä orjuus ei ole lain tukemaa juuri missään valtiossa, ja siksi sitä olisi terminä tulkittava nykyisten olosuhteiden valossa.¹⁶⁰

EIT on kuitenkin kielenkäytössään osoittanut merkkejä siitä, että se saattaisi olla valmis luopumaan *de jure* vaatimuksesta orjuuden osalta. Tapauksessa *M. ym. v. Italia ja Bulgaria* tuomioistuimien viittasi siihen, että *de facto* omistusoikeus olisi kenties mahdollista tulkita orjuudeksi.¹⁶¹

Stoyanova ehdottaa, että orjuus pitäisi määritellä a) ihmisen tekemisen vaihdon kohteeksi yhdistettynä vapaudenriistoon b) ihmisen tekeminen omistusoikeuksiin liittyvien vallankäytön kohteeksi, jossa on myös mukana vapaudenriistoon c) työntekopotentiaalin käyttö vapaudenriiston yhteydessä. Nämä olisivat viitteellisiä, eli mikä tahansa näistä muodoista voitaisiin pitää orjuutena. Vapaudenriisto tässä tarkoittaisi oikeusjärjestelmän suojan ulkopuolelle asettamista. Näissä muodoissa edellytettäisiin kontrollia sekä sitä, että tilanne on vakituinen, eikä sitä voisi muuttaa tai parantaa.¹⁶²

EIT on käsitellyt myös tapausta *Ould Barar v. Ruotsi*,¹⁶³ jossa oli kyse henkilön palauttamisesta Mauritaniaan, jossa hän olisi ollut vaarassa joutua orjuuteen. Ruotsi yhtyi valittajan näkemykseen siitä, että vaikka Mauritaniassa orjuus oli lailla kiellettyä, sitä silti tosiasiallisesti esiintyi siellä. EIT käsitteli tapausta 3 artiklan osalta 4 artiklan sijasta, eikä se katsonut loukkausta

¹⁵⁵ Ks. *Siliadin v. Ranska*.

¹⁵⁶ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 458.

¹⁵⁷ Ks. *Allain* 2009 HLJ, s. 239, 258.

¹⁵⁸ Ks. *ibid.*, s. 261; Bellagio-Harvard Guidelines on the Legal Parameters of Slavery.

¹⁵⁹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 194-195.

¹⁶⁰ Ks. *ibid.*, s. 220.

¹⁶¹ Ks. *ibid.*, s. 247-248.

¹⁶² Ks. *ibid.*, s. 248-250.

¹⁶³ *Ould Barar v. Ruotsi*, Val. nro. 42367/98, 19.1.1999.

tapahuneen faktojen perusteella.¹⁶⁴ Huomioitavaa on kuitenkin, että tämä ratkaisu annettiin vuonna 1999, siis ennen kuin positiivisten velvoitteiden oppi ulotettiin 4 artiklaan. Jos vastaava tapaus tulisi nykyään EIT käsiteltäväksi, ja sitä käsiteltäisiin 4 artiklan näkökulmasta, saattaisi EIT päätyä eri ratkaisuun.

4.2 Orjuuden kaltainen pakkotyö

Orjuuden lisäksi EIS 4(1):n mukaan ketään ei saa pitää orjuuden kaltaisessa pakkotyössä. Toisin kuin orjuudessa ja pakkotyössä, orjuuden kaltaista pakkotyötä ei ole varsinaisesti määritetty missään kansainvälisessä sopimuksessa. Orjuuslisäsopimuksen esitöissä puhuttiin orjuuden kaltaisesta pakkotyöstä, ja lisäsopimuksen luonnoksen nimenä oli luonnos lisäsopimukseksi orjuudesta ja orjuuden kaltaisesta pakkotyöstä, mutta lopullisessa sopimuksessa orjuuden kaltaista pakkotyötä ei mainita.¹⁶⁵ Allain teorisoi, että orjuuden kaltaisen pakkotyön käsitteen korvaaminen käsitteellä orjuuden kaltaiset instituutiot ja käytännöt johtui siitä, että orjuuden kaltaisen pakkotyön käyttö terminä olisi edellyttänyt sopimusvaltioilta välittömiä toimia sen kieltämiseen, mihin ne eivät olleet valmiita, kun taas orjuuden kaltaiset instituutiot ja käsitteet ovat terminä sen verran epämääräisiä, että ne vaativat vain ponnisteluja niiden estämiseksi.¹⁶⁶

Lisäsopimuksessa kielletään velkaorjuus, maaorjuus, avioliittoon liittyvä orjuus (servile marriage), kuten myös pakkoavioliitot korvausta vastaan, aviovaimojen myynti ja leskien periytyminen aviokumppanin kuoltua, sekä lapsen luovuttaminen korvausta vastaan.¹⁶⁷ Allain on sitä mieltä, että vain nämä neljä mainittua instituutiota ja käytäntöä voidaan lukea orjuuden kaltaiseksi pakkotyöksi, kun taas Stoyanovan näkemyksen mukaan orjuuden kaltaisen pakkotyön käsite ei ole sidottu näihin neljään.¹⁶⁸ Jos näissä neljässä mainitussa käytännössä ilmenee omistusoikeuteen liittyvien valtojen käyttöä, ovat ne myös orjuutta.¹⁶⁹

Orjuuden kaltainen pakkotyö kattaa sellaiset tapaukset, joissa 4 artiklan loukkaus ei mahdu orjuuden formalistiseen määritelmään. Vaihtoehtoisesti, jos hyväksytään näkemys siitä, että orjuutta voi olla olemassa myös oikeusjärjestelmästä ulkoisesti, orjuus ja orjuuden kaltainen pakkotyön voidaan erottaa toisistaan loukkauksen vakavuuden perusteella.¹⁷⁰ Orjuuden kaltainen

¹⁶⁴ Ks. *Leach*, s. 235.

¹⁶⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 204.

¹⁶⁶ Ks. *Allain*, 2009 JHIL, s. 303, 312; *Stoyanova* 2017, s. 204.

¹⁶⁷ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 203.

¹⁶⁸ Ks. *Allain* 2013, s. 145; *Allain* 2015, s. 18; *Stoyanova* 2017, s. 205, 251-252.

¹⁶⁹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 205.

¹⁷⁰ Ks. *Robertson/Merrills*, s. 47.

pakkotyö on määritelty EIT:n oikeuskäytännössä velvollisuutena palvelukseen, jota vaaditaan pakolla, ja että orjuuden kaltainen pakkotyö vastaa pakkotyön törkeää tekemuotoa.¹⁷¹

Pellonpään, Gullansin, Pölösen ja Tapanilan mukaan orjuuden kaltainen pakkotyö on orjuutta ”astetta lievemp[*i*] alistussuh[*de*], jossa henkilö on totaalisesti sidottu työskentelemään toisen hyväksi tai antamaan toiselle palveluksiaan.” Erona pakkotyön ja orjuuden kaltaiselle pakkotyölle hän näkee sen, että uhri kokee olotilansa pysyväksi, ja ettei sitä olotilaa ole mahdollista muuttaa.¹⁷²

Se, että onko kyseessä orjuuden kaltainen pakkotyö, tehdään kokonaisarvioinnin pohjalta. EIT:n oikeuskäytännössä ollaan kuitenkin kiinnitetty huomiota erityisesti tiettyihin seikkoihin. Se, että onko ihminen toisen henkilön määräysvallassa, on yksi näistä. Määräysvallan merkeinä ovat vapaudenrajoitukset, kuten liikkumisenrajoitukset ja kiellot ottaa yhteyttä viranomaisiin tai muihin henkilöihin, Myös olosuhteilla on merkitystä. Puutteellisia elinolosuhteita, kohtuuttoman suurta työmäärää tai riittämätöntä korvausta tehdystä työstä voidaan pitää viitteinä orjuuden kaltaisesta pakkotyöstä. Myös henkilön haavoittuva asema voidaan ottaa huomioon arvioinnissa. Tekijä on voinut hyväksikäyttää esimerkiksi uhrin nuorta ikää tai laitonta maassaoloa saadakseen tämän orjuuden kaltaisen pakkotyön tilaan.¹⁷³

Orjuuden kaltaisessa pakkotyössä ei välttämättä tarvitse tapahtua varsinaista pakkotyötä; riittää että on ollut tarkoitus saattaa henkilö tekemään orjuuden kaltaista pakkotyötä. Joissain orjuuslisäsopimuksen mainituissa muodoissa, kuten pakkoavioliitoissa, ei välttämättä ole työntekelementtiä. Stoyanovan mielestä tällaiset tapaukset voitaisiin käsitellä joko orjuutena tai muiden artikloiden oikeuksien kautta.¹⁷⁴

Stoyanovan kirjoittaa, että EIT:n tulkinnan mukaan kyseessä on 4 artiklan orjuuden kaltaista pakkotyötä, jos toiminta täyttää kolme vaatimusta: a) erityisen vakavan vapaudenriiston

¹⁷¹ Ks. *Siliadin v. Ranska*, §§ 122-125; *C.N. ja V. v. Ranska*, §§ 89-91; *S.M. v. Kroatia*, § 280. ”280. In its early case-law, as regards the concept of “slavery”, the Court referred to the 1927 Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery, which defined slavery as “the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised”. As to the concept of “servitude”, the Court had regard to the European Commission of Human Rights’ earlier case-law and the 1956 Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery, according to which that concept related to a “particularly serious form of denial of freedom” and included “in addition to the obligation to perform certain services for others ... the obligation for the ‘serf’ to live on another person’s property and the impossibility of altering his condition”. In sum, having regard to these elements, the Court held that the concept of “servitude” had to be understood as “an obligation to provide one’s services that is imposed by the use of coercion” (see *Siliadin*, cited above, §§ 122-25). It also observed that servitude corresponded to “aggravated” forced or compulsory labour (see *C.N. and V. v. France*, cited above, §§ 89-91).”

¹⁷² Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 458-459.

¹⁷³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 257-258.

¹⁷⁴ Ks. *ibid.*, s. 259.

muodon b) velvollisuus suorittaa tiettyjä palveluksia pakotettuna c) uhrin tunne siitä, että tilanne on pysyvä, eikä se tule muuttumaan paremmaksi. Hän kuitenkin kritisoi viimeistä kohtaa uhrin kokemuksesta liian subjektiivisena.¹⁷⁵

4.3 Pakkotyö

EIS 4(2) kieltää pakkotyön tai muun pakollisen työn vaatimisen. Pakkotyö alkuperäisessä merkityksessään käsitettiin siirtomaissa rangaistuksen uhalla teetettyä työtä. Myöhemmin pakkotyö alettiin hahmottamaan myös yleisluontoisemmin. Toisin kuin orjuuden osalta, kansainväliseltä yhteisöltä ei ole ollut tahtoa kieltää pakkotyötä kokonaan, vaan pikemminkin asettaa sille hyväksyttävät rajat.¹⁷⁶ Pakkotyö voi luonteeltaan ja laadultaan olla millaista tahansa, esimerkiksi joko henkistä tai fyysistä.¹⁷⁷ Englanninkielinen termi *forced labour* kuvaa fyysistä tai henkistä vallankäyttöä, kun taas *compulsory labour* lainsäädännön vaatimaan työhön.¹⁷⁸

EIT on hyödyntänyt ILO:n vuoden 1930 pakkotyösopimusta tulkitessaan 4 artiklan pakkotyön käsitettä.¹⁷⁹ Sopimuksen 2 artiklan mukaan pakollista työtä ovat kaikenlaiset työt tai palvelukset, joita jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä ja johon mainittu henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut.

Rangaistus tässä yhteydessä merkitsee mitä tahansa rangaistusta.¹⁸⁰ Myös kaikkia sellaisia tapauksia, joissa on olemassa rangaistusta vastaava uhka, voidaan pitää rangaistuksena 2 artiklan merkityksessä.¹⁸¹ Esimerkkeinä tällaisista rangaistuksista EIT on maininnut muun muassa väkivallan ja fyysisen estämisen, sekä myös hienovaraisempia negatiivisia seuraamuksia, kuten laittomasti maassa olevan ilmoittaminen viranomaisille.¹⁸²

Suostumusta työhön tai palvelukseen ei EIT:n mukaan ole, jos uhrilla ei ole valinnanvaraa.¹⁸³ Suostumuksen olemassaoloa tarkasteltaessa täytyy ottaa huomioon kaikki relevantit seikat.¹⁸⁴ Sellaisissa tapauksissa, joissa on olemassa rangaistuksen uhkaan verrattava riski, vapaaehtoiselle tarjoutumisella työhön tai palvelukseen ei tulisi antaa ratkaisevaa merkitystä.¹⁸⁵ Jos

¹⁷⁵ Ks. *ibid.*, s. 255-257.

¹⁷⁶ Ks. *Lillich*, s. 125.

¹⁷⁷ Ks. *Grabenwarter*, s. 55; *Van der Mussele*, §§ 34-37; *Siliadin v. Ranska*, §§ 115-17; *Stummer v. Itävalta*, § 117; *Chowdury ym. v. Kreikka*, §§ 90-91.

¹⁷⁸ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 260.

¹⁷⁹ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 458-459; *Grabenwarter*, s. 54; *Van der Mussele v. Belgia*, § 32; *Siliadin v. Ranska*, §§ 115-116; *Stummer v. Itävalta*, § 117.

¹⁸⁰ Ks. *Van der Mussele*, §§ 34-37; *Siliadin v. Ranska*, §§ 115-17; *Stummer v. Itävalta*, § 117; *Chowdury ym. v. Kreikka*, §§ 90-91.

¹⁸¹ Ks. *Siliadin v. Ranska*, §§ 114-120.

¹⁸² Ks. *C.N. ja V. v. Ranska*, § 77.

¹⁸³ Ks. *Siliadin v. Ranska*, §§ 114-120.

¹⁸⁴ Ks. *Chowdury ym. v. Kreikka*, § 96.

¹⁸⁵ Ks. *Siliadin v. Ranska*, §§ 114-120.

työnantaja hyväksikäyttää työvoimaansa käyttämällä hyväksi heidän haavoittuvaisuutta tai omaa asemaansa, ei pätevää suostumusta ole annettu.¹⁸⁶ Silloinkin, kun työhön on ollut alun perin annettu pätevää suostumus, voi kyseessä olla pakkotyötä, jos velvollisuudet ovat kohtuuttomia verrattuna saataviin hyötyihin.¹⁸⁷

Pellonpään, Gullansin, Pölösen ja Tapanilan mukaan ”[I]ähtökohtaisesti henkilön suostumus työn suorittamiseen merkitsee sitä, ettei kysymyksessä ole pakkotyö tai pakollinen työ sopimuksen tarkoittamassa mielessä. Tällaisen suostumuksen puuttumisen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse johtaa 4 artiklan loukkaukseen, mikäli vaatimus työn suorittamisesta ei ole epäoikeutettu tai kohtuuton. Vapaaehtoisesti solmitut työsopimukset, joihin sisältyy sopimussakko, eivät sinänsä tee työstä pakollista 4 artiklan 2 kappaleen merkityksessä.”¹⁸⁸ Käsittelen tällaisia tapauksia tarkemmin tutkielman luvussa 5.4. Se, että työstä ei ole saatu sovittua korvausta, ei loukkaa 4 artiklaa, jos työhön on alun perin ollut suostumus, kuten käy ilmi lukuisista EIT:ssa Ukrainaa koskevista oikeustapauksissa.¹⁸⁹ EIT on myös kahdessa hylkäämässään valituksessa katsonut, ettei eläkemaksujen tai ansioveron vähentäminen palkasta loukkaa 4 artiklaa.¹⁹⁰ Lisäksi 4 artiklan mukaista pakkotyötä ei myöskään ole se, että työnantaja velvoittaa työntekijän vaihtamaan työpaikkaa.¹⁹¹

Stoyanova ehdottaa, että EIT:n olisi hyvä siirtyä ILO:n määritelmästä sellaiseen malliin, joka paremmin ottaa huomioon eri tilanteiden yksityiskohdat ja vivahteet. Tällaisessa mallissa kiinnitettäisiin enemmän huomiota erilaisiin hienovaraisiin hallinnan muotoihin ja työolosuhteisiin, joita ILO:n pakkotyön määritelmä ei pysty tavoittamaan.¹⁹²

Mielestäni kuitenkin ILO:n määritelmä sellaisenaan kattaa riittävästi monimuotoiset valta-asetelmat ja vallankäyttötilanteet, koska rangaistuksen käsite on määritelty niin laajasti.

¹⁸⁶ Ks. *Chowdury ym. v. Kreikka*, § 96.

¹⁸⁷ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 269.

¹⁸⁸ *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 462.

¹⁸⁹ Ratkaisut olivat *Dolgov v. Ukraina*, Val. nro. 72704/01, 19.4.2005; *Vasilenkov v. Ukraina*, Val. nro. 19872/02, 3.5.2005; *Bulyenko v. Ukraina*, Val. nro. 74432/01, 21.7.2005; *Aleksandr Bulyenko v. Ukraina*, Val. nro. 9693/02, 21.6.2005; *Lyutykh v. Ukraina*, Val. nro. 22972/02, 13.7.2005; *Belitskiy v. Ukraina*, Val. nro. 20837/02, 4.10.2005; *Toropov v. Ukraina*, Val. nro. 19844/02, 4.10.2005; *Sidenko v. Ukraina*, Val. nro. 19158/02, 4.10.2005; *Ryabich v. Ukraina*, Val. nro. 3445/03, 4.10.2005; *Tambovtsev v. Ukraina*, Val. nro. 20625/02, 8.11.2005; *Ovcharenko v. Ukraina*, Val. nro. 5578/03, 22.11.2005; *Cherginets v. Ukraina*, Val. nro. 37296/03, 29.11.2005; *Verkeyenko v. Ukraina*, Val. nro. 22766/02, 13.12.2005; *Kotlyarov v. Ukraina*, Val. nro. 43593/02, 13.12.2005; *Volkov v. Ukraina*; Val. nro. 8794/04, 17.1.2006; *Vorona v. Ukraina*, Val. nro. 44372/02, 9.11.2006; *Ananyev v. Ukraina* Val. nro. 32374/02, 30.11.2006; *Kozacheck v. Ukraina*, Val. nro. 29508/04 7.12.2006; *Vnuchko v. Ukraina*, Val. nro. 1198/04, 14.12.2006; *Popov v. Ukraina*, Val. nro. 23892/03, 14.12.2006.

¹⁹⁰ Ks. *Nejja yritystä v. Itävalta*.

¹⁹¹ Ks. *Antonov v. Venäjä*, Val. nro. 38020/03, 3.11.2005; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 281.

¹⁹² Ks. *Stoyanova* 2017, s. 278.

Nykymääritelmän etuna on sen ymmärrettävyys ja selkeys, ja vaikka toki on tärkeää, että yksittäisosolosuhteet otetaan huomioon, näin tapahtuu jo nykyisen pakkotyön määritelmän kontekstissa.

Koska 4 artikla on EIS:n ydinaluetta, siitä ei pitäisi voida poiketa edes poikkeusoloissa.¹⁹³ Neljännessä artiklassa luetellaan kuitenkin neljä tilannetta, joissa ei ole kyse pakkotyöstä: työnteokovelvoite vankeuden aikana, maanpuolustuspalvelus ja siihen rinnastettavat palvelukset, yhteiskuntaa uhkaavan vaaran tai onnettomuuden takia edellytetty työ sekä yleiset kansalaisvelvollisuudet. Tämä vaikuttaisi olevan ristiriidassa poikkeamattomuuden periaatteen kanssa. Tätä ristiriitaa on pyritty selittämään sillä, että alakohdat a-d ovat selvennyksiä 4 artiklan soveltamisalaan, eivät sen rajoituksia.¹⁹⁴ EIT on antanut ratkaisuja kielletyn pakkotyön ja sallitun edellytettävän työn rajanvedosta vankeuden, maanpuolustuksen, ja kansalaisvelvoitteiden yhteydessä. Analysoin näitä oikeustapauksia kappaleessa viisi.

4.4 Ihmiskauppa

Ihmiskauppa määritetään YK:n ihmiskauppasopimuksessa.¹⁹⁵ Tämän lisäksi on olemassa En-ihmiskauppasopimus, jonka ihmiskaupan määritelmä vastaa YK:n ihmiskauppalisäpöytäkirjaa, mutta siinä asetetaan valtiolle laajempia velvollisuuksia uhrien suojelusta.¹⁹⁶

YK:n ihmiskaupan vastaisen lisäpöytäkirjan 3 artikla määrittelee ihmiskaupan olevan ”hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakko-työ tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen.”

Ihmiskauppa on siis jaettavissa kolmeen elementtiin: tekoon (värväys, kuljettaminen, siirtäminen, kätkeminen, vastaanottaminen), keinoon (voimankäytöllä uhkaaminen, voimankäyttö, muu pakottaminen, sieppaus, petos, harhaanjohtaminen, vallan väärinkäyttö, haavoittuvan aseman hyödyntäminen, toista henkilön vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi

¹⁹³ Ks. Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila, s. 457.

¹⁹⁴ Ks. Stoyanova 2017, s. 261-262; Harris/O'Boyle/Bates/Buckley, s. 282; Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila, s. 463.

¹⁹⁵ Ks. Magliveras, s. 420; Gallagher, s. 165.

¹⁹⁶ Ks. Gallagher, s. 176-178.

annettu tai vastaanotettu maksu tai etu) ja hyväksikäyttöön (prostituutio ja muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö, pakollinen palvelu, orjuus, muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot, elinten poistaminen).¹⁹⁷ EIT on vahvistanut, että myös ihmiskauppa 4 artiklan kontekstissa täytyy täyttää nämä kolme vaatimusta.¹⁹⁸

Ihmiskauppalisäpöytäkirjan 4 artiklassa mainitaan soveltamisalan osalta, että ihmiskauppalisäpöytäkirja soveltuu ihmiskauppaan, jolla on kansainvälinen luonne ja jossa on mukana järjestäytyntä rikollisuutta. Ihmiskauppasopimuksen tulkintaa varten annetun ohjeen mukaan nämä eivät ole välttämättömiä vaatimuksia, vaan ihmiskauppasopimus voi soveltua silloinkin, kun toiminnassa ei ole mukana kansainvälisyyden tai järjestäytyneen rikollisuuden elementtejä. Lisäksi ohjeen mukaan ihmiskaupasta saatavaa hyötyä on tulkittava laajasti.¹⁹⁹ EN:n ihmiskauppasopimuksessa tällaisia vaatimuksia ei ole. Myös EIT:n ratkaisujen perusteella toiminnan ei tarvitse olla rajat ylittävää tai liittyä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ollakseen silti ihmiskauppaa.²⁰⁰

Viime vuosikymmenen aikana ihmiskauppaa koskeva oikeudellinen kirjallisuus on lisääntynyt huomattavasti. Ihmiskaupan vastaiseen kansainväliseen yhteistyöhön liittyy ongelmia tehotto- muudesta. Osa tutkijoista silti puolustaa ihmiskaupan vastaista nykyistä normiverkostoa, ja näkevät tehottomuuden ongelmien johtuvan jäsenvaltioiden passivisuudesta. Heidän mielestään kyseiset ongelmat voitaisiin ratkaista ihmiskaupan käsitteen laajemmalla tulkinnalla niin, että se koskisi prosessin lisäksi myös ihmiskaupan hyväksikäyttöolosuhteita. He kritisoivat ihmiskaupan sääntelyverkostoa siitä, että se on liian rikospainotteinen, että se ei suojele riittävästi ihmiskaupan uhreja, ja että se keskittyy liiaksi seksiin liittyvään ihmiskauppaan. Tätä kantaa edustavat muun muassa *Anne Gallagher*²⁰¹ ja *Roth*^{202, 203}.

Ihmiskauppaa koskevan kansainvälisen normijärjestelmän lisäksi ihmiskauppaan liittyviä ongelmia on mahdollista lähestyä myös ihmisoikeusnäkökulmasta. Tähänkin lähestymistapaan liittyy myös ongelmakohtia. Sitä on kritisoitu siitä, että se on enimmäkseen vain nimellistä ja siten vailla varsinaista sisältöä, ja että se ei oikein luonnollisesti sovellu yksityisten tahojen

¹⁹⁷ Ks. *Soukola*, s. 275-277; *Stoyanova* 2017, s. 2.

¹⁹⁸ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 303.

¹⁹⁹ Ks. *Scarpa*, 44 Fam. Ct. Rev. 429, s. 436-437.

²⁰⁰ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 296. ”296. Thus, the Court finds that from the perspective of Article 4 of the Convention the concept of human trafficking covers trafficking in human beings, whether national or transnational, whether or not connected with organised crime, in so far as the constituent elements of the international definition of trafficking in human beings, under the Anti-Trafficking Convention and the Palermo Protocol, are present.”

²⁰¹ Ks. *Gallagher*, s. 187-188

²⁰² Ks. *Roth*, s. 73.

²⁰³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 4-5.

tekemiin oikeudenloukkauksiin. Tätä ovat esittäneet muun muassa *Joan Fitzpatrick*,²⁰⁴ ja *Ryszard Piotrowicz*.²⁰⁵

Vastavuoroisesti ihmiskaupan käsitettä ja sitä koskevaa normistoa ovat kritisoineet siis Hathaway,²⁰⁶ *Gregor Noll*,²⁰⁷ *Johanne Vernier* ja Stoyanova. Pääpiirteisesti heidän argumenttinsa on se, että liiallinen keskittyminen ihmiskauppaan heikentää kykyä puuttua orjuuteen ja pakkotyöhön sen kaikissa muodoissa.²⁰⁸

Ihmiskauppa-mekanismia on myös kritisoitu siitä, että se asettaa erityisesti seksiteollisuudessa olevat naiset uhrin asemaan, ja jättää auttamatta uhrin määritelmän ulkopuolelle jääneitä naisia. Inga Thiemann ehdottaa, että hyväksikäyttöön puuttumiseen tulisi käyttää intersektionaalista feminististä työoikeudellista lähestymistapaa, jossa prostituutiota kohdeltaisiin tavallisena työnä. Tämä mahdollistaisi muun muassa työolosuhteiden vähimmäisvalvontaa ja seksityöläisten kollektiivisen järjestäytymisen.²⁰⁹

Ihmiskaupan määritelmän heikkoutena Hathawayn pitää sitä, että vaatimus keinosta rajaisi tiettyjä ihmiskaupaksi luokiteltavia hyväksikäytön muotoja artiklan ulkopuolelle. Hän pitää teon vaatimusta ongelmallisena koska hyväksikäytön itsessään tulisi olla vakava rikkomus. Keskittyminen liikaa tiettyihin toimintamuotoihin veisi pois huomiota ja resursseja sellaisilta hyväksikäytön uhreilta, joita ei ole värvätty, kuljetettu, siirretty, kätkeyty tai otettu vastaan. Hänen mukaansa tämän takia ihmiskaupan määritelmän täyttävät vain 3 prosenttia kaikista nykyajan orjuuden uhreista.²¹⁰

Myös vaatimus keinosta voi aiheuttaa ongelmia. Ihmiskauppainstrumenttien suojan ulkopuolelle ovat vaarassa jäädä sellaiset henkilöt, joita ei ole pakotettu tai petetty, mutta jotka ovat päätyneet kohdemaassa hyväksikäytön uhriksi. Gallagher yrittää ratkaista tämän ristiriidan esittämällä vastaanottamisen ja kätkemisen sellaisenaan täyttävän teon vaatimuksen ilman muita edeltäviä toimia.²¹¹ Myös Roth kannattaa tätä näkökulmaa.²¹² Stoyanova kuitenkin kritisoi tätä tulkintateoriaa siitä, että se olisi vastoin ihmiskauppasopimusten alkuperäistä tarkoitusta ja näin laava tulkinta tekisi ihmiskaupan käsitteen käytännössä merkityksettömäksi.²¹³

²⁰⁴ Ks. *Fitzpatrick*, s. 1144-1146.

²⁰⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 5; *Fitzpatrick*, s. 1143; *Obotoka; Piotrowicz*, s. 186-191,202-203.

²⁰⁶ Ks. *Hathaway*, s. 4-5.

²⁰⁷ Ks. *Noll*, s. 343,453.

²⁰⁸ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 5-6.

²⁰⁹ Ks. *Thiemann*, I.L.J. 2019, 48(2), 199-224, s. 223-224.

²¹⁰ Ks. *Hathaway*, s. 4-5.

²¹¹ Ks. *Gallagher*, s. 187-188; *Stoyanova* 2017, s. 5-6.

²¹² Ks. *Roth*, s. 73.

²¹³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 36-43.

Ihmiskauppa tuli osaksi 4 artiklaa tapauksessa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*. Käsittelen sitä yksityiskohtaisemmin tutkielman luvussa 6. Tapauksessa *S.M. v. Kroatia* EIT edelleen kehitti ihmiskaupan käsitettä 4 artiklan kontekstissa. Jotta kyseessä olisi 4 artiklan kieltämää ihmiskauppaa, täytyy toiminnan täyttää vaatimukset teosta, keinosta ja hyväksikäytöstä. Tämä ei kuitenkaan rajaa 4 artiklan soveltamisalaa, sillä vaikka vaatimukset teosta ja keinosta eivät täytyisi, voisi hyväksikäyttö sellaisenaan silti 4 artiklan vastaista toimintaa, kuten pakkoprostituution katsottiin olevan *S.M. v. Kroatiassa*.²¹⁴ Täten siis tekojen ja keinojen vaatimukset eivät ole esteenä 4 artiklan soveltumiselle.

5. Valtion edellyttämä työ tai palvelus

4 artikla perinteisesti katsottiin rajoittavan vain valtion omaa toimintaa.²¹⁵ Käsittelen tässä luvussa tällaisia tapauksia, joissa valtio on asettanut yksilölle työ- tai palvelusvelvollisuuksia, ja nämä on sitten viety EIT käsiteltäviksi. Tällaisissa tapauksissa on tähän mennessä ollut kyseessä pakkotyötä koskevista tilanteista, ja erityisesti rajanvedosta 4 artiklassa mainituista toimintamuodoista, jolloin ei katsota kyseessä olevan pakkotyötä. Kaikkia näitä 4(3) kohtia näyttäisi yhdistävän sen, että niitä perustellaan sosiaalisella ja yhteiskunnallisella hyödyllä ja tarpeella.²¹⁶

EIT on antanut ratkaisuja vankeja koskevista työnsuoritusvelvollisuuksista, kansalaisvelvollisuuksista sekä sivuuttanut ase- ja siviilipalvelusta koskevia velvollisuuksia. Käsittelen näistä tarkemmin vankien työntekovelvoitteita, asepalvelusta ja kansalaisuusvelvoitteita. Lisäksi käsittelen omana osuutenaan suhteellisuutta sellaisissa tapauksissa, joissa valtio määrää yksilön tekemään jotain 4(3) kohdan sallimaa tarkoitusta varten. Yhteiskuntaa uhkaavien olosuhteiden takia annettujen työntekovelvollisuuksia ei ole tullut EIT:n ratkaistaviksi, joten en käsittele niitä erikseen.²¹⁷

²¹⁴ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 300. ”300. Relying on the above analysis of its case-law under Article 4 of the Convention (see paragraphs 281-85 above), the Court finds that the notion of “forced or compulsory labour” under Article 4 of the Convention aims to protect against instances of serious exploitation, such as forced prostitution, irrespective of whether, in the particular circumstances of a case, they are related to the specific human-trafficking context. Moreover, any such conduct may have elements qualifying it as “servitude” or “slavery” under Article 4, or may raise an issue under another provision of the Convention (see paragraphs 241 and 280 above).”

²¹⁵ Ks. *Siliadin v. Ranska*.

²¹⁶ Ks. *Robertson/Merrills*, s. 51.

²¹⁷ Ks. *Iversen v. Norja* ja *S. v. Saksa*, Val. nro. 9686/82, 4.10.1984. *Iversen v. Norjassa* ihmisoikeustoimikunnan kaksi jäsentä katsoi, että lääkärin määräminen alueelle, jossa on pulaa lääkäreistä, olisi 4(3)(c) alakohdan sallimaa. *S. v. Saksassa* ihmisoikeustoimikunta katsoi, että velvollisuus kettujen kaasuttamiseen oli oikeutettua joko 4(3)(c) tai 4(3)(d) alakohdan perusteella. Koska nämä ovat ainoita 4(3)(c) alakohtaa koskevia tapauksia, ja koska niissä ei ole paljon analysoitavaa, en käsittele 4(3)(c) alakohtaa erikseen.

5.1 Vankeja koskevat työnsuoritusvelvoitteet

EIS:n 4(3)(a) alakohdan mukaan pakkotyötä ei ole EIS:n 5 artiklan määräysten mukaisesti määrätyn vapaudenriiston aikana tai ehdonalaisessa vapaudessa tavanomaisesti määrättyä työ. Ensimmäiset 4 artiklaa koskevat EIT:n ratkaisut koskivat vankeja koskevia työnsuoritusvelvoitteita. EIT:n mukaan vangeille annetut työntekovelvoitteet ovat sallittuja, kunhan ne eivät ole kohtuuttomia.²¹⁸ Tällaisten velvollisuuksien kohtuullisuutta voidaan selvittää vertailemalla niitä muiden jäsenvaltioiden käytäntöihin.²¹⁹ EIT ei ole kuitenkaan tähän mennessä katsonut minkään jäsenvaltion loukanneen 4 artiklaa velvoitteiden kohtuuttomuuden perusteella.

Kohtuullisuuden vaatimusta ei ole suoraan luettavissa 4 artiklasta. Mielestäni se kuitenkin sisältyy siihen implisiittisesti. Vankeja koskevien työnsuoritusvelvollisuuksien ei katsota olevan pakkotyötä tai muuta pakollista työtä, mutta tällainen poikkeus ei ulotu orjuuteen tai orjuuden kaltaiseen pakkotyöhön. Täten jos vankien velvoitteet tai työnteko-olosuhteet ovat niin kohtuuttomia, että ne olisivat rinnastettavissa orjuuteen tai orjuuden kaltaisen pakkotyöhön, olisi kyseessä 4 artiklan loukkaus. Tällä tavalla näiden orjuuden kaltaisen pakkotyön kriteerejä voitaisiin hyödyntää myös vankien työnsuoritusvelvollisuuksien kohtuuttomuutta arvioitaessa.

EIT on ratkaisukäytännössään ollut suotuisa valtioiden näkemyksille pakkotyön käytöstä vankeuden yhteydessä. Esimerkiksi irtolaisuudesta tuomitun vankeuteen sisältyvän työvelvoitteen on katsottu olevan hyväksyttävää, sillä työvelvoitteella pyrittiin tuomittujen rehabilitioon eivätkä vastaavat irtolaisuuslait olleet poikkeuksellisia muissa Euroopan maissa.²²⁰ Tapauksessa *De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia* työvelvoite ei loukannut 4 artiklaa, vaikka irtolaisuudesta annettua tuomio loukkasi 5 artiklaa.²²¹

Irtolaisuus rikoksena on 4 artiklan kannalta erikoinen tilanne, sillä siinä valtio määrää vankeusrangaistuksen siitä, että henkilöllä ei ole työtä tai vakituista asuinpaikkaa. Nykyaikana irtolaisuuden kriminalisoivat lait on enimmäkseen poistettu käytöstä.²²² Tältä osin EIT:n ratkaisukäytännöllä ei ole enää käytännön merkitystä, mutta asian pohtiminen on silti teoreettisesti mielenkiintoista. Saattaisi olla, että työntekovelvoitteen määrääminen irtolaisuudesta ei välttämättä olisi nykyisen tulkinnan mukaan mahdollista ottaen huomioon yleinen eurooppalainen kehitys rikosoikeudessa.

²¹⁸ Ks. *De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia; Van Droogenbroeck v. Belgia*.

²¹⁹ Ks. *ibid; Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 340-341; *Jacobs/White*, s. 29-31.

²²⁰ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 282.

²²¹ Ks. *Leach*, s. 237; *Grabenwarter*, s. 56-57; *Jacobs/White*, s. 74.

²²² Ks. *Criminalising homeless people: banning begging in the EU*, s. 3. Irtolaislait näyttäisi kuitenkin jossain määrin korvaavan kerjäämisen kieltävät lait.

Joka tapauksessa 4 artiklaa ei pitäisi olla mahdollista kiertää kriminalisoimalla työntekovelvoitteesta kieltäytyminen ja pakottaa sitten henkilö tekemään kyseistä työtä vankeuden aikana. Lisäksi EIT:n ratkaisua siitä, että 4 artiklaa ei ole loukattu, vaikka 5 artiklaa on loukattu, voidaan myös kritisoida. Työntekovelvoite kuten vankeus itsessään on tuomiosta aiheutuva negatiivinen seuraamus aivan kuten vankeus itsessään, joten jos annetussa tuomiossa on virhe, tulisi se myös vaikuttaa määrättyyn pakkotyöhön.

Tapauksessa *Van Droogenbroeck v. Belgia* valittaja, joka oli toistuva rikostentekijä, oli määrätty valtion työkäyttöön kymmeneksi vuodeksi sen jälkeen, kun hänen vankeusrangaistuksensa loppuisi.²²³ EIT katsoi, että työntekovelvoite ei ollut orjuuden kaltaista pakkotyötä, sillä tuomio oli ollut 5 artiklan mukainen ja EIT:n mielestä kyseessä ei ollut erityisen vakava vapaudenriiston muoto.²²⁴ Ottaen huomioon työntekovelvoitteen pituus, ja se, että se tapahtuisi vankeusajan jälkeen, vastaavanlainen tapaus ei välttämättä olisi 4 artiklan mukainen nykypäivänä.

Vankeuden osalta 4 artikla on tullut relevantiksi myös eläkejärjestelmän osalta. Tapauksessa *Stummer v. Itävalta* EIT totesi, että silloinkin, kun vankeudessa tehty työ ei kerrytä eläkettä, ei 4 artiklaa ole loukattu.²²⁵ EIT myös myöhemmin käsitteli tapauksessa *Meier v. Sveitsi*, että oliko vangin velvoittaminen työhön mahdollista silloin, kun vanki oli saavuttanut yleisen eläkeiän.²²⁶

Arvioinnissaan EIT käytti neljää kriteeriä: rangaistun aikana tehtävän työn tarkoitusta, luonnetta, laajuutta ja suorittamistapaa. EIT:n näkemyksen mukaan eläkejärjestelmä ei ulotu vankeusjärjestelmään, ja ottaen huomioon työntekovelvoitteen rehabilitiivinen tarkoitus, työntekovelvoite eläkeiän ylittäneellä ei loukkaa 4 artiklaa, kunhan se on sopeutettu vangin yksilölliseen, todelliseen työkykyyn. EIT ei tässä tapauksessa hyödyntänyt usein muissa yhteyksissä käyttämäänsä ei-sitovia Euroopan vankilasäännöt, joiden mukaan työntekovelvoite vankeudessa koskisi vain työikäisiä.²²⁷

Näiden ratkaisujen lisäksi EIT on hylännyt valituksia vankeudesta tehtävän työstä saadun palkan riittämättömyydestä sekä sosiaaliturvajärjestelmään kuulumattomuudesta. EIT on myös hylännyt vuonna 1968 valituksen siitä, että työntekovelvoite yksityisissä vankiloissa oli orjuuden

²²³ Sakkojen maksu oli vapautuksen ehtona, eikä valittajalla ollut varaa maksaa niitä.

²²⁴ Ks. *Leach*, s. 235.

²²⁵ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 282. Tämän lisäksi EIT on myös hylännyt valituksen *Floroiu v. Ranska*, Val. nro. 15303/10, 12.3.2013, siitä, että vankeudessa tehtävän työn palkkattomuus olisi vastoin 4 artiklaa.

²²⁶ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 463-464.

²²⁷ Ks. *Compulsory work in prison* E.H.R.L.R. 2016, 3, s. 311-312.

kaltainen tila, joka loukkaisi 4 artiklaa. Se käsitteli asiaa pakkotyön 4(3)(a) alakohdan näkökulmasta, perustellen ratkaisuaan kohdan taustalla ja oikeusvertailulla jäsenvaltioiden kesken.²²⁸

Yhteenvedona vankeuteen liittyvistä työvelvoitteista voidaan sanoa, että EIT on valinnut varsin sallivan linjan valtioiden toiminnan suhteen. Erityisesti EIT:n vanhempia ratkaisut ovat yleiseurooppalaisen lainsäädännön johdosta varsin kyseenalaisia.

5.2 Asepalvelus

EIS 4(3)(b) alakohdan mukaan aseellisen palveluksen luonteista palvelusta tai sellaista palvelusta, joka vaaditaan sen sijasta maissa, jotka hyväksyvät aseellisesta palveluksesta kieltäytymisen omantunnon syistä, ei pidetä pakkotyönä. EIT on antanut vain muutamia asepalvelukseen liittyviä ratkaisuja.

Asepalveluksen osalta EIT on muun muassa hylännyt valituksen *W, X, Y ja Z v. Yhdistynyt kuningaskunta*²²⁹, jossa oli kyse siitä, että 15- ja 16-vuotiaitten lasten ei annettu purkaa yhdeksän vuoden sitoutumistaan merivoimiin.²³⁰ EIT katsoi, että kyseessä ei ollut 4 artiklan loukkaus, tukeutuen perusteluissaan muun muassa siihen, että lasten vanhemmat olivat hyväksyneet merivoimiin liittymisen.²³¹

Mielestäni EIT:n ratkaisu tässä tapauksessa on modernista näkökulmasta ilmeisen väärä. Ensinnäkin jonkun toisen henkilön kuin uhrin suostumuksella ei tulisi olla merkitystä 4 artiklan kannalta. Toiseksi, lapsen antama suostumusta ei mielestäni voida pitää pätevänä 4 artiklan kontekstissa. Kolmanneksi, 9 vuoden pituinen sitoutuminen merivoimiin on työntekovelvoitteeltaan hyvin ankara. EIT:n olisi tullut ottaa huomioon lasten etu ja tahto, ja katsoa kyseessä olevan 4 artiklan loukkaus.

Muita asepalvelusta koskevia oikeustapauksia ovat *Chitos v. Kreikka* ja *Bayatyan v. Armenia*. Koska *Bayatyan v. Armeniassa* oikeuskysymys liittyi 9 artiklaan, en käsitteli sitä tässä osiossa. *Chitos v. Kreikassa* valittaja oli saanut lääketieteellistä koulutusta armeijalta, josta vastineeksi hän oli sitoutunut työskentelemään armeijassa määrääjän. Valittaja kuitenkin lopetti palveluksen ennen määrääjän loppumista, minkä johdosta hänen oli maksettava korvauksia. EIT katsoi, että 4(3)(b) ulottuu vain asevelvollisiin, ei ammattisotilaisiin. Tämä oli siis vastoin *W., X., Y., Z. v. Yhdistyt kuningaskunta* tapauksessa omaksuttua linjaa. Koska palveluksen

²²⁸ Ks. *Jacobs/White*, s. 73.

²²⁹ *W., X., Y. ja Z. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, Val. nro. 3435-38/67, 19.7.1968.

²³⁰ Palvelus olisi alkanut sen jälkeen, kun lapset tulisivat täysi-ikäisiksi.

²³¹ Ks. *Jacobs/White*, s. 74-75.

keskeyttämisestä aiheutuvat sanktiot olivat kohtuuttoman suuria, oli kyseessä 4 artiklan loukkaus.²³²

5.3 Kansalaisvelvoitteet

EIS 4(3)(d):n mukaan pakkotyötä ei ole sellainen työ tai palvelus, joka kuuluu yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin. Kansalaisvelvoitteiden osalta EIT on käsitellyt muun muassa palokunta-toimintaa koskevia velvollisuuksia tapauksessa *Karlheinz Schmidt v. Saksa* sekä lautamiesvelvollisuuksia tapauksessa *Zarb Adami v. Malta*. Molemmissa EIT katsoi, että kyseessä olivat sellaiset kansalaisvelvollisuudet, ettei niitä voinut pitää pakkotyönä tai pakollisena työnä ja siltä osin kyseessä ei ollut 4 artiklan loukkaus.²³³

Ongelmallista näissä kahdessa tapauksessa oli kuitenkin se, että velvollisuudet eivät kohdistuneet tasaveroisesti kaikille. Miehiä, mutta ei naisia, edellytettiin toimimaan palokunnassa tai maksamaan palokuntamaksu. Lautamiestoimintaa koskevassa tapauksessa lautamiesvalinta kohdistui tilastollisesti merkittävän useasti tiettyihin ihmisryhmiin. Molemmissa tapauksissa katsottiin olevan 4 artiklan loukkaus 14 artiklan yhteydessä.²³⁴

Kiteytettynä, jotta kyseessä ei olisi kansalaisvelvollisuutena 4 artiklan loukkaus, velvollisuuden on oltava sekä luonteeltaan hyväksyttävä että sen pitää kohdistua tasaveroisesti kansalaisiin. EIT on tähän mennessä keskittynyt yksittäistapausarviointiin, mutta haluaisin esittää teorian siitä, mikä olisi pääsääntöisesti katsottava hyväksyttäväksi kansalaisvelvoitteeksi. Ensinnäkin koska kansalaisvelvollisuus koskee yksilön oikeuksia ja velvoitteita, tulisi niistä säätää lailla. Toiseksi velvollisuuden tulisi jollain tavalla hyödyttää yhteiskuntaa. Kolmanneksi velvollisuuden aika ja työmäärää tulisi olla rajattu niin, ettei se kohtuuttomasti rajoita yksilön elämää.

4 artiklan sallimiksi kansalaisvelvollisuuksiksi on katsottu muun muassa edunvalvonta *Van der Mussele v. Belgia* ratkaisussa, ampuma-ase oikeuksien haltijan velvollisuutena osallistua kentunkolojen kaasutukseen komission antamassa ratkaisussa *S v. Saksa*,²³⁵ huoltaa asuntoansa *X v. Itävalta*²³⁶ sekä ansiotuloverovähennysten tekeminen palkasta *Neljä yritystä v. Itävalta*.²³⁷ Käsittelen *Van der Mussele v. Belgia* ratkaisua tarkemmin seuraavassa osiossa vastavuoroisuuden näkökannasta.²³⁸

²³² Ks. *Chitos v. Kreikka*, § 87; *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 464-465.

²³³ Ks. *Leach*, s. 237.

²³⁴ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 465.

²³⁵ *S v. Saksa*.

²³⁶ *X v. Itävalta*, Val. nro. 5593/72, 11.12.1973.

²³⁷ *Neljä Yritystä v. Itävalta*, Val. nro. 7427/76, 27.9.1976.

²³⁸ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 284.

Richard Lillich kirjoitti vuonna 1983, että kansalaisvelvollisuuksia ei voitaisi laajentaa koskemaan yleistä työntekovelvollisuutta, vedoten muun muassa siihen, että ILO oli tehnyt päätöksen siitä, että Neuvostoliiton anti-parasiittilait olivat ILO:n pakkotyösopimuksen vastaisia.²³⁹ Tätä ennen EIT oli jo kuitenkin hyväksynyt käytännössä antiparasiittilakeja vastaavien irtolaisuuslakien olevan 4 artiklan mukaisia.

EIT kuitenkin hylkäsi vuonna 2010 valituksen *Schuitemaker v. Alankomaat*,²⁴⁰ jossa valittajan työttömyystukia leikattaisiin, jos tämä ei etsisi ja ottaisi vastaan yleisesti hyväksyttäviä työtehtäviä. Valittaja oli ammatiltaan filosofi, ja hän väitti, että Alankomaiden työttömyystukia koskeva lainsäädäntö pakottaisi hänet ottamaan vastaan hänelle sopimattomia työtehtäviä. EIT kuitenkin katsoi, että kyseinen vaatimus ei ollut kohtuuton ja Alankomailla oli oikeus edellyttää tukien hakijalta toimintaa vastineena saadusta tuesta. Täten siis 4 artikla ei kiellä vastikkeellista toimeentulotukea.

5.4 Suhteellisuus

Periaate suhteellisuudesta 4 artiklan osalta ilmeni ensimmäisen kerran tapauksessa *Van der Musselle v. Belgia*. Belgiassa tullakseen asianajajaksi oli ensin työskenneltävä kolme vuotta asianajajan opissa. Asianajajien liittojen neuvostot, jolle Belgian lainsäädäntö oli antanut toimivaltaa päättää asianajajarekisteriin kuulumiseen sekä asianajo-oppilaiden hyväksymisen liittyvistä, vastasivat myös maksuttoman oikeusedustuksen toteuttamisesta vähävaraisille. Asianajajien liittojen neuvostot määräsivät kyseiset edustamistehtävät lähes yksinomaan asianajo-oppilaille. Asianajo-oppilaat saivat harvoin tästä toiminnasta korvausta. Edustustehtävästä kieltäytyminen saattoi johtaa oppiajan pidentämiseen enintään viiteen vuoteen, asianajo-oppiajan keskeyttämiseen tai siihen, että hyväksyntä asianajajaksi evättäisiin.

Valittaja oli valittanut EIT:lle yhdestä tällaisesta edustustehtävästä. Tapauksessa ei ollut erityispiirteitä, jotka olisivat erottaneet sen yleisestä käytännöstä, joten tuomistuin keskittyi tarkastelemaan asianajo-oppilaiden edustusvelvollisuutta ja sen 4 artiklan mukaisuutta yleisellä tasolla.

EIT:n oli ratkaistava, oliko 4 artiklaa rikottu, kun hakija oli velvoitettu edustamaan oikeudellisesti ilman korvausta. Belgia oli ihmisoikeuskomitean käsittelyssä vedonnut siihen, että asianajajien liiton neuvostot olivat itsenäisiä, ja siksi Belgia ei ollut vastuussa niiden toiminnasta. Asiakysymyksen osalta Belgia ensisijaisesti kiisti, että kyseessä olisi ollut 4 artiklan mukaista

²³⁹ Ks. Lillich, s. 126.

²⁴⁰ *Schuitemaker v. Alankomaat*, Val. nro. 15906/08, 4.5.2010.

pakkotyötä, ja toissijaisesti että työ oli kuulunut hakijan tavanomaisiin siviilivelvoitteisiin. Belgian kanta oli, että hakija oli antanut suostumuksensa edustamiseen ryhtyessään asianajoalalla.

EIT katsoi, että koska asianajajien liittojen neuvostot toteuttivat valtiolle kuuluvaa tehtävää oikeusturvan takaamisesta, ja koska valtio oli lailla määrännyt tämän tehtävän neuvostoille sääntämättä samalla siitä työstä saatavasta korvauksesta, Belgia oli mahdollista haastaa ihmisoikeustuomioistuimeen neuvostojen toiminnasta. Vaikka edustamisesta kieltäytymisestä ei olisi aiheutunut lainsäädännön perusteella sanktioita, vaikutukset mahdollisuuteen harjoittaa asianajotoimintaa olivat sellaisia, että niitä voitiin pitää ILO:n sopimuksen mukaisena rangaistuksena.

EIT totesi, ettei tapausta voitu ratkaista pelkästään sillä perusteella, että hakija olisi hyväksynyt ammattivelvollisuudet ryhtyessään alalle, vaan kokonaisvaltainen tarkistelu oli tarpeen. Aikaisemmissa ihmisoikeustoimikunnan 4 artiklaa koskevissa ratkaisuissa kuten vuoden 1963 ratkaisussa *Iversen v. Norja*²⁴¹ suostumukseen puutteen lisäksi oli edelletty, että työvelvollisuus olisi epäoikeudenmukaista. Myös *S v. Saksassa* ei velvollisuuden ketunkolojen kaasuttamiseen oltu katsottu olevan epäsuhteessa aseenkantoluvasta saatuun hyötyyn. EIT valitsi laajentaa tätä linjaa koskemaan kaikkia asiaa koskevia seikkoja; mikäli ammattiin ryhtymisestä aiheutuvat velvollisuudet olisivat kohtuuttomat verrattuna ammattiin kuulumisesta tuleviin etuihin, niin silloin näitä velvollisuuksia ei voitaisi pitää hyväksytyinä.²⁴²

Tapauksessa merkityksellisenä kohtuullisuusarvioinnissa pidettiin sitä, että edellytetty työ ei poikennut ammattiin kuuluvista tehtävistä, ammattiin kuuluvat etuudet ja työstä saatu kokemus toimivat tasapainona velvollisuuksille, työ kohdistui yleishyödylliseen tarkoitukseen ja se ei vienyt kohtuuttomasti aikaa tai vaivaa. Tuomioistuin päätyi näillä perusteilla siihen, ettei kyseessä ollut pakkotyötä, eikä sen vuoksi katsonut tarpeelliseksi käsitellä kysymystä siitä, että kuuluiko edustamisvelvollisuus 4(3)(d) alakohdan tavanomaisiin siviilioikeudellisiin velvollisuuksiin.²⁴³

Tapauksessa *Roda ja Bonfatti v. Italia*, jossa huostaanotettu lapsi oli työskennellyt tallissa vastineena maksuttomasta hevosterapiasta, ei katsottu olevan kyseessä 4 artiklan loukkaus. Edeltävässä osiossa *Chitos v. Kreikka* EIT perusteli ratkaisuaan sillä, että vaikka valittaja oli alun

²⁴¹ *Iversen v. Norja*.

²⁴² Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 281; *Jacobs/White*, s. 70-73.

²⁴³ Ks. *Leach*, s. 236; *Robertson/Merrills*, s. 48-49; *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 463.

perin suostunut työhön, olivat palveluksen keskeyttämisen sanktiot kohtuuttoman suuret verrattuna saatuihin hyötyihin.²⁴⁴

Graziani-Weiss v. Itävalta jatkoi tätä tulkintalinjaa, sillä siinä katsottiin, että asianajajan määrääminen mielisairaana edunvalvojaksi vastoin asianajajan tahtoa ei loukannut 4 artiklaa. Asianajan asemasta saatavat valtion takaamat edut ja hyödyt olivat niin merkittäviä, että edunvalvontaa ei katsottu kohtuuttomaksi palvelukseksi vastineena niille.

Kuten aiemmin on mainittu, silloinkin, kun työhön on ollut alun perin annettu pätevä suostumus, voi kyseessä olla pakkotyötä, jos velvollisuudet ovat kohtuuttomia verrattuna saataviin hyötyihin.²⁴⁵ Tämä oikeuskäytännössä syntynyt sääntö muistuttaa EIS:n suhteellisuusperiaatetta.²⁴⁶ EIS sallii suojaamiensa oikeuksiin puuttumisen siltä osalta, kuin se on tarpeellista demokraattisessa yhteiskunnassa tietyn legitiimin tavoitteen saavuttamiseksi, ja rajoitus on suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.²⁴⁷ 4(3) kohdan osalta suhteellisuus sen sijaan ilmenee harkinnassa siitä, milloin EIS:n sallima toiminta ei enää ole hyväksyttävää.

6. Valtioiden positiiviset velvollisuudet orjuuden ja pakkotyön kiellon mukaan

Sen lisäksi, että valtio ei itse omalla toiminnallaan loukkaa suoraan 4 artiklaa, valtion on toimintamahdollisuuksiensa mukaan suojattava ihmisiä myös muiden tahojen 4 artiklan loukkauksilta sekä puututtava niihin jälkikäteen, jos niitä ei ole onnistuttu estämään.²⁴⁸ Positiiviset toimintavelvoitteet on mahdollista jakaa lainsäädännöllisiin, prosessuaalisiin ja suojelullisiin velvollisuuksiin.²⁴⁹

Positiivisten obligaatioiden periaate on alun perin peräisen EIS:n 2 artiklan ratkaisukäytännöstä, mutta se otettiin käyttöön myös 4 artiklan osalta tapauksessa *Siliadin v. Ranska*. Myöhemmin positiiviset obligaatiot tulivat taas ajankohtaiseksi arvioitaessa ihmiskaupan

²⁴⁴ *Chitos v. Kreikka*. Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 464-465.

²⁴⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 269.

²⁴⁶ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley* s. 13.

²⁴⁷ Ks. *Leach*, s. 161.

²⁴⁸ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 21-24; *Starmer*, s. 139-140; *Shelton/Gould*, s. 569.

²⁴⁹ Ks. *S.M. v. Kroatia*, §§ 306-307.

”306. It follows from the above that the general framework of positive obligations under Article 4 includes: (i) the duty to put in place a legislative and administrative framework to prohibit and punish trafficking; (ii) the duty, in certain circumstances, to take operational measures to protect victims, or potential victims, of trafficking; and (iii) a procedural obligation to investigate situations of potential trafficking. In general, the first two aspects of the positive obligations can be denoted as substantive, whereas the third aspect designates the States’ (positive) procedural obligation.

307. This latter obligation, which is in issue in the present case, will be elaborated in further detail below. Moreover, given the conceptual proximity of human trafficking and forced prostitution under Article 4, the Court considers that the relevant principles relating to human trafficking are accordingly applicable in cases concerning forced prostitution (see, mutatis mutandis, *C.N. v. the United Kingdom*, cited above, §§ 65-69, concerning domestic servitude).” Nämä mainitut velvoitteet ulottunevat siis kaikkiin 4 artiklan kieltämään toimintaan.

kuuluvuutta 4 artiklan kieltämäksi toiminnaksi tapauksessa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*. Nämä kaksi oikeustapausta muodostavat 4 artiklan positiivisten obligaatioiden pohjan,²⁵⁰ joten esittelen ja analysoin niitä yksityiskohtaisesti niiden omissa alaotsikoissa. Tämän jälkeen kokoan näiden tapausten jälkeen positiivisia obligaatioita koskevia ratkaisuja ja teen yleiskatsauksen 4 artiklan positiivisten obligaatioiden oppiin.

6.1 Positiiviset velvollisuudet ensimmäistä kertaa esillä orjuuden ja pakkotyön kiellon osalta

Valittaja oli saapunut Ranskaan 15-vuotiaana Togolista turistivisalla vuonna 1994. Hän oli suostunut työskentelemään henkilölle D korvaukseksi matkalipun maksamisesta. Henkilön D olisi lisäksi tullut hoitaa valittajan maahanmuuttoprosessia sekä järjestää valittajalle koulu- paikka. Valittajan passi kuitenkin takavarikoitiin, hän ei saanut käydä koulussa, eikä hänelle haettu oleskelulupaa, vaan hän toimi palkattomana kodinhoitajana henkilölle D. D antoi 1994 loppupuolella valittajan pariskunta B:n tilapäiseen käyttöön avustamaan raskaana olevaa rouva B:tä. Järjestely kuitenkin vakiintui ja valittaja alkoi asua ja työskennellä pariskunta B:n kotona valittajan isän luvalla. Hän teki päivittäin kodin- ja lastenhoitoa sekä herra B:n liiketilan siivoamista varhaisin aamusta myöhäiseen iltaan saamatta siitä korvausta, lukuun ottamatta rouva B:n äidin antamia yhtä tai kahta 500 frangin seteliä. Valittajalle ei ollut varattu erillistä nukkumatailaa, vaan hän joutui nukkumaan lattialla samassa huoneessa kuin pariskunnan vauva ja hoitamaan häntä, jos vauva heräisi.

Valittajan onnistui karata pariskunta B:ltä joulukuussa 1995 puoleksi vuodeksi asuen häntä pakenemaan auttaneen henkilön luona. Hän sai tältä kyseiseltä henkilöltä asianmukaista ruokaa, asuintilaa sekä 2500 frangia kuukausittain vastineeksi lastenhoidosta. Valittajan sedän käskystä valittaja palasi pariskunta B:n luokse, joka oli ottanut hoitaakseen valittajan maahanmuuttoasioita. Valittajan asema kuitenkin jatkui pariskunta B:n luona samankaltaisena kuin se oli ennen pakenemista.

Valittajan onnistui saamaan takaisin haltuunsa passinsa, jonka hän jätti pariskunta B:n tutun haltuun turvaan pidettäväksi sekä hän myös kertoi tilanteestaan pariskunta B:n naapurille. Kyseinen naapuri ilmoitti asiasta Modernin Orjuuden Vastaiselle Komitealle, joka teki rikosilmoituksen poliisille. Poliisi teki kotietsinnän pariskunta B:n kotiin vuonna 1998 ja heitä vastaan nostettiin syyte Ranskan rikoslain 225-13 ja 225-14 artikloiden rikkomisesta.

Article 225-13

²⁵⁰ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 286.

“It shall be an offence punishable by two years' imprisonment and a fine of 500,000 francs to obtain from an individual the performance of services without payment or in exchange for payment that is manifestly disproportionate to the amount of work carried out, by taking advantage of that person's vulnerability or state of dependence.”

Article 225-14

“It shall be an offence punishable by two years' imprisonment and a fine of 500,000 francs to subject an individual to working or living conditions which are incompatible with human dignity by taking advantage of that individual's vulnerability or state of dependence.”

Ensimmäisessä tuomioistuinstuusteessa pariskunta B tuomittiin vuonna 1999 225-13 artiklan rikomisesta 12 kk vankeusrangaistukseen, 100 000 frangin sakon, 100 000 frangin vahingonkorvauksen sekä kansalais-, siviili-, ja perheoikeuksien menettämiseen kolmeksi vuodeksi.²⁵¹ Tuomioistuin ei katsonut 225-14 artiklan rikostunnusmerkistön täyttyvän, sillä vaikka valittajan asuinolosuhteet olivat kehoja, niitä ei voitu pitää ihmisarvoa loukkaavina.

Pariskunta B valitti valitustuomioistuimeen, joka vuonna 2000 vapautti pariskunta B:n molemmista syytteistä. Valittaja valitti tuomiosta laintulkintavirheen perusteella kassaatioistuimelle. Syyttäjä sen sijaan ei tehnyt valitusta, koska syyttäjä katsoi tuomion erheellisyyden perustuvan todistusaineiston väärään tulkintaan, eikä kassaatioistuimistuin voi tutkia alemman tuomioistuimen tulkintoja todistusaineiston riittävydestä.²⁵² Kassaatioistuimistuin kuitenkin piti valitustuomioistuimen todistusaineiston tulkintaa niin poikkeuksellisen heikkona ja järjen vastaisena, ettei valitustuomioistuimen tuomiolle katsottu olevan perusteluja, jonka johdosta tuomio kumottiin ja palautettiin alempaan tuomioistuimeen vain valittajan siviilioikeudellisten vaateiden osalta. Pariskunta B:n syytteiden osalta kassaatioistuimistuin ei muuttanut valitustuomioistuimen tuomiota, sillä syyttäjä ei ollut valittanut niistä julkisen intressin perusteella. Uudelleen käsittelyssä pariskunta määrättiin maksamaan korvauksia valittajalle.

²⁵¹ Ks. *Chetard*, s. 81-83. Näitä oikeuksia ovat muun muassa äänioikeus, oikeus asettua ehdolle, toimia tuomarina, asianajajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa.

²⁵² Ks. *Euroopan oikeusportaali: Etusivu/Tuomioistuinjärjestelmät/Tuomioistujärjestelmät jäsenvaltioissa/Yleiset tuomioistuimet/Ranska*. ”Kassaatioistuimistuin on oikeuslaitoksen korkein tuomioistuin. Se kokoontuu Pariisissa. Sen tehtävänä on selvittää, ovatko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimet ja muutoksenhakutuomioistuimet soveltaneet oikeusnormeja oikein päätöksissään. Se ei arvioi tosiseikkoja uudelleen. Se ei näin ollen ole kolmannen asteen tuomioistuin vaan varmistaa oikeuskäytännön yhtenäisyyden toimimalla oikeuden sääntelyelimenä ja laillisuusvalvojana.”

Ensinnä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oli ratkaistava, pidetäänkö valittajaa tässä tapauksessa EIS 34 artiklan mukaisena kompensatioon oikeutettuna uhrina vai oliko valittajan saama siviilioikeudellinen korvaus sen luonteinen, että oikeudenloukkaus oli jo hyvitetty kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Ranskan hallinto vetosi siihen, että valittaja ei ollut valittanut ensimmäisen tuomioistuinasteen tuomiosta, joten 225-14 artiklan osalta valittajan olisi katsottu hyväksyneen tuomioistuimen ratkaisu vapauttaa pariskunta B syyteestä. 225-13 artiklan suhteen hallinnon näkökannan mukaan oikeudenloukkaus oli korjaantunut, kun tuomioistuin jonne oikeustapaus oli palautettu, tunnisti pariskunta B:n rikkoneen Artikla 225-13 artiklaa ja määräten tämän johdosta siviilioikeudellisia korvauksia valittajalle. Valittajalle oli myös oleskelulupa ja näiden seikkojen johdosta hallinto katsoi, että valittajalla ei ollut valitusoikeutta uhriaseman puutteesta johtuen. Valittaja vastasi pakkotyön ja orjuuden kiellon olevan absoluuttinen, eivätkä valittajan eduksi tehdyt päätökset olleet riittäviä eheyttämään alkuperäistä oikeudenloukkausta, vaan se olisi vaatinut rikosoikeudellisen vastuun toteutumista.

Pääkysymyksenä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutki sitä, oliko hallinto loukannut EIS 4 artiklaa pakkotyön ja orjuuden kiellosta toimimattomuudella. Valittaja perusteli vaatimuksiaan sillä, että valtioilla on positiivisia obligaatioita turvata ihmisoikeussopimuksessa olevien oikeuksien toteutumista myös siviilien kahdenkeskisissä väleissä. Positiivisten obligaatioiden periaatetta ei ollut aikaisemmin sovellettu pakkotyön ja orjuuden kieltoon, mutta sitä oli käytetty muita oikeuksia koskevissa oikeudenkäynneissä ja valittaja vetosi analogiaan näiden ja oman tapauksensa osalta. Ranskan valtio myönsi positiivisten velvoitteiden olemassaolon 4 Artiklan osalta, mutta se katsoi, että valtioilla oli harkitsemisvaraa tämän asian suhteen ja siviilioikeudelliset seuraamukset olivat kompensoineet tehokkaasti oikeudenloukkausta, täyttäen 4 artiklan positiivisten velvoitteiden vaatimukset.

Erityisesti tuomioistuimen oli harkittava Ranskan rikoslainsäädännön riittävyttä pakkotyön ja orjuuden kiellon loukkaamisen estämiseen sekä sitä, oliko syyttäjä toiminut puutteellisesti jättäessään valittamatta valitustuomioistuimen ratkaisusta. Valittaja vetosi siihen, että Ranskan rikoslainsäädännön 225-13 ja 225-14 artiklat olivat sananmuodoiltaan liian epäselviä, eivätkä ne olleet tehokkaita torjumaan modernia orjuutta. Erityisesti käsitteet ”haavoittavuus tai riippuvuus”, ”hyväksikäyttö” ja ”ihmisarvon loukkaaminen” olivat valittajan mukaan sen verran tulkinnanvaraisia, että niitä koskeva oikeuskäytäntö ei ollut yhdenmukaista, mikä oli johtanut valittajan oikeudenmenetykseen. Ranskan hallinto sen sijaan katsoi 225-13 ja 225-14 artikloiden puuttuvan tehokkaasti kaikkiin pakkotyön ja orjuuden muotoihin sekä yleisellä tasolla että myös nyt valittajan yksittäistapauksessa.

Valittaja ei vaatinut korvauksia 4 artiklan loukkaamisesta, mutta hän vaati 26 209 ja 69 senttiä oikeudenkäyntikulukorvauksia oikeudellisesta edustamisesta aiheutuneisiin kuluihin. Ranskan hallinto vastusti tätä vaatimusta, sillä valittaja ei ollut osoittanut näyttöä siitä, että hän olisi oikeasti maksanut tämän summan. Hallinto lisäksi piti vaaditun oikeudenkäyntikulukorvauksen määrää liiallisena ja katsoi siksi sitä tarpeen kohtuullistaa. Tuomioistuimen oli siis ratkaistava, oliko valittajalla oikeutus oikeudenkäyntikulukorvaukseen, sekä mikä olisi kohtuullinen oikeudenkäyntikulukorvauksen määrä, jos sellainen myönnettäisiin.

Euroopan ihmisoikeustuomion hyödynsi oikeudellisia kysymyksiä pohtiessaan luonnollisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa sekä Ranskan rikoslainsäädännön 225-13 ja 225-14 artikloita. Koska pakkotyön ja orjuuden käsitteitä ei ole määritelty itse ihmisoikeussopimuksessa, tuomioistuin tukeutui ILO:n sopimukseen kuten aikaisemmissakin pakkotyön ja orjuuden kieltoa koskevissa oikeustapauksissa, käyttäen erityisesti pakkotyösopimuksen 2(1) kohtaa, jonka mukaan pakkotyö tarkoittaa kaikkea työtä tai palvelua, jota vaaditaan henkilöltä minkä tahansa rangaistuksen uhalla ja johon henkilö itse ei ole antanut suostumustaan. Tuomioistuin käytti tulkinta-apuna myös Euroopan neuvoston suosituksia ja muita kansainvälisiä sopimuksia.

Ensinnä esikysymyksen osalta tuomioistuin katsoi, että valittajan asema uhrina kytkeytyi niin kiinteästi pääkysymyksen ratkaisuun, ettei sen erillinen tarkastelu olisi järkevää. Tuomioistuin korosti pakkotyön ja orjuuden kiellon olevan yksi keskeisimmistä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvatuista arvoista vahvistaen positiivisten velvoitteiden opin koskevan myös sitä. Siitä huolimatta, että työstä kieltäytymisestä ei ollut konkreettista uhkaa rangaistuksesta, ottaen huomioon valittajan ikä ja laitton oleskelu maassa sekä vapauden puute, katsottiin kyseessä olevan pakkotyötä. Ottaen huomioon valittajan olosuhteet sekä toivottomuus tilanteen paranemisesta, valittajan tekemän pakkotyön katsottiin olevan orjuuden kaltaista. Tuomioistuin ei kuitenkaan pitänyt valittajan kokemaa tilannetta orjuutena, sillä sen mukaan orjuus on omistussuhde toiseen ihmiseen, ja tämän toisen saattaminen omaisuuden asemaan. Näiden edellytysten täyttyminen ei tuomioistuimen mukaan tapahtunut tässä yksittäistapauksessa.

Tutkiessaan Ranskan lainsäädännön ja sen käytön riittävyttä tuomioistuin perusteli ratkaisuaan Euroopan Neuvoston suosituksella 1523 (2001), jonka mukaan oli valitettavaa, ettei mikään sopimuksen jäsenvaltioista ollut kriminalisoinut kotitalousorjuutta omaksi rikosnimikkeeksi. Tuomioistuin vetosi myös Ranskan Kansalliskokouksen asettaman työryhmän raporttiin, jossa ilmeni Ranskan rikoslainsäädännön 225-13 ja 225-14 artikloiden olevan merkitykseltään sen verran epäselviä, että niitä koskeva oikeuskäytäntö ei ollut koherenttia. Tuomioistuin totesi

tämän perusteella 225-13 ja 225-14 artikloiden olevan liian rajallisia, eivätkä ne kattaneet kaikkea 4 artiklan vastaista toimintaa. Pakkotyön ja orjuuden kiellon olennaisuuden ja tärkeyden johdosta sekä lasten erityisen suojelemisen tarpeesta johtuen pelkkä siviilioikeudellinen kompensatio ei ollut riittävä, vaan loukkauksen uhrilla on oltava oikeus saada tekijät myös rikosoikeudelliseen vastuuseen. Täten Ranska oli rikkonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa lainsäädännön puutteellisuudella sekä sillä, että syyttäjä ei ollut valittanut valitustuomioistuimen tuomiosta. Valittaja sai vaatimansa oikeudenkäyntikulukorvauksen vähennettynä hänen saamansa oikeudellisen avun määrällä sillä perusteella, että oikeustapaus oli laaja ja ennakkoluonteinen.

Silidian v. Ranska on monella tapaa merkittävä päätös pakkotyön ja orjuuden kiellon tulkinnan kannalta. Ensinnä se vahvisti positiivisten velvoitteiden olevan olemassa myös 4 artiklan osalta, eli noudattaakseen pakkotyön ja orjuuden kieltä valtion ei riitä pidättäytyä pelkästään itse kyseisestä toiminnasta, vaan valtion on myös pyrittävä puuttumaan kolmansien osapuolten tekemiin oikeudenloukkauksiin. Toiseksi se korosti tarvetta saattaa pakkotyön ja orjuuden kiellon loukkaajat rikosoikeudelliseen vastuuseen. Pelkkä siviilioikeudellinen korvaus ei ollut riittävä hyvittämään uhrin kokemaa oikeudenloukkausta. Huomionarvoista on myös se, millä kriteereillä ja lähteillä tuomioistuimien arvioi Ranskan rikoslainsäädännön tehokkuutta. Näitä samoja periaatteita voidaan hyödyntää muissakin sellaisissa tapauksissa, joissa on pohdittava rikosnimikkeiden kattavuuden tasoa.²⁵³

Oikeustapauksessa käsitellään myös modernia orjuuden muotoa ja miten se asennoituu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 Artiklaan. Tuomiossa nostetaan esille viranomaisten laatimia raportteja siitä, minkälaisena orjuutta tai orjuuden kaltaista pakkotyötä nykypäivänä esiintyy, mitä erityisiä piirteitä sillä on ja kuinka 4 pakkotyön ja orjuuden kiellon on ulotuttava myös sellaiseen toimintaan, joka ei välttämättä vastaa konventionaalaisia pakkotyön ja orjuuden muotoja, mutta joka rikkoo 4 Artiklan suojaamia arvoja. Tuomioistuimien vahvisti oikeustapauksessa kyseessä olleen toiminnan olevan orjuuden kaltaista pakkotyötä.

Tuomioistuimen ratkaisua jättää pitämättä valittajan tilannetta orjuutena on kirjallisuudessa jokseenkin kritisoitu. Näiden kirjoittajien mukaan tuomioistuimien oli kangistunut liikaa perinteiseen käsitykseen orjuuden formaaliluonteesta, ja tuomioistuimien olisi pitänyt antaa enemmän arvoa todellisille ja konkreettisille sekoille.²⁵⁴

²⁵³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 245-246; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 280; *Zagaris*, s. 465; *Leach*, s. 236; *Peltonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 458.

²⁵⁴ Ks. *Scott*, s. 152-155.

6.2 Ihmiskaupan sisällyttäminen osaksi pakkotyön ja orjuuden kieltoa

Tapauksessa Rantsev v. Kypros ja Venäjä valittaja väitti Kyproksen ja Venäjän loukanneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2, 3, 4, 5, 6 ja 8 artikloita hänen tyttärensä Oxana Rantsevan ihmiskaupan ja kuoleman osalta. Rantseva saapui Kyprokseen 5.3.2001 työskennelläkseen X.A.:n omistamassa kabarettiklubissa. Hänelle myönnettiin esiintyjäviisumi ja -työlupa 12.3.2001, ja hän alkoi työskennellä kabaretissa 16.3.2001. Kyseisessä esiintyjäviisumijärjestelmässä työnantaja ottaa vastattavakseen kaikki työntekijästä tai hänen maasta poistamisesta valtiolle aiheutuvat. Työntekijä voi esiintyjäviisumilla ja -työluvalla työskennellä maassa kolme kuukautta, jonka jälkeen sitä voidaan pidentää kolmella kuukaudella. Esiintyjäviisumijärjestelmää kuitenkin yleisesti tiedettiin väärinkäytettävän ulkomaalaisten naisten maahan-tuontiin prostituutiotarkoituksessa.

Rantseva karkasi kabaretista 19.3.2001, jättäen muiden kabaretissa työskentelevien naisten ker-toman perusteella lapun, jonka mukaan hän ei jaksanut enää, ja että hän aikoi palata takaisin Venäjälle. Kabaretin omistajan veli M.A., joka johti kyseistä kabarettia, ilmoitti Maahanmuut-tovirastoon esiintyjäviisumijärjestelmän edellyttämällä tavalla Rantsevan jättäneen työ- ja oles-kelupaikkansa. M.A. myöhemmin antamissa lausunnoissaan kertoi, että hän halusi Rantsevan pidätetyksi ja poistetuksi maasta, jotta Rantsevalle voitaisiin tuoda korvaaja ulkomailta. Rant-sevan nimeä ei kuitenkaan lisätty poliisin etsittyjen listalle.

28.3.2001 M.A. sai tietoonsa Rantsevan olevan paikallisessa yökerhossa. Hän soitti poliisille ja pyysi heitä pidättämään Rantsevan. M.A. tämän jälkeen meni itse kyseiselle yökerholle kaba-retissa työskentelevän turvamiehen kanssa viedäkseen Rantsevan poliisiasemalle. M.A. kertoi Rantsevan olevan humaltunut ja puhumaton. M.A.:n jätettyä Rantsevan poliisiasemalle, poliisi- seille ilmeni, ettei Rantseva ollut etsittyjen listalla, M.A.:n tekemää ilmoitusta Rantsevan työn lopettamisesta ei ollut kirjattu, ja vaikka se olisi tehty, ei Rantsevan maassaolo olisi vielä lai-tonta, sillä ilmoituksen tekemisestä ei olisi vielä kulunut 15 päivää. Poliisien saamien ohjeiden mukaan M.A.:n tulisi Rantsevasta vastuullisena tuoda hänet seuraavana aamuna poliisin ulko-maalais- ja maahanmuuttovirastoon lisäselvitystä varten. M.A. suuttui siitä, ettei poliisi suostu-nut pitämään Rantsevaa pidätettynä. Poliisi kuitenkin ilmoitti M.A.:lle, että jos hän ei tulisi hakemaan Rantsevaa, poliisi vapauttaisi hänet. Poliisien havaintojen perusteella Rantseva ei vaikuttanut olevan humalassa.

M.A. vei Rantsevan kabaretin työntekijä M.P.:n ja tämän vaimon D.P:n kerrostalossa viiden-nessä ja kuudennessa kerroksessa sijaitsevaan asuntoon. M.P. oli oman kertomuksensa mukaan unessa, kun hänen vaimonsa herätti hänet ja ilmoitti M.A.:n ja Rantsevan viipyvän jonkin aikaa

asunnolla. D.P. puolestaan kertoi M.A.:n ja Rantsevan saapuneen asunnolle kello 5.45. Hän kertoi tehneensä kahvia ja puhuneensa aviomiehensä kanssa. D.P. sanoi M.A.:n pyytäneen järjestää Rantsevalle makuuhuone. D.P.:n havaintojen mukaan Rantseva näytti juopuneelta, eikä Rantseva halunnut syödä tai juoda mitään. D.P. ja M.P. D.P.:n kertomuksen mukaan menivät nukkumaan kuuden maissa M.A.:n jäädessä olohuoneeseen. D.P. myöhemmin korjasi lausuntoaan siitä, että hänen aviomiehensä oli hereillä silloin kun M.A. ja Rantseva saapuivat. Syynä tähän ristiriitaan oli kuulemma se, ettei hän uskaltanut myöntää avanneensa oven ja jutelleensa M.A.:n kanssa yksin.

Myös M.A.:n lausunnon mukaan Rantseva oli hyvin humalassa. M.A. ei oman kertomansa perusteella estänyt Rantsevaa lähtemästä asunnolta. M.P. ja D.P. nukkuivat asunnon toisessa kerroksessa. Myös Rantseva oli tuotu toisessa kerroksessa olevaan huoneeseen, kun taas M.A. oli olohuoneessa, jossa hän kertomansa oli nukahtanut. Asunto oli rakennettu niin, että ainoa poistumistie kulki olohuoneen kautta.

Rantseva löydettiin kuolleena asunnon viereiseltä kadulta noin kello 6.30. Poliisi löysi lakanan sidottuna sen parvekkeen kaiteeseen, jonka yhteydessä olevaan huoneeseen Rantseva oli sijoitettu. Kyseisen kaiteen alapuolella oli vielä suurempi parveke. M.A. heräsi seitsemältä viedäkseen Rantsevan Maahanmuuttovirastoon, mutta hän ei löytänyt tätä. Hän herätti D.P.:n, jonka jälkeen M.A. ja D.P. etsivät yhdessä Rantsevaa. D.P. löysi kaiteeseen sidotun lakanan, jonka jälkeen molemmat kertoivat huomanneensa kadulla olevan ruumiin. M.P. kertoi heränneensä tämän jälkeen meluun. Rakennuksen ensimmäisen kerroksen parvekkeella noin kello 6.30 tupakkaa polttanut silminnäkijä G.A. kertoi jotain pudonneen yläpuolelta ja kuullensa rusahtavan äänen välittömästi sen jälkeen. Muita ääniä, kuten naisen huutoa, G.A. ei kuullut. G.A. ei olisi kertomansa perusteella pystynyt kuulemaan, jos viidennessä kerroksessa olisi tapeltu.

Poliisi keräsi lausunnot M.A.:lta, M.P.:ltä, D.P.:ltä, G.A.:lta, kahdelta poliisiasemalla olleilta poliisilta ja passivirkailijalta, kahdeksalta tapahtumapaikalle tulleelta poliisilta, kuolinsyytutkijalta sekä laboratorioteknikolta. Poliisi ei haastatellut ketään niistä naisista, jotka olivat työskennelleet tai asuneet yhdessä Rantsevan kanssa. Valittaja halusi osallistua oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiskuulemiseen, mutta sopivan tilaisuuden järjestämisessä oli ongelmia ja kuuleminen suoritettiin lopulta ilman valittajan läsnäoloa. Valittaja lisäksi pyysi oikeudellisen avustajan, mutta sitä ei myönnetty hänelle sillä valittajan katsottiin turvautuneen väärään lakiin. Kuolemansyynselvityksessä Rantseva todettiin menehtyneen putoamisesta aiheutuneisiin vammoihin. Putoaminen katsottiin tapaturmaksi, eikä sen tutkintaa siten jatkettu.

Valittaja ei pitänyt tätä riittävänä, vaan hän katsoi, että Rantsevan kuolemasta ja kabaretin toiminnasta olisi pitänyt järjestää rikostutkinta. Valittaja kääntyi tässä asiassa venäläisen syyttäjävirston puoleen. Syyttäjävirsto ei katsonut olevansa toimivaltainen tutkimaan väitettyjä rikoksia, sillä ne olivat tapahtuneet Kyproksen alueella. Syyttäjävirsto kuitenkin jatkuvasti lähetti pyyntöjä Kyproksen hallinnolle tehdä lisätutkimuksia asiaan liittyen ja tarjosi Kyprokselle kansainvälistä oikeusapua, jos Kypros tarvitsi sitä esimerkiksi todistajanlausuntojen keräämiseen Venäjällä asuvilta henkilöiltä. Kypros kuitenkin katsoi, ettei asiasta ollut tullut esille uutta näyttöä, joka edellyttäisi rikostutkinnan aloittamista.

Kypros oli oikeustapauksen edetessä myöntänyt vastuunsa EIS:n rikkomisesta ja ottanut vastattavakseen kaikki vahingonkorvaukset yksipuolisella julistuksella, jotka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tulisi katsomaan asiallisiksi ja tarpeellisiksi. Tällä Kypros pyrki poistamaan valituksen asialistalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 37(1)(c) mukaisesti. Kypros katsoi yksipuolisen julistuksen sekä meneillään olevan riippumattoman tutkinnan Rantsevan kuolemaan liittyvistä seikoista tekevän oikeudenkäynnin jatkamisen tarpeettomaksi. Valittaja sekä AIRE Centre kuitenkin katsoivat tapauksessa olevan yleistä merkitystä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ennakkopäätöksenä, jonka takia valituksen poistaminen ei olisi perusteltua, vaikka Rantsevin yksityinen oikeusintressi olisikin Kyproksen toimin tullut tyydytetyksi.

37 artikla

Valituksen poistaminen asialistalta

1. Tuomioistuin voi käsittelyn missä hyvänsä vaiheessa päättää poistaa valituksen asialistaltaan, mikäli tilanteen perusteella on pääteltävissä, että:
 - a) valituksen tekijä ei aio viedä valitustaan pidemmälle tai
 - b) asia on ratkaistu tai
 - c) jostain muusta tuomioistuimen toteamasta syystä ei ole perusteltua jatkaa valituksen tutkimista.

Tuomioistuin kuitenkin jatkaa valituksen tutkimista, jos yleissopimuksessa ja sen pöytäkirjoissa tunnustettujen ihmisoikeuksien kunnioittaminen sitä vaatii.

2. Tuomioistuin voi päättää valituksen ottamisesta takaisin asialistalleen, jos sen mielestä tilanne niin vaatii.

Venäjä puolestaan katsoi, että se oli vastuussa vain omalla alueella tapahtuvista ihmisoikeusloukkauksista. Sen mukaan sillä ei ollut toimintavaltaa Kyproksessa ja sen vuoksi valittajan vaatimukset olisi hylättävä. Valittaja vetosi kumotakseen tämän väittämän Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuun *Drozd ja Janousek v. Venäjä ja Espanja*,²⁵⁵ jossa ilmenee

²⁵⁵ *Drozd ja Janousek v. Ranska ja Espanja*, Val. nro. 12747/87, 26.6.1992.

periaate siitä, että valtio voi olla vastuussa toisessa maassa tapahtuvista oikeudenloukkauksista, jos kyseisen valtion toimet tai niiden puute ovat sen aiheuttaneet. Venäjä lisäksi esitti 4 artiklan loukkaamista koskevan vaatimuksen hylkäämistä sillä perusteella, ettei tapauksessa ollut näyttöä orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön, pakkotyön tai muun pakollisen työn olemassaolosta.

Valittaja oli vedonnut myös 4 artiklan lisäksi myös EIS 2, 3, 5, 6 ja 8 artikloihin. Keskityn nyt kuitenkin tarkastelemaan vain tutkielman aihetta, eli 4 artiklaa.

Valittaja vaati 100 000 euroa välillistä vahingonkorvausta tyttärensä kuolemasta vedoten siitä aiheutuneeseen kärsimykseen sekä tulonmenetykseen, sillä Rantseva oli ollut valittajan ainoa elättäjä. Kypros vastasi vaaditun summan olevan kohtuuttoman suuri ottaen huomioon tuomioistuimen oikeuskäytäntö, ja valittaja ei ollut esittänyt näyttöä taloudellisesta riippuvuudestaan. Yksipuolisessa julistuksessa Kypros suostui korvaamaan 37 300 euroa välittömiä tai välillisiä korvauksia valittajille, tai sitten minkä tahansa rahasumman, jonka tuomioistuin määräisi. Venäjä katsoi, ettei se ollut oikea vastaaja vahingonkorvausvaatimukseen, vaan se esitti Kyproksen olevan yksin vastuussa mahdollisesta vahingonkorvauksesta.

EIS:n lisäksi EIT tarkasteli Kyproksen perustuslakia kuten myös sen kansallisia lakeja oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiskuulemisesta sekä ihmiskaupan ja lasten seksuaalivastustamisesta annettuja lakeja. Tuomioistuin hyödynsi tulkinnassaan Venäjän lainsäädännön osalta rikoslain toimivaltaa koskevia säännöksiä sekä myös tiettyjä rikosnimikkeitä. Huomioon otettavia kansainvälisoikeudellisia orjuutta määrittäviä oikeuslähteitä olivat vuoden 1926 orjuussopimus, Jugoslavia-tuomioistuimen oikeuskäytäntö²⁵⁶ sekä Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman asetus. Ihmiskauppaa koskeviksi kansainvälisoikeudellisiksi oikeuslähteiksi mainitaan aikaiset naisten ja lasten ihmiskauppaa koskevat yleissopimukset,²⁵⁷ vuoden 1979 kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, ihmiskauppaliisäpöytäkirja, Euroopan Unionin Neuvoston puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS), Euroopan Neuvoston suositukset ihmiskaupan torjumisesta²⁵⁸ sekä En-

²⁵⁶ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia

²⁵⁷ Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 146: "The first international instrument to address trafficking of persons, the International Agreement for the Suppression of White Slave Traffic, was adopted in 1904. It was followed in 1910 by the International Convention for the Suppression of White Slave Traffic. Subsequently, in 1921, the League of Nations adopted a Convention for the Suppression of Trafficking in Women and Children, affirmed in the later International Convention for the Suppression of Traffic in Women of Full Age of 1933. The 1949 Convention for the Suppression of Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others brought the former instruments under the auspices of the United Nations."

²⁵⁸ Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 158: "In recent years, the Committee of Ministers of the Council of Europe has adopted three legal texts addressing trafficking in human beings for sexual exploitation: Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation; Recommendation Rec (2001) 16 of the Committee of Ministers to

ihmiskauppaliäsopimus. Kyproksen ja Venäjän välisen oikeusavun toteuttamista määräsivät keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa vuonna 1959 tehty yleissopimus sekä Neuvostoliiton ja Kyproksen tasavallan vuonna 1984 tekemä sopimus oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa.

Näiden lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin hyödynsi viranomaisraportteja selvittääkseen Kyproksessa harjoitettavan artisti- järjestelmän todellista luonnetta. Näitä viranomaislähteitä olivat Kyproksen oikeusasiamiehen viranpuolesta vuonna 2003 tehty raportti ulkomaalaisten naisten maahantulosta ja työllistämisestä artisteina viihdepaikoissa Kyproksessa, otteita Euroopan neuvoston ihmisoikeuskomissaarin vierailuraportista Kyproksessa vuonna 2003, otteita Euroopan neuvoston ihmisoikeuskomissaarin suositusten toteuttamisen edistymistä koskevasta jatkoraportista vuodelta 2006, Euroopan neuvoston ihmisoikeuskomissaarin vierailuraportista Kyproksessa vuonna 2008, sekä Yhdysvaltojen ulkoministeriön ihmiskaupparaportti vuodelta 2008.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi ratkaisussaan, että vaikka Kyproksen yksipuolinen julistus mahdollisesti täyttäisi Rantsevin yksilöllisen oikeustarpeen, ottaen huomioon viranomaisraporteista ilmenevä artisti- järjestelmän jatkuva ongelmallisuus sekä tarve selventää ulottuvatko Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvat positiiviset velvoitteet ihmiskaupassa pidemmälle kuin pelkästään tutkintaan ja syyttämiseen, tuomioistuin ei poistanut valitusta Kyproksen osalta asialistalta. Tuomioistuin hylkäsi myös Venäjän alueellisen toimivallan puuttumista koskevan väitteen, sillä väitetty ihmiskauppa olisi käynnistynyt Venäjän alueella, jonka vuoksi Venäjällä on mahdollisuus ja tästä mahdollisuudesta seuraava velvollisuus puuttua ja ehkäistä siellä tapahtuvaa ihmiskauppavärväystä. Lisäksi Venäjälle todettiin kuuluvan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaan velvollisuus tutkia, joka tässä tapauksessa voisi olla tapaukseen liittyvien Venäjän alueella elävien henkilöiden todistajalausumien hankkiminen. Se, oliko Venäjä loukannut näitä velvollisuuksia, sekä kysymys siitä, että kuuluiko Rantsevan tilanne Artikla 4 piiriin, tulivat ratkaistavaksi aineellisessa arvioinnissa.

member states on the protection of children against sexual exploitation; and Recommendation Rec (2002) 5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence.” sekä kohta 159: ”The Parliamentary Assembly of the Council of Europe has also adopted a number of texts in this area, including: Recommendation 1325 (1997) on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member States; Recommendation 1450 (2000) on violence against women in Europe; Recommendation 1523 (2001) on domestic slavery; Recommendation 1526 (2001) on the campaign against trafficking in minors to put a stop to the east European route: the example of Moldova; Recommendation 1545 (2002) on the campaign against trafficking in women; Recommendation 1610 (2003) on migration connected with trafficking in women and prostitution; and Recommendation 1663 (2004) on domestic slavery: servitude, au pairs and “mail-order brides”.”

EIT katsoi, että Kypros oli loukannut 4 artiklaa, sillä vaikka sen rikoslainsäädäntö oli riittävä, sen maahanmuuttolainsäädäntö ei tarjonnut tehokasta ja käytännöllistä suojaa ihmiskaupalta ja hyväksikäytöltä. Kypros oli myös laiminlyönyt velvollisuuksiaan konkreettisesti yksittäistapauksessa suojella Rantsevaa, sekä prosessuaalisia tutkintavelvollisuuksiaan. Venäjän osalta EIT totesi, että Venäjä oli laiminlyönyt velvollisuuttaan tutkia Rantsevan sekä muiden ihmiskaupan uhrien Venäjällä tapahtuvaa rekrytointia.²⁵⁹

Rantsev v. Kypros ja Venäjä oli 4 artiklan tulkinnan kannalta merkittävä, sillä se sisällytti ihmiskaupan käsitteen osaksi 4 artiklaa. Tuomioistuinta on osaksi kritisoitu siitä, että ihmiskaupan erottaminen omaksi erityislajikseen oli tarpeetonta ja monimutkaista, ja että EIT:n olisi pitänyt käsitellä tapausta orjuuden näkökulmasta.²⁶⁰

Ihmiskaupan käsitteen sisällyttämisen lisäksi tämä oikeustapaus yhdessä *Siliadin v. Ranska* oikeustapauksen kanssa muodostavat 4 artiklan valtioita koskevien positiivisten obligaatioiden selkärangan, johon myöhemmät oikeustapaukset viittaavat. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä* täydensi valtioiden velvollisuutta tutkia ja saattaa rikosvastuuseen 4 artiklan loukkauksia uhrien suojelemisvastuulla. Tapauksessa käsiteltiin myös ihmiskauppaan puuttumisen vastuunkoon; teema, joka tulee myöhemmin uudestaan esille tapauksessa *J ja muut v. Itävalta*.²⁶¹

6.3 Velvollisuus lainsäädäntöön

Valtioiden täytyy lainsäädännössään varmistaa, että 4 artiklan vastainen lainsäädäntö on kriminalisoitu. EIT on lainsäädännön riittävyttä arvioidessaan hyödyntänyt kansainvälisiä yleisesti hyväksytyjä sopimuksia, kuten ILO:n sopimuksia, ihmiskauppalisäpöytäkirjaa ja En-ihmiskauppasopimusta, orjuussopimusta ja orjuuslisäsopimusta. Yhdistynyt kuningaskunta kritisoit tätä kansainvälisten sopimusten sisään lukemista sitä vastaan nostetussa oikeustapauksessa *V.C.L ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*.

Lainsäädännön riittävyttä ollaan käsitelty edellä mainituissa tapauksissa *Siliadin v. Ranska*, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, *C.N. ja V. v. Ranska*, *C.N. v. Yhdistyneet kuningaskunnat*, *S.M. v. Kroatia*, *T.I ja muut v. Kreikka*. Yleisimmät lainsäädännölliset puutteet valtioiden lainsäädännössä näissä tapauksissa ovat olleet joko se, että 4 artiklan kieltämien toimintamuotojen kaikkia elementtejä ei ole kriminalisoitu, tai sitten ne on määritelty liian laveasti, jolloin rikosvastuu ei ole voinut toteutua siitä syystä, että laveus on aiheuttanut epäselvyyttä tulkinnassa, jonka vuoksi syytettyä ei ole tuomittu.

²⁵⁹ Ks. *Leach*, s. 237; *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 460-461.

²⁶⁰ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 302-307.

²⁶¹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 246-247; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 284-285.

Lainsäädännön tulisi olla muodoltaan sellainen, että myös psykologinen kontrolli täyttää tunnusmerkistön fyysisen kontrollin lisäksi.²⁶² Esimerkiksi uhrin mahdollisuus poistua premisseiltä tai kännykän hallussapito ei saisi olla puolustus tekijälle.²⁶³ EIT on omaksunut asiantuntijajärjestöjen esittämän näkemyksen siitä, että uhrilta ei voida edellyttää avun hakemista, vaikka siihen olisikin teoreettiset mahdollisuudet ottaen huomioon uhrin haavoittuva asema, tekijän esittämät uhkaukset ja uhrin tekijää kohtaan kokema pelko.²⁶⁴ Erityistä haavoittuvuutta voi olla esimerkiksi joko laillisesti tai laittomasti toisessa kuin kotimaassa oleminen, alaikäisyys, kehityksen taso sekä myös mahdollisesti muita relevantteja seikkoja.

Se, pitääkö orjuus, pakkotyö ja orjuuden kaltainen pakkotyö kriminalisoida sellaisenaan, vai voidaanko ne sisällyttää toisiin rikosnimikkeisiin, on kiisteltyä asiantuntijoiden kesken. Vähintäänkin kaikki niiden elementit on otettava huomioon. Stoyanova on sitä mieltä, että orjuus, pakkotyö ja orjuuden kaltainen pakkotyö tulisi olla säädetty omiksi rikoksiksi.²⁶⁵ Tämä lienee valtioille turvallisin vaihtoehto, jos halutaan jättää mahdollisimman vähän tilaa positiivisten velvollisuuksien loukkauksille. Esimerkiksi David Keane on esittänyt Irlannin osalta, ettei ihmiskaupan kriminalisointi ole riittävää, vaan orjuuden, orjuuden kaltainen pakkotyö ja pakkotyö tulisi kieltää erikseen.²⁶⁶

Toisaalta 4 artikla voi kattaa myös orjuuden, pakkotyön ja orjuuden kaltaisen pakkotyön käsitteiden ulkopuolelle jääviä tilanteita, joten tärkeintä lienee kuitenkin se, että lainsäädäntö vastaa 4 artiklan periaatteita. Lisäksi lainsäädännön tulee olla laadultaan sellaista, että siitä ei aiheudu epäselvyyttä. Käytettyjen termien pitää olla ymmärrettäviä, täsmällisiä ja selkeitä.²⁶⁷

Rikoslainsäädännön lisäksi valtio voi olla myös vastuussa muun lainsäädännön puutteesta. Jos valtion lainsäädäntö johtaa tai altistaa 4 loukkauksiin, on valtio rikkonut velvoitteitaan. Esimerkiksi Kyproksen käyttämä artisti-viisumijärjestelmä oli sellainen ei-rikosoikeudellinen laki, että sen katsottiin mahdollistavan pakkoprostituutiota. Erityisesti maahanmuutto- ja

²⁶² Ks. *C.N. ja V. v. Ranska*, § 77.

²⁶³ Ks. *V.C.L ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta; Chowdury ym. v. Kreikka*.

²⁶⁴ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 344.

”344. In this connection, the Court notes the position of GRETA and other international bodies on the requirements of effective investigation and prosecution of human-trafficking offences. In particular, having regard to the prosecuting authorities’ decisive reliance on the applicant’s statement (see paragraphs 40, 80 and 92 above) and their failure to follow some of the obvious lines of inquiry, the Court notes that it has already been recognised in the work of GRETA and other expert bodies that there may be different reasons why victims of human trafficking and different forms of sexual abuse may be reluctant to cooperate with the authorities and to disclose all the details of the case. Moreover, the possible impact of psychological trauma must be taken into account. There is thus a risk of overreliance on the victim’s testimony alone, which leads to the necessity to clarify and – if appropriate – support the victim’s statement with other evidence.”

²⁶⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 340-342.

²⁶⁶ Ks. *Keane*, *Irish Jurist* 2013, 50, 166-198, s. 197-198.

²⁶⁷ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 345; *Stoyanova* 2014, s. 441-443.

työlainsäädännössä saattaa olla sellaisia piirteitä, jotka saattavat luoda tilaa 4 vastaiselle toiminnalle. Valtioiden pitäisi tiedostaa ja yrittää kitkeä tällaisia puutteellisuuksia.²⁶⁸

Ihmiskauppalisäpöytäkirja asettaa valtioille kriminalisointivelvollisuuksia. Ne voivat antaa suuntaa sille, millaisia positiivisia velvoitteita valtioilla voisi olla ihmiskaupan, sekä myös muun 4 artiklan kieltämän toiminnan suhteen. Vaikka ihmiskauppalisäpöytäkirja koskee vain ihmiskauppaa, ottaen huomioon EIS:n oikeusperiaate yhtenäisestä tulkinnasta, positiiviset velvollisuudet lienevät samat kaikille 4 artiklaa loukkausmuodoille.²⁶⁹

Ihmiskauppalisäpöytäkirja

5 artikla

Tekojen säätäminen rangaistaviksi

1. Kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin säätääkseen tämän pöytäkirjan 3 artiklassa tarkoitetun tahallisen toiminnan rangaistavaksi teoksi.
2. Kukin sopimusvaltio ryhtyy myös tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin säätääkseen rangaistaviksi teoiksi:
 - a) tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti rangaistavaksi säädetyn teon yrityksen, jollei kyseisen sopimusvaltion oikeusjärjestelmän peruskäsitteistä muuta johdu;
 - b) osallisuuden tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti rangaistavaksi säädettyyn tekoon rikoskumppanina; ja
 - c) muiden henkilöiden järjestämisen tai määräämisen toteuttamaan tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti rangaistavaksi säädetyn teon.

Kuten on luettavissa, ihmiskauppalisäpöytäkirjan 5 artikla asettaa valtioille velvollisuuksia ihmiskaupan kriminalisoinnista. Se myös määrää, että rikosvastuu ihmiskaupasta voi syntyä yrityksen, rikoskumppanuuden tai rikokseen ohjaamisen tai määräämisen perusteella. Nämä vaatimukset todennäköisesti ovat olemassa myös orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön ja pakkotyön osalta. Ihmiskauppalisäpöytäkirjan 6 artikla myös määrää, että kansallisen oikeusjärjestelmän täytyy sisältää toimenpiteitä, joiden avulla ihmiskaupan uhreilla on mahdollisuus saada vahingonkorvaus, joka olisi esimerkki ei-rikosoikeudellisesta lainsäädännöllisestä velvoitteesta.

6.4 Prosessuaaliset velvoitteet

Tehokkaan oikeudenkäytön vaatimus on ollut esillä tapauksissa *Siliadin v. Ranska*, *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, *M ja Muut v. Italia ja Bulgaria*, *L.E. v. Kreikka*, *J. ja muut v. Itävalta*, *Chowdury ja muut v. Kreikka*, *S.M. v. Kroatia* sekä *T.I. ja muut v. Kreikka*. Näissä

²⁶⁸ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 370-372.

²⁶⁹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 436.

prosessuaalisen velvoitteiden loukkauksina on pidetty muun muassa tutkinnan aloittamatta jättämisestä, todistusaineiston keräämisen riittämättömyyttä, oikeusprosessin kestoa sekä tiedottamisen puutteellisuutta.

Tehokkaaseen oikeudenkäytön vaatimukseen sisältyy potentiaalisten 4 artiklan loukkausten tutkinta sekä niitä seuraava oikeusprosessi. Tutkinnalta ja oikeusprosessilta ei edellytetä sitä, että ne johtavat syytetyn rikosvastuun, vaan kyseessä on laadullinen vaatimus.²⁷⁰ Mikäli rikosvastuun toteutuminen tutkinnassa tai oikeusprosessissa tehtyjen virheiden takia, on valtio loukannut 4 artiklaa. Pienet virheet tutkinnassa eivät saa aikaan positiivisten velvollisuuksien laiminlyöntiä.²⁷¹ Myöskään prosessuaalista velvoitetta ei pitäisi tulkita niin, että siitä aiheutuisi mahdoton tai kohtuuton taakka viranomaisille.²⁷² Selviä tutkimusmahdollisuuksia (obvious line of inquiry) ei saa kuitenkaan laiminlyödä, ja tutkimuspäätösten täytyy perustua kaikkien relevanttien seikkojen huolelliseen, objektiiviseen ja puolueettomaan harkintaan.²⁷³

Valtion on alettava rikoksen tutkinta, jos sen tietoon on tullut tilanne, joka mahdollisesti loukkaa 4 artiklaa, tai sen olisi tullut tietää siitä. Sen jälkeen, kun asia on tullut viranomaisen tietoon, tulisi viranomaisen ottaa itselleen aktiivinen selvittämismvastuu niin, ettei uhrilta edellytettäisi enää aloitteita prosessin etenemiseksi.²⁷⁴

Stoyanova on kritisoinut EIT:ta siitä, että se käyttää uskottava epäilystandardia määrittääkseen milloin viranomaisten olisi pitänyt aloittaa tutkinta. Hänen mielestään standardi nojaa liikaa viranomaisen subjektiiviseen käsitykseen, ja on vaarana, että tutkintoja jätetään tutkimatta sillä perusteella, että viranomainen ei pidä uhrina olevien maahanmuuttajien kertomuksia loukkauksesta uskottavina. Sen sijaan hänen mielestään EIT:n pitäisi asettaa standardi niin, että mahdollisesti tosi kertomus 4 artiklan loukkauksesta tulisi käynnistää tutkinta.²⁷⁵

Stoyanovan ehdottama linjamuutos on tullut myöhemmin EIT:n omaksumaksi. Suuren jaoston ratkaisussa *S.M. v. Kroatia* tapauksessa EIT selvensi, että tutkinta on aloitettava silloin kun viranomainen saa tietoonsa tekohetkellä mahdollisesti toden väitteen (arguable claim) 4 artiklan loukkauksesta, tai silloin kun se saa todisteita siihen viittaavasta toiminnasta (*prima facie* evidence).²⁷⁶

²⁷⁰ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 365.

²⁷¹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 366.

²⁷² Ks. *J. ym. v. Itävalta*, § 107.

²⁷³ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 316; *J. ym. v. Itävalta*, § 107.

²⁷⁴ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 314; *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 288; *C.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, § 69; *L.E. v. Kreikka*, § 68; *J. ym. v. Itävalta*, § 107.

²⁷⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 356-357.

²⁷⁶ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 324.

Tärkeää siis olisi, että 4 artiklan loukkaukset tunnustetaan silloin kun ne ensiksi tulevat viranomaisten tietoon. Tämän vuoksi poliiseja tulisi kouluttaa pakkotyön ja ihmiskaupan ilmiöistä, siitä mistä seikoista syntyy epäily 4 artiklan loukkauksesta sekä erottaa niitä koskevia vääriä ennakkoluuloja.

Samoin kuin lainsäädöllisten velvoitteiden osalta edeltävässä osiossa, ihmiskauppalisäpöytäkirjasta voidaan etsiä viitteitä 4 artiklan prosessuaalisten velvoitteiden sisällöstä. Ihmiskauppalisäpöytäkirjan 6 artiklan mukaan ”[k]ukin sopimusvaltio suojelee ihmiskaupan uhrien yksityisyyttä ja henkilöllisyyttä soveltuviissa tapauksissa ja siinä laajuudessa kuin se on kyseisen sopimusvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan mahdollista, muun muassa pitämällä ihmiskauppaan liittyvät oikeudenkäynnit suljetuin ovin.” Lisäksi ”[k]ukin sopimusvaltio varmistaa, että sen kansallinen oikeus- tai hallintojärjestelmä sisältää toimenpiteitä, joiden avulla ihmiskaupan uhreille voidaan soveltuviissa tapauksissa antaa: a) tietoa asiaan liittyvistä oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyistä; b) apua heidän näkemystensä ja heille tärkeiden asioiden esittämiseksi ja käsittelemiseksi rikoksentekejiä vastaan rikosoikeudenkäynnin soveltuviissa vaiheissa sellaisella tavalla, joka ei rajoita puolustuksen oikeuksia.”

EIT tuonut esille vaatimukset tehokkaasta ja saatavasta oikeusprosessista kansallisessa oikeusjärjestelmässä, päätöksentekevän elimen oikeudenmukaisuudesta ja riippumattomuudesta, mahdollisuudesta valituksen tekemiseen, osallisen osallistumisesta prosessiin ja päätöksen perustelusta kriteereinä sille, onko valtio kokonaisuutena loukannut prosessuaalisia velvollisuuksiaan.²⁷⁷ Oikeusprosessissa valtion on taattava, että asianomistajalla on riittävästi resursseja ja tukea ajakseen omaa asiaansa. Valtion ei tarvitse kuitenkaan itse nimittää ja kustantaa oikeudenkäyntiavustajaa, jos asianomistajan käytössä on jo tarpeellinen oikeudellinen asiantuntemus, esimerkiksi vapaaehtoisjärjestöjen tarjoamana. Silti tuomareiden ja syyttäjien olisi hyvä ottaa huomioon asianomistajan aseman erityispiirteet ja käyttää harkintavaltaansa sen mukaisesti, ettei oikeutta tulisi evätyksi.

Oikeudenkäytön osalta merkityksellistä on myös valtioiden toimivaltajaolla. Kuten aikaisemmin analysoitiin, tapauksessa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä* kyse oli miten valtiot ovat vastuullisia rajat ylittävästä ihmiskaupasta. Valtio voi olla vastuussa 4 artiklan loukkauksesta, vaikka itse pakottaminen tapahtuu toisessa valtiossa. Lisäksi valtiolla on pyydettyä velvollisuus antaa tutkinta-apua.²⁷⁸

²⁷⁷ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 397-398.

²⁷⁸ Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 307.

Itävaltaa vastaa nostetussa EIT:n oikeustapauksessa *J. ym. v. Itävalta* kyse oli siitä, että Itävallassa vierailevalla perheellä oli kotiorjuutta vastaavissa olosuhteissa elävä palvelija. EIT:n oli ratkaistava, millainen vastuu Itävallalla oli lyhyen vierailun aikana tapahtuvasta 4 artiklan loukkauksesta. Tuomioistuin katsoi, että Itävalta oli täyttänyt velvollisuutensa. Itävalta oli välittömästi ryhtynyt toimiin asianomistajan suojelemiseksi sekä jälkiavun suhteen. Tekijät eivät johdaneet rikosvastuuseen, mutta koska rikosasia oli tullut vireille vasta vuoden itse tapahtuman jälkeen, ja koska tekijät olivat jo kauan aikaa sitten palanneet kotimaahansa, ei syyttämättä jättämistä pidetty 4 artiklan loukkauksena. Itävallalla ja tekijöiden kotimaalla ei ollut keskinäistä sopimusta oikeusavusta, joten tekijöiden luovuttaminen Itävaltaan olisi ollut hyvin epätodennäköistä ja täten ottaen huomioon myös ajankulun takia vaikeutunut todistusaineiston kerääminen, syyttämättä jättäminen oli perusteltu päätös.²⁷⁹

Chowdury ym. v. Kreikka tapauksessa viranomaiset olivat tietoisia mansikkafarmin ongelmista, mutta eivät puuttuneet siihen. He eivät noudattaneet En-ihmiskauppaleysoimukseen 13 artiklan 30 pv toipumis- ja harkinta-aikaa, eikä uhreille turvattu oikeutta saada korvaus rikosentekijöiltä. Tapauksesta selviää myös, ettei pakkotyön tai ihmiskaupan edellytyksenä ole, että kohdehenkilön liikkumisvapautta on rajoitettu. Näiden seikkojen johdosta Kreikka oli loukannut prosessuaalisia velvoitteitaan.²⁸⁰

S.M. v. Kroatiassa Kroatia oli loukannut prosessuaalista velvollisuuttaan, kun se ei ollut kuulustellut kaikkia relevantteja henkilöitä, eikä myöskään selvittänyt uhrin ja syytetyn välistä yhteydenpitoa sosiaalisessa mediassa. GRETA²⁸¹ ja muut asiantuntijajärjestöt ovat korostaneet sitä, että ihmiskaupan tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri ei välttämättä halua tai kykene kertoamaan omista kokemuksistaan, ja psykologinen trauma saattaa myös vaikuttaa lausuntojen antamiseen. Tämän takia EIT painotti tarvetta muun selvityksen hankintaan uhrin lausunnon tueksi.²⁸²

6.5 Velvollisuus suojelemiseen

Rikosoikeudellisen järjestelmän lisäksi valtiolla on velvollisuus auttaa ja tukea 4 artiklan loukkausten yksilöllisiä uhreja.²⁸³ Valtioiden velvollisuutta puuttua yksittäisiä henkilöitä uhkaavaan vaaraan selvennettiin tapauksessa *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta*.²⁸⁴ Tapauksessa EIT totesi, että valtio on loukannut positiivisia velvoitetaan suojella tiettyä tunnistettavaa henkilöä,

²⁷⁹ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 462.

²⁸⁰ Ks. *ibid.*, s. 460

²⁸¹ The Council of Europe Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings

²⁸² Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 345.

²⁸³ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 400-401.

²⁸⁴ *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta*, suuri jaosto, Val. nro. 23452/94, 28.10.1998.

kun se tiesi tai sen olisi pitänyt tietää tämän henkeä uhkaavasta vaarasta ja valtio ei tehnyt toimia joita se olisi pystynyt tekemään, ja näiden toimien olisi voitu kohtuullisesti odottaa ehkäisseen vaaran.

Tapauksessa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä* tätä testiä edelleen kehitettiin 4 artiklan yhteydessä. Sen mukaan positiivisia velvollisuuksia on loukattu, kun viranomaisen tiedossa on olosuhteita, tai sen olisi pitänyt tietää niistä, jotka aiheuttavat uskottavan epäilyksen sille, että tunnistettava henkilö on ollut tai on todellisessa ja välittömässä vaarassa tulla 4 artiklan loukkausten kohteeksi.²⁸⁵

Puhtaasti yksittäiseen henkilöön kohdistuvia suojelutoimien lisäksi valtioilla on esitetty myös laajempia hallinnollisia velvoitteita. Keir Starmer ehdottaa, että valtioilla olisi myös velvollisuus antaa tietoa ja neuvoja sekä antaa resursseja sellaisissa tapauksissa, joissa jokin EIS:n oikeus on läsnä.²⁸⁶

Sellaisia velvollisuuksia 4 artiklan yhteydessä voisi esimerkiksi olla velvoite edesauttaa uhrin sopeutumista yhteiskuntaan esimerkiksi myöntämällä oleskelulupa, antamalla taloudellista avustusta, oikeudellista neuvomista sekä psykologisia palveluja. Suuntaa auttavina instrumentteina tarpeellisille toimille voitaneen käyttää apuna kansainvälisiä sopimuksia kuten Euroopan Neuvoston ihmiskauppalisäpöytäkirjaa ja ILO:n pakkotyösopimuksen vuonna 2014 tehtyä lisäpöytäkirjaa.²⁸⁷

Esimerkiksi Euroopan Neuvoston ihmiskaupan vastaisessa yleissopimuksessa valtioita veloitetaan ehkäisemään ihmiskauppaa ja vähentämään sen kysyntää, erityisesti toimilla rajaturvallisuuksissa ja asiakirjavalvonnassa. Uhrit on tunnistettava ja heitä on autettava. Heidän yksityisyytensä on suojeltava, ja heille on annettava toipumis- ja harkinta-aikaa. Yleissopimuksessa on myös säännöksiä oleskeluluvasta sekä mahdollisuuksia hakea korvauksia saada oikeussuojaa. Lisäksi siinä asetetaan ehtoja kotiuttamiselle ja palauttamiselle.

J. ym. v. Itävallassa uhri tunnistettiin välittömästi, ja häntä kuultiin erityiskoulutuksen saaneiden poliisien toimesta. Hänelle myönnettiin tilapäinen oleskelu-, ja työskentelylupa, joita myös myöhemmin jatkettiin, sekä turvakielto väestötietojärjestelmään. Hänelle annettiin oikeusapua ja tukea yhteiskuntaan integroitumiseen. Näiden seikkojen perusteella EIT katsoi, ettei Itävalta ollut loukannut positiivisia velvoitteita. *E contrario* voitaneen päätellä, että jonkun tai

²⁸⁵ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 401.

²⁸⁶ Ks. *Starmer*, s. 154-158.

²⁸⁷ Ks. *Grabenwarter*, s. 58-59.

useamman näiden toimien laiminlyönti saattaisi johtaa 4 artiklan loukkaukseen, joskin tällä tiedolla ei ole mahdollista määrittää, missä tarkka raja kulkisi.²⁸⁸

Myös pakkotyölisäpöytäkirja sisältää auttamisvelvollisuuksia valtioille kaikkia pakkotyön uhreja kohtaan. Sen 3 artiklassa säädetään valtion velvollisuudesta tehokkaista keinoista pakkotyön uhrien tunnistamiseen, vapauttamiseen, suojelemiseen, paranemiseen ja kuntoutukseen sekä muun tarvittavan tuen ja avun antamiseen.

Article 3

Each Member shall take effective measures for the identification, release, protection, recovery and rehabilitation of all victims of forced or compulsory labour, as well as the provision of other forms of assistance and support.

Toimintavelvollisuus voi toteutua myös vapauttamisena sellaisista syytteistä, jotka ovat aiheutuneet tehdystä pakkotyöstä. Yhdistynyt kuningaskuntaa vastaan nostetussa oikeustapauksessa *V.C.L ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta* katsottiin olevan 4 artiklan loukkaus, kun pakkotyön uhreja oli tuomittu huumausainerikoksista kannabiksen viljelystä, vaikka heidät oli määritelty ihmiskaupan uhreiksi toisen valtioelimen toimesta. Tämä vastaa ILO:n pakkotyölisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 momenttia, jonka mukaan viranomaisilla pitäisi olla harkintavaltaa olla syyttämättä pakkotyön uhreja.

Article 4

2. Each Member shall, in accordance with the basic principles of its legal system, take the necessary measures to ensure that competent authorities are entitled not to prosecute or impose penalties on victims of forced or compulsory labour for their involvement in unlawful activities which they have been compelled to commit as a direct consequence of being subjected to forced or compulsory labour.

Tapauksessa *V.T. v. Ranska* valittaja väitti valtion pakottaneet hänet jatkamaan prostituutiota, sillä muuten hänellä ei olisi ollut mahdollista selviytyä valtion vaatimista maksuista. EIT kuitenkin ratkaisussaan oli sitä mieltä, että kyseessä ei ollut 4 artiklan loukkaus.

4 artiklan suojausjärjestelmä on siis kaksiosainen: rikosoikeudellinen ja hallinnollinen. Toisin kuin rikosoikeudellisessa järjestelmässä, hallinnollisen järjestelmä ei edellytä yhtä suurta varmuutta. Vaikka syytetty jätettäisiin tuomitsematta näytön puutteen vuoksi, voi asianomistajalla silti edelleen olla uhrin asema hallinnollisessa suojelujärjestelmässä, sillä siihen ei vaadita varteenotettavaa epäilystä ylittävää näyttöä.²⁸⁹

²⁸⁸ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 461-462.

²⁸⁹ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 322.

7. Johtopäätökset

7.1 Orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön, pakkotyön ja ihmiskaupan keskinäinen suhde

4 artiklan sisältö vastaa yleisen kansainvälisen oikeuden määritelmiä orjuudesta ja pakkotyöstä.²⁹⁰ Orjuuden kaltainen pakkotyö sen sijaan ei ole käsitteenä kansainvälisessä oikeudessa selvä, joten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on kehittänyt sille oman itsenäisen merkityksen.²⁹¹ Se on määritelty velvollisuutena palvelukseen, jota vaaditaan pakolla. Muita sille tyypillisiä piirteitä ovat vakava vapaudenriisto ja asuminen toisen asunnolla. Tämän lisäksi EIT on maininnut, että orjuuden kaltainen pakkotyö vastaa törkeää pakkotyön muotoa.²⁹²

EIT erottaa orjuuden kaltaisen pakkotyön tavanomaisesta pakkotyöstä sillä, että kokeeko uhri tilanteensa pysyväksi, ja sillä, että kokeeko uhri tilanteen pysyväksi.²⁹³ EIT kuitenkin ratkaisuisaan kiinnittää tosiasiallisesti kiinnittää huomionsa ratkaisuisaan erityisesti uhrien asuin- ja työnteko-olosuhteisiin sekä 4 artiklan loukkaajan uhria koskevaan määräysvaltaan.²⁹⁴ Siksi ehdottaisin, että näitä seikkoja käytettäisiin kokemuskriteerin sijasta silloin, kun määritellään onko kyseessä orjuuden kaltaista pakkotyötä.

Siitä, että EIT on omaksunut legalistisen määritelmään orjuuden osalta,²⁹⁵ voidaan esittää kritiikkiä. Loukkauksien osalta on omaksuttu vakavuusmalli orjuuden, orjuuden kaltaisen pakkotyön ja pakkotyön välillä,²⁹⁶ mutta näistä loukkauksen vakavin muoto on rajattu koskemaan vain sellaisia tilanteita, jossa on kyse valtion hyväksymästä toiminnasta. Itse uhrille ei välttämättä ole merkitystä sillä, onko hänen kärsimyksellensä nimenomaista valtion suostumusta vai ei, jos joka tapauksessa olosuhteet ovat muuten samankaltaiset.

Orjuuden kaltainen pakkotyö pystynee enimmässä tapauksissa kattamaan sellaiset tilanteet, joissa ei voida katsoa kyseessä olevan 4 artiklan mukaan orjuutta EIT:n formalistisen määritelmän vuoksi. Orjuuden kaltaisen pakkotyön välttämättömänä elementtinä on kuitenkin se, että

²⁹⁰ Ks. *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 280; Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 458-459; *Grabenwarter*, s. 54; *Van der Mussele v. Belgia*, § 32; *Siliadin v. Ranska*, §§ 115-116; *Stummer v. Itävalta*, § 117.

²⁹¹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 204.

²⁹² Ks. *Siliadin v. Ranska*, §§ 122-125; *C.N. ja V. v. Ranska*, §§ 89-91; *S.M. v. Kroatia*, § 280; *Seguin v. Ranska*, Val. nro. 42400/98, 7.3.2000.

²⁹³ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights: Prohibition of slavery and forced labour, s. 8. "18. The Court noted that servitude was a specific form of forced or compulsory labour, or, in other words, "aggravated" forced or compulsory labour. In fact, the fundamental distinguishing feature between servitude and forced or compulsory labour within the meaning of Article 4 of the Convention lies in the victims' feeling that their condition is permanent and that the situation is unlikely to change. The Court finds it sufficient that this feeling be based on the above-mentioned objective criteria or be brought about or kept alive by those responsible for the situation (C.N. and V.v. France, § 91)."

²⁹⁴ Ks. *Siliadin v. Ranska*, § 126-127; *C.N. ja V v. Ranska*, § 92-93.

²⁹⁵ Ks. *Siliadin v. Ranska*, § 122.

²⁹⁶ Ks. *Jacobs/White*, s. 70.

siinä täytyy palvella toista. Tämä ei välttämättä aina toteudu orjuutta vastaavissa olosuhteissa, ja siksi 4 artiklaan jäi oikeudellinen aukko. Esimerkiksi henkilön myyminen toiselle olisi jäänyt kokonaan 4 artiklan ulkopuolelle, mikä olisi kestänyt ottaen huomioon 4 artiklan taustat, tavoitteet ja tarkoitus.

Jos EIT ei olisi omaksunut formalistista vaatimusta orjuudelle, ihmiskaupan olisi voitu katsoa kuuluvan joko orjuuden tai orjuuden kaltaisen pakkotyön käsitteen alle. EIT olisi voinut silloin ratkaista *Rantsev v. Kypros ja Venäjän* orjuuden tai orjuuden kaltaisen pakkotyön käsitteen avulla.²⁹⁷ Väitän, että ihmiskauppa omaksuttiin osaksi 4 artiklaa täyttämään sitä edellä mainittua oikeudellista tyhjiötä, joka syntyi siitä, kun EIT tulkitsi orjuuden kiellon koskevan vain valtiollista orjuusjärjestelmää.

7.2 Orjuuden ja pakkotyön kiellon ydin

EIT on todennut, että 4 artiklan soveltamisala ei ole rajattu vain artiklan sananmuodossa ilmeviin tekemuotoihin, vaan 4 artiklaa voidaan tulkita laajentavasti. Tämä on tarpeellista, jotta ei tapahtuisi oikeudenmenetyksiä silloin kun kyseessä ei voida katsoa olevan mikään ennalta määrätty tekemuoto, vaikka toiminta rikkoisi 4 artiklan henkeä ja tarkoitusta. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi EIT suosii arviointia yksittäistapauksien olosuhteet huomioon ottaen. Vaikka tämä joustavuus on hyvä säilyttää, voisi tulkinan tueksi kehittää teorian siitä, että mikä on 4 artiklan oikeusteoreettinen sisältö ja mitä oikeushyvää se suojaa.²⁹⁸

Toisin kuin useat ihmisoikeudet, 4 artikla on ilmaistu kieltona. Tämä sillä on yhtenäistä 3 artiklan, kidutuksen kiellon, kanssa. Verrattuna esimerkiksi oikeuteen elämään ja oikeuteen yksityiseen, 4 artiklassa ei ole suoraan luettavissa, mikä sen suojaama oikeushyvä on. Sen sijaan siinä otetaan esille kiellettävät toimintamuodot. Kiellon käytön hyvänä puolena voitaisiin katsoa olevan sen selkeys, sekä se, että se ei jätä tilaa eri painotuksille eri ihmisoikeuksien välillä.

Selvittääksemme, mikä on 4 artiklan suojaama oikeushyvä, voimme hyödyntää EIT:n oikeuskäytäntöä. Pakkotyön osalta edellytetään sitä, että työ ei ole vapaaehtoista ja uhri on pakotettu tekemään sitä uhkaamalla.²⁹⁹ Orjuuden kaltaisessa pakkotyössä tämän lisäksi harjoitetaan

²⁹⁷ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 302-307; *Allain* 2009 HLJ, s. 239, 258.

²⁹⁸ Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, § 282. ”282. There can be no doubt that trafficking threatens the human dignity and fundamental freedoms of its victims and cannot be considered compatible with a democratic society and the values expounded in the Convention. In view of its obligation to interpret the Convention in light of present-day conditions, the Court considers it unnecessary to identify whether the treatment about which the applicant complains constitutes “slavery”, “servitude” or “forced and compulsory labour”. Instead, the Court concludes that trafficking itself, within the meaning of Article 3(a) of the Palermo Protocol and Article 4(a) of the Anti-Trafficking Convention, falls within the scope of Article 4 of the Convention. The Russian Government’s objection of incompatibility *ratione materiae* is accordingly dismissed.”

²⁹⁹ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 458-459; *Grabenwarter*, s. 54; *Van der Musselle v. Belgia*, § 32; *Siliadin v. Ranska*, §§ 115-116; *Stummer v. Itävalta*, § 117.

suurempaa kontrollia uhrin elämään.³⁰⁰ Orjuudessa ihminen asetetaan omaisuuden asemaan.³⁰¹ Väitän, että tästä omaisuudeksi pelkistämisesä on kyse myös ihmiskaupassa. Toisin kuin KP-sopimuksessa oikeutta olla tunnistettu henkilöksi ei ole nimenomaisesti mainittu EIS:ssä.³⁰² Se kuitenkin edellä mainitulla tavalla sisältyy osaksi 4 artiklaa.

Työelementti esiintyy luonnollisesti pakkotyössä ja orjuuden kaltaisessa pakkotyössä. Uhrin edellytetään tekevän jotain aktiivista toimintaa, johon hänet pakotetaan. Mitä tämä toiminta voi olla? Tähän mennessä EIT:n oikeustapauksissa ovat tulleet esille kotiapulaisuus, prostituutio sekä viljely.³⁰³ Teoriassa ei ole rajoitetta sille, minkälainen työ voi olla 4 artiklan piirissä,³⁰⁴ mutta käytännössä todennäköisesti pakkotyö kohdistuu sellaisille aloille, joissa ei vaadita koulutusta tai erityistä ammattitaitoa, kontaktit työpaikan ulkopuolisiin ihmisiin ovat rajallisia ja myös silloin, kun toimintaan liittyy muutakin rikollisuutta. Esimerkiksi Suomessa pakkotyötä on havaittu esiintyvän ravintola-, rakennus- ja puutarha-alalla.³⁰⁵

Pakkotyön ei mielestäni tarvitse toteutua, jotta kyseessä olisi 4 artiklan vastaista toimintaa. Pakkotyösopimuksen 2 artikla koskee pakkotyön ”vaatimista” rangaistuksen uhalla. Riittänee, tekijällä on siihen tarkoitus, ja tämä tekee siihen toimia esimerkiksi värväämällä tai esittämällä uhkauksia. Täten 4 artiklaa loukattaisiin silloinkin, kun uhri kieltäytyy tekemästä työtä.

Toisin kuin pakkotyössä, ihmiskaupassa ei vaadita työelementtiä. Ihmiskaupassa edellytetään kuitenkin sitä, että ihmistä aiotaan hyväksikäyttää. Tämä hyväksikäyttö voi tapahtua pakkotyön kautta, mutta myös muuten.³⁰⁶ Ihmiskaupaa on myös ihmisten elinkauppa. Se, että ulottuuko 4 artikla myös tähän ihmiskaupan muotoon on mielenkiintoinen kysymys.

Orjuudessa ihminen pelkistetään omaisuuden asemaan ja häneltä poistetaan kaikki tai osa hänen henkilöautonomiastaan oikeusjärjestelmän puitteissa.³⁰⁷ Tämä jo itsessään riittänee laukaistamaan 4 artiklan vastaisuuden, mitään määräysvallan konkreettista käyttöä tuskin tarvitaan.

4 artiklalla on mahdollista verrata 5 artiklaan, oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen. 5 artikla koskee aktiivista vapautta, eli vapautta tehdä mitä haluaa. 4 artikla sen sijaan voitaisiin katsoa suojaavan passiivista vapautta, eli vapautta olla tekemättä, mitä ei halua tehdä. 5 artiklan

³⁰⁰ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 7.

³⁰¹ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 458.

³⁰² Ks. *Harris/O’Boyle/Bates/Buckley*, s. 5-6.

³⁰³ Mansikanpoimijat ja kannabiksen viljely.

³⁰⁴ Ks. *Grabenwarter*, s. 55; *Van der Mussele*, §§ 34-37; *Siliadin v. Ranska*, §§ 115-17; *Stummer v. Itävalta*, § 117; *Chowdury ym. v. Kreikka*, §§ 90-91.

³⁰⁵ Ks. HE 69/2016 vp, s. 3.

³⁰⁶ Ks. *Soukola*, s. 275-277; *Stoyanova* 2017, s. 2.

³⁰⁷ Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölönen/Tapanila*, s. 458.

kieltämiä toimia kuten liikkumisen vapauden rajoittamista voidaan käyttää keinoina 4 artiklan kieltämisen toiminnan mahdollistamiseksi, jolloin 5 artiklan loukkaus sisältyy 4 artiklan loukkaukseen.

Toinen näkökulma voisi olla tarkastelu elämänlaadun kannalta. EIS:n 2 artikla suojaa oikeutta elämään ja se myös määrittää millaisissa tilanteissa elämän ottamista ei katsota ihmisoikeuden loukkaamiseksi. 3 ja 4 artiklan voitaisiin sitten muodostavan vähimmäisedellytyksiä sille, mikä elämänlaatu on katsottava hyväksyttäväksi. EIT on kiinnittänyt paljon huomiota ratkaisuisiaan ihmisarvoon ja sitä loukkaaviin olosuhteisiin.³⁰⁸ Jos 4 artiklaa tulkittaisiin pelkästään vapausparadigman perusteella, ei olosuhteilla pitäisi olla erityistä merkitystä. Täten vapauden lisäksi 4 artikla koskee ihmisten ihmisarvoista kohtelua.

Tämän lisäksi 4 artiklaa voitaisiin katsoa hyväksikäyttönäkökulmasta. Kaikissa 4 artiklan kieltämissä muodoissa ihmisestä pyritään hyötymään jossain mielessä, oli se sitten taloudellisesti tai muuten. Ihmisen hyväksikäyttö tai siihen pyrkiminen näyttäisi siis olevan yksi 4 artiklan elementti.

Orjuudessa ihmisen oikeudellinen identiteetti poistetaan ja häntä kohdellaan tuotteena. Sellaisissakin 4 artiklan kieltämissä toimintamuodoissa, joissa ihmistä ei aseteta ihmistä omaisuuden asemaan suoraan oikeusjärjestelmän perusteella, tekijä rajoittaa uhrin yhteyttä muuhun yhteiskuntaan ja viranomaisiin niin, ettei uhri kykene hakemaan apua ja muutosta tilanteeseen. Täten 4 artikla suojaa ihmisen oikeutta olla osana oikeusjärjestelmää.³⁰⁹

Ehdottaisin, että 4 artiklan ydin voitaisiin hahmottaa näiden neljän konseptin kautta, jotka siis olisivat vapaus olla toimimatta, oikeus tulla kohdelluksi ihmisarvon mukaisesti, vapaus hyväksikäytöltä sekä oikeutena olla oikeusjärjestelmän suojaama.

7.3 Orjuuden ja pakkotyön kiellon sallimat työntekovelvoitteet

4(3) kohdan sallimille työntekovelvoitteille vaikuttaisi olevan yhtenäistä se, että ne kaikki jossain määrin edistävät yhteiskunnallista etua.³¹⁰ Vankeudessa tehtävän työn osalta tämä etu on vankien rehabilitaatio.³¹¹ EIT edellyttää, että vankeudessa tehtävän työn täytyy olla kohtuullista.³¹² Väitän, että jos vankeudessa tehtävän työn olosuhteet ovat kohtuuttomat, tällöin kyseessä on orjuuden kaltaista pakkotyötä, ja siksi vankeudessa tehtävä työ ei enää olisi 4 artiklan

³⁰⁸ Ks. *Siliadin v. Ranska*, § 126-127; *C.N. ja V v. Ranska*, § 92-93.

³⁰⁹ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 239.

³¹⁰ Ks. *Robertson/Merrills*, s. 51.

³¹¹ Ks. *Compulsory work in prison* E.H.R.L.R. 2016, 3, s. 311-312.

³¹² Ks. *Pellonpää/Gullans/Pölonen/Tapanila*, s. 340-341; *Jacobs/White*, s. 29-31.

sallimaa. EIT on arvioinut kohtuullisuutta vertailemalle eri Euroopan maiden standardeja.³¹³ Koska vankeusolot Euroopassa ovat muuttuneet, on mahdollista, että EIT:n varhainen vankeudessa tehtävää työtä koskeva oikeuskäytäntö ei ole enää pätevää.

Asepalvelusta koskeva EIT:n oikeuskäytäntö on vähäistä. Tapaus *W., X., Y., Z. v. Yhdistynyt kuningaskunta* on perusteluiltaan erityisen heikko. Se osa ratkaisua, jossa 4(3)(b) alakohdan katsottiin koskevan myös ammattisotilaita, jätettiin noudattamatta tapauksessa *Chitos v. Kreikka*.³¹⁴ Voitaneen olettaa, että *W., X., Y., Z. v. Yhdistynyt kuningaskunnan* muukin ennakkopäätöllinen arvo on hyvin rajallinen.

EIT:n 4(3)(c) alakohtaa koskeva oikeuskäytäntö on melkein mitätön, eikä sitä koskeva oikeuskäytäntö todennäköisesti tarjoaisi paljon tulkinta-apua, jos EIT:n käsiteltäväksi vielä joskus tulee 4(3)(c) alakohtaa koskeva tapaus. EIT:n käsittelemät kansalaisvelvollisuudet ovat olleet monen muotoisia. Sellaisissa tapauksissa, joissa kansalaisvelvollisuudet ovat peräisin kuulumisesta johonkin instituutioon, täytyy tehdä suhteellisuusarviointia velvoitteiden vaativuuden ja instituutioon kuulumisesta saatavien etujen kesken.³¹⁵ EIS:ta koskeva suhteellisuusperiaate on siis tällä tavoin läsnä myös 4 artiklan tasolla.

Vaikka kansalaisvelvollisuus itsessään olisi 4 artiklan mukainen, voi silti olla kyseessä 4 artiklan loukkaus 14 artiklan yhteydessä, jos velvollisuus kohdistuu henkilöihin syrjivin perustein.³¹⁶ Yksi mielenkiintoinen kysymys on se, että onko 14 artiklalla sama vaikutus asepalvelukseen kuin sillä on kansalaisvelvollisuuksien yhteydessä, eli voitaisiinko sukupuoleen perustuvan asevelvollisuus olevan 4 artiklaan kieltämää. Perinteisesti asepalvelus on katsottu miesten velvollisuudeksi. Tätä on perusteltu miesten keskimääräisellä fyysisellä vahvemmuudella, mutta nykypäivänä asepalvelus ei teknologian kehityksen johdosta ei edellytä puhdasta fyysistä voimaa, joten naiset pystyvät suoriutumaan aivan yhtä hyvin asepalveluksesta. Lisäksi useissa maissa on asepalveluksen vaihtoehtona mahdollista suorittaa jokin muu palvelu, kuten Suomessa siviilipalvelus. Niissä on mahdollista sovittaa palveluksen työtehtävät yksilön fyysisiin edellytyksiin sopiviksi.

4 artikla ei tee erotusta sukupuolten välille. Kuten aikaisemmin mainittiin, EIT on katsonut kansalaisvelvollisuuksien osalta, että 4 artiklaa on loukattu 14 artiklan yhteydessä silloin kun

³¹³ Ks. *ibid.*

³¹⁴ Ks. *Chitos v. Kreikka*, § 87.

³¹⁵ Ks. *Van der Mussele v. Belgia*.

³¹⁶ Ks. *Karlheinz Schmidt v. Saksa; Zarb Adami v. Malta*.

velvollisuudet ovat jakautuneet epätasaisesti.³¹⁷ Sama periaate pitäisi ulottua myös muihin 4 artiklassa mainittuihin hyväksyttäviin velvollisuuksiin.

4 artiklan laatijat tuskin mielsivät asepalvelusta koskevan kohdan ulottuvan myös naisiin. Originalismissa termejä tulkitaan niin kuin ne yleisesti ymmärrettiin laatimishetkellä, joten 50-luvulla vallalla oleva käsitys siitä, että asepalvelus koskee vain miehiä, johtaisi siihen, että tänäkin päivänä asepalvelusvelvollisuuden tulkittaisiin olevan olemassa vain miehille, vaikka sitä ei ole suoraan luettavissa tekstistä.³¹⁸

EIS:ää ja muita ihmisoikeuksia ei kuitenkaan tulkita originalismin periaatteiden mukaan. EIS on elävä dokumentti, joka ei ole sidottu laatimisen aikoina käytettyihin määritelmiin ja käytäntöihin.³¹⁹ Kuten aiemmin on esitetty, EIS:ta on tulkittava Wienin yleissopimuksen 31(1) kohdan mukaisesti, eli sopimusta on tulkittava hyvässä uskossa käsitteiden tavanomaisessa merkityksessä niiden omassa kontekstissaan ottaen huomioon sopimuksen kohteen ja tarkoituksen. 31(3)(b) alakohta taas esittää osapuolten välisen sopimusta koskevan käytännön olevan merkityksellistä sopimuksen tulkinnassa. 32 artiklan mukaan historiallinen tausta on kuitenkin toissijainen tulkintalähde

Tällä hetkellä sukupuolineutraali asevelvollisuus on tullut voimaan Euroopan maista vain Ruotsissa vuonna 2015 ja Norjassa 2018.³²⁰ Sillä voitaisiin perustella näkökantaa, että ainakin vielä asepalveluksen tavanomainen merkitys on vain miehiä koskeva velvollisuus. Jos vain miehiä koskevan asepalvelusvelvollisuuden yleinen hyväksyntä laskisi, ja sukupuolineutraali asepalvelusvelvollisuus yleistyisi, saattaisi asepalvelusvelvollisuuden tavanomainen merkitys omassa kontekstissaan muuttua niin, että se tulkittaisiin sukupuolineutraaliksi.

Tämä on kuitenkin tietynlainen kehäpäätelmä. Asevelvollisuus on sellaisenaan kuitenkin sukupuolineutraali käsite, ja vaikka siihen liittyisikin yhteiskunnan osalta tiettyjä odotuksia ja käsityksiä, ei tuomioistuimen tulisi välttämättä ottaa niitä huomioon. Esimerkiksi EIT:n tapauksessa, jossa oli kyse palokuntakuntatoiminnassa, katsottiin, että 4 artiklaa oli loukattu 14 artiklan yhteydessä. Samoin kuin asevelvollisuudesta, palokuntatoiminta todennäköisesti vielä perinteisesti ymmärretään miesten velvollisuudeksi, mutta se ei estänyt EIT:tä katsomasta kyseessä olevan sukupuolisyrijintää.

³¹⁷ Ks. *ibid.*,

³¹⁸ Ks. *Letsas*, s. 60-61 originalismista.

³¹⁹ Ks. *Stafford v. Yhdistynyt kuningaskunta*; *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta*; *Pellonpää*, s. 336, 339-340; *Harris/O'Boyle/Bates/Buckley*, s. 8-10; *Leach*, s. 151, 162-163.

³²⁰ Ks. *Heikkilä/Laukkanen*, s. 2.

Mielenkiintoinen kysymys herää myös siitä, millainen tulkinta rajoittaisi vähiten ihmisten oikeuksia. Jos 4 artiklan asevelvollisuutta koskeva säännös katsottaisiin sukupuolineutraalisti, tällöin valtioiden olisi joko luovuttava asevelvollisuudesta tai sitten muutettava asevelvollisuus koskemaan kaikkia. Tämä pienentäisi 4 artiklan soveltamisalaa. Toisaalta 14 artikla toteutuisi paremmin.

Viime kädessä suurempi merkitys taitaa olla poliittisella kuin oikeudellisella puolella kysymyksen ratkaisun kannalta. Sopimusvaltiot eivät välttämättä olisi tyytyväisiä näin radikaaliin muutokseen ja ne saattaisivat jättää noudattamatta ratkaisua tai jopa erota EIS:ta. Tämän vuoksi on epätodennäköistä, että EIT edes ottaisi tätä oikeuskysymystä käsiteltäväkseen. On kuitenkin huomioitavaa, että vuonna 2017 vain seitsemässä EU maassa oli enää voimassa yleinen asevelvollisuus, joten kenties kysymys on ajankohtaisempi kuin miltä se ensin vaikuttaa.

7.4 Positiiviset velvoitteet

EIT on jaotellut 4 artiklaa koskevat positiiviset velvoitteet kolmeen kategoriaan: lainsäädännöllisiin, operationaalisiin ja tutkinnallisiin.³²¹ Lainsäädännölliset velvoitteet koskevat sekä rikoslainsäädäntöä muutakin lainsäädäntöä, jos tämän muun lainsäädännön katsotaan aiheuttavan riskejä 4 artiklan loukkausten toteutumiseksi.³²² EIT on katsonut, että ihmiskaupan täytyy täyttää teon, keinon ja hyväksikäytön vaatimukset.³²³ Kuitenkin mainittua hyväksikäyttöä voi esiintyä ilman mainittua keinoa ja tekoa, ja hyväksikäyttö voi itsessään olla 4 artiklan kieltämää.³²⁴ Tästä seuraa, että valtioiden tulisi ihmiskaupan lisäksi kriminalisoida myös nämä hyväksikäytön erinäiset muodot, pelkän ihmiskaupan kriminalisointi ei siis riitä.

Valtioiden prosessuaalisiin velvoitteisiin kuuluu tutkinnan aloittaminen, silloin kun se saa tietoonsa mahdollisen väitteen 4 artiklaa loukkaavasta toiminnasta, tai siihen viittavia todisteita.³²⁵ Tämä eroaa aikaisemmasta oikeuskäytännöstä, jossa oli kyse viranomaisen subjektiivisesta arvioinnista.³²⁶ Tutkinnassa on otettava huomioon se, ettei uhri välttämättä halua tai kykene avustamaan tutkintaa.

³²¹ Ks. *S.M. v. Kroatia*, §§ 306-307.

³²² Ks. *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*.

³²³ Ks. *S.M. v. Kroatia*, § 303.

³²⁴ Ks. *ibid.*, § 300. ”300. Relying on the above analysis of its case-law under Article 4 of the Convention (see paragraphs 281-85 above), the Court finds that the notion of “forced or compulsory labour” under Article 4 of the Convention aims to protect against instances of serious exploitation, such as forced prostitution, irrespective of whether, in the particular circumstances of a case, they are related to the specific human-trafficking context. Moreover, any such conduct may have elements qualifying it as “servitude” or “slavery” under Article 4, or may raise an issue under another provision of the Convention (see paragraphs 241 and 280 above).”

³²⁵

³²⁶ Ks. *Stoyanova* 2017, s. 356-357.

Suojelemisvelvoitteiden sisällön tulkintaan voitaneen hyödyntää En-ihmiskauppasopimusta sekä vuoden 2014 ILO:n pakkotyösopimuksen lisäpöytäkirjaa. 4 artiklan auttamisvelvollisuudet ulottunevat vielä varsinaisen loukkauksen jälkeenkin. Myös auttamistavat eivät välttämättä ole suoranaisesti pääteltävissä; esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan katsottiin loukkanneen 4 artiklaa, kun se oli syyttänyt ihmiskaupan uhreja heidän pakotettuna tehdystä rikoksesta.

Alueperiaatteen mukaan valtiot ovat velvollisia vain alueellaan tapahtuvista EIS:n loukkauksista. Valtioiden vastuun jakautumista ovat käsitelleet edellä mainitut tapaukset *Rantsev v. Kypros ja Venäjä* ja *J. ym. v. Itävalta*. Niissä EIT on katsonut valtioilla olevan vastuuta alueellaan tapahtuvista 4 artiklan loukkauksista.

Entä voisiko valtion vastuu ulottua rajojensa ulkopuolelle? *Michael B. Eagle* on kirjoittanut artikkelin, jossa hän vetoaa EIT:llä olevan toimivaltaa puuttua FIFA:n vuoden 2022 Qatarin jalkapallon maailmanmestaruuskisojen rakennushankkeissa tapahtuneisiin ihmisoikeuksien loukkauksiin sillä perusteella, että FIFA:n päämaja sijaitsee Sveitsissä, ja koska Sveitsi on EIS:n jäsenvaltio, voitaisiin täten EIS:n 4 artiklan suoja ulottaa Qatarissa työskenteleviin rakennustyöntekijöihin. Eagle perustelee tätä sillä, että valitessaan Qatarin maailmanmestaruuskisojen isäntämaaksi, FIFA on toiminut katalysaattorina rakennushankkeiden tarpeellisuudelle, ja siksi rakennushankkeiden työnantajat ovat agentin asemassa FIFA:an.³²⁷

Raportoidun mukaan Qatarissa maailmanmestaruuskisojen rakennushankkeissa työskentelevien nepalilaisten työolot ovat erittäin huonot. Heitä on velvoitettu tekemään työtä 50 °C kuumudessa, ja eräissä tapauksissa vierastyöntekijöille ei kuumuudesta huolimatta ole annettu mahdollisuutta juomaveteen. Työolosuhteet ovat johtaneet lukuisiin kuolemiin. Vierastyöntekijöiden matkustusasiakirjoja on takavarikoitu, eikä heillä Qatarin lainsäädännön mukaan ole vierastyöntekijöinä mahdollisuutta muun työn etsimiseen. Työnantajalla on myös valta myöntää tai evätä vierastyöntekijälle lupa palata kotimaahansa Vierastyöläiset ovat velkaantuneet rekrytointiyritysten maksujen kohtuuttoman suuriin korkoihin. Heidän asumisolosuhteensa ovat olleet ahtaat, ja heidän käyttöönsä ei ole annettu heille kuuluvaa palkkaa.³²⁸

Eagle on oikeassa analyysissään siinä, että raportoidun mukainen toiminta olisi 4 artiklan vastaista. Hän nostaa esille tapaukset *C.N. v. Yhdistyneet kuningaskunnat* ja *Siliadin v. Ranska* verrannollisina tapauksina.³²⁹ Prosessuaalinen puoli Eaglen analyysistä on huomattavasti heikompi, mutta se silti nostaa esiin silti kiinnostavia ajatuksia. Hän vaikuttaisi olevan väärässä

³²⁷ Ks. *Eagle*, s. 204-206.

³²⁸ Ks. *ibid.*, s. 183-185.

³²⁹ Ks. *ibid.*, s. 190-205.

käsityksessä siitä, että FIFA voitaisiin haastaa yksityisenä järjestönä oikeuteen EIT:ssa, mikä ei ole mahdollista koska FIFA ei ole EIS:n jäsenvaltio tai valtio ylipäättänsä.³³⁰ Oikea vastuullinen osapuoli EIT:ssa olisi tällöin FIFA:n sijasta Sveitsi, ja tällöin EIT tutkisi, että onko Sveitsi loukannut 4 artiklan positiivisia velvoitteitaan.³³¹

Sveitsin kansallisten tuomioistuinten on kuitenkin sovellettava EIS:ta, joten periaatteessa Qatarin vierastyöntekijät voisivat vedota EIS:een Sveitsin kansallisissa tuomioistuimissa haastaessaan FIFA:n oikeuteen. Jos Sveitsin lainsäädäntö tai sen tulkinta johtaa siihen, ettei FIFA:a voida katsoa olevan vastuussa, ja kansalliset muutoksenhakukanavat on käytetty, tällöin vierastyöntekijät voisivat valittaa EIT:hin.

EIT ei ole vielä ottanut kantaa jäsenvaltioiden vastuuta sellaisista 4 artiklan loukkauksista, joita jäsenvaltiossa toimiva yksityinen yhteisö on tehnyt jäsenvaltion ulkopuolella. Lisäksi EIT ei ole myöskään 4 artiklan osalta käsitellyt tapauksia, joissa olisi kyse vastuusta agentin tekemistä ihmisoikeusloukkauksista. Näiden kahden seikan yhteistoiminnasta johtuen ei olisi yllättävää, että teoreettisessa oikeustapauksessa EIT katsoisi loukkausten olevan niin etäisiä Sveitsin omasta toiminnasta tai toimimattomuudesta, ettei Sveitsi olisi loukannut 4 artiklaa. Tapauksissa *Beer ja Regan v. Saksa*³³² ja *Waite ja Kennedy v. Saksa*³³³ EIT on maininnut, että silloin kun jäsenvaltiot perustuvat kansainvälisiä järjestöjä ja antavat niille valtuuksia ja koskemattomuuksia, ihmisoikeuskysymykset ovat edelleen relevantteja, ja se olisi EIS:n tarkoitusten ja päämäärien mukaista, jos jäsenvaltiot voisivat välttää vastuun ihmisoikeuksien loukkaamisesta tällaisissa tilanteissa.³³⁴

En kuitenkaan näkisi, että kumpikaan näistä seikoista yksittäisenä estäisi 4 artiklan soveltumisen. Mikään ei estä valtioita säätää lakeja, jotka sallisivat toimivallan ihmisoikeusloukkauksista kohdistuvan persoonallisuusperiaatteella, eli tekijän kansalaisuuden tai yhteisön laillisen sijaintipaikan perusteella. Lisäksi valtioilla on mahdollista tosiasiallista vaikuttaa valtioissa sijaitsevien yksityisten yhteisöjen toimintaan myös ulkomailla kansallisella lainsäädännöllä. On mahdollista, että ottaen huomioon EIS:n luonne elävänä dokumenttina ja tarkoitus ihmisoikeuksien suojaamiseen, saattaisivat tällaiset käytännöt yleistyä niin, että ne tulisivat osaksi 4 artiklaa.³³⁵

³³⁰ Ks. *Leach*, s. 153.

³³¹ Ks. *Eagle*, Hofstra Labor and Employment Law Journal syksy 2014, s. 210.

³³² *Beer ja Regan v. Saksa*, Nro. 28934/95, 18.2.1999.

³³³ *Waite ja Kennedy v. Saksa*, Nro. 26083/94, 18.2.1999.

³³⁴ Ks. *Leach*, s. 150.

³³⁵ Ks. *Alston/Goodman*, s. 1123 eri vastuun määrätymisperiaatteista.

Lienee myös selvää, että jäsenvaltioiden lainsäädännön tulisi olla luonteeltaan sellaista, ettei vastuuta 4 artiklan loukkaamisesta voida välttää käyttämällä välikättä. Valtio voi olla vastuussa sen osapuolen käyttämästä pakkotyöstä, jolle se on delegoinut valtaa.³³⁶

7.5 Tutkielman tulosten havainnollistaminen suomalaisen ihmiskauppatapauksen kontekstissa

Lopuksi vielä havainnollistan tutkielman tuloksia soveltamalla EIS 4 artiklan periaatteita Suomalaisessa kontekstissa. Pyrin tällä konkretisoimaan sitä uutta tietoa, mitä tällä tutkimuksella on saavutettu, ja näyttää, missä yhteyksissä se voi olla hyödyksi.

Eräs Suomessa huomiota herättänyt ilmiö koskee ulkomaisia marjanpoimijoita. Tällaisessa toiminnassa on tyypillistä, että kutsujayhtiö kutsuu ulkomaalaisia Suomeen keräämään marjoja. Työläisen täytyy itse kustantaa matkat ja hoitaa viisumit, kun taas kutsujayhtiö tarjoaa majoituksen, kulkuvälineet ja poimintavarusteet. Marjanpoimijat eivät ole työsuhteessa kutsujayhtiöihin, eivätkä he siksi ole työsuojelun piirissä. Alalla on ollut epäkohtia muun muassa majoituksen ja muonituksen laadusta. Lisäksi koska työläisen täytyy itse kustantaa etukäteen matkat ja muita maksuja, voidaan kyseenalaistaa työntekijän todelliset mahdollisuudet kieltäytyä työoloista, erityisesti ottaen huomioon työntekijän asema vieraassa maassa.³³⁷

EIT:ssa on useissa tapauksissa katsottu, että vaikka sopimus työnteosta olisi tehty alun perin vapaaehtoisesti, voi taloudellinen ja muu riippuvuus aiheuttaa sellaisen tilanteen, että työntekijällä ei ole realistisia mahdollisuuksia kieltäytyä työnteosta,³³⁸ kuten oli käsillä tapauksessa *Siliadin v. Ranska*. Sellaisissa tapauksissa, joissa työläisten olosuhteet ovat riittävän huonot, voi hyvinkin olla kyseessä 4 artiklassa kiellettyä pakkotyötä.

Vuonna 2020 Vaasan hovioikeus antoi ratkaisun³³⁹ juuri tällaisessa tapauksessa. Siinä yrittäjä tuomittiin ihmiskaupasta. Tapauksessa työläiset toisin kuin oli luvattu eivät juurikaan saaneet työstään tuloja, sillä ne menivät yhtiön kohtuuttoman suuriin kustannuksiin sekä matkaa varten otetun lainan lyhennyksiin. Vaikka osalla poimijoista oli käsitys, että yritys antoi lainan, hovioikeus totesi, ettei siitä oltu esitetty riittävästi näyttöä. Velka lyhennettiin suoraan marjanpoimintatileistä, minkä takia asianomistajilla ei riittänyt rahaa elinkustannuksiin. Ensikertalaisia työläisiä ei oltu perehdytetty marjanpoimintaan kuten kirjallisen todistusaineiston perusteella katsottiin yrittäjän luvanneen, ja lisäksi poimijat oli kutsuttu pidemmälle ajalle sesongin

³³⁶ Ks. *Leach*, s. 155. ”The Court has emphasised that the state cannot absolve itself from responsibility by delegating its obligations to private bodies or individuals.”

³³⁷ Ks. HE 42/2021 vp, s. 5-6; *Paanetoja*.

³³⁸ Ks. *Chowdury ym. v. Kreikka*, § 96.

³³⁹ Tuomio 20/108156, 26.2.2020, asianumero R 18/482.

ulkopuolelle, jolloin poimijoilla ei ollut realistisista päästä mainostettuihin ansaintamahdollisuuksiin.

Marjanpoimijat olivat yhtiöön riippuvaisessa asemassa, eikä heillä ollut muuta vaihtoehtoa kuin jatkaa työntekoa, sillä heidän passinsa ja matkalippunsa olivat yhtiön hallussa ja heillä ei ollut varaa lentolipun muutosmaksuun. Hovioikeus katsoi tämän tehdyksi tarkoituksena saada poimijat jatkamaan työntekoa ja maksamaan lyhennyksiä. Sen sijaan mahdollisuutta leiriltä poistuneen henkilön ilmoittamisesta viranomaiselle ei pidetty sellaisenaan ihmiskaupparikoksen toteuttavana toimenä käytettävissä olevan näytön perusteella.

Lisäksi marjanpoimijoiden majoitusleiri vaaransi paloturvallisuutta, koska leirillä oleva neste-kaasumäärä ylitti sallitun. Yritys ei myöskään noudattanut majoituksessa terveydensuojelua koskevia määräyksiä. Poimijat vastoin rekrytoinnissa ilmoitettua majoitettiin asumistiloiksi muutettuihin busseihin. WC- ja suihkutilat tehtiin vasta poimijoiden saapumisen jälkeen eivätkä ne aina toimineet. Jätteitä ei viety pois leirialueelta. Näiden seikkojen vuoksi hovioikeus katsoi, etteivät asumisolosuhteet olleet hyväksyttäviä ihmisten majoitukselle. Korkein oikeus antoi tapauksesta valitusluvan poimijoille ja syyttäjälle rikosten yksiköintiä ja rangaistuksen määräämistä koskeviin kysymyksiin, yrittäjälle pelkästään rangaistuksen määräämisen osalta.

Pakkotyön osalta hovioikeus totesi, että pakkotyötä ei ole määritelty lainsäädännössä. Nykyisen lain esitöissä mainittiin, että pakkotyön määritelmä tapahtuu kansainvälisen oikeuden kautta. Hovioikeus, kuten EIT omissa tapauksissaan, päätti hyödyntää ILO:n pakkotyön määritelmää. Hovioikeus myös katsoi, että psykologinen kontrolli riittää määräysvaltaan ottamiseen, mutta ottaen huomioon poimijoiden yhteydet ulkomaailmaan, sekä mahdollisuus valita työntekopaikka, kyseessä ei ollut näytetty toteen varsinaista määräysvaltaa. Tämä ei kuitenkaan vastaa EIT:n oikeuskäytäntöä, jossa tällaisille seikoille ei pitäisi antaa ratkaisevaa merkitystä.³⁴⁰

Vaikka hovioikeus viittasi oikeudessaan EIS:een, se juurikaan nostanut esille EIT:n oikeuskäytäntöä. Olisi ollut toivottavaa, että hovioikeus olisi ottanut EIT:n ratkaisut paremmin huomioon. Erityisesti tapauksesta *Chowdury ym. v. Kreikka* olisi ollut suurta tulkinnallista apua, sillä myös siinä oli kyse siirtotyöläisten työskentelystä kehnoissa leiriolosuhteissa.³⁴¹

Ala on vuodesta 2014 tehnyt itsesääntelyä erityisesti tiedottamisvelvollisuuksista, jotta työläiset eivät saisi erehtynyttä kuvaa työoloista. Lisäksi on olemassa lakihanke, joka sääntelisi alaa enemmän, kieltäen esimerkiksi maksujen perimisen rekrytointi- ja perehdyttämispalveluista.³⁴²

³⁴⁰ Ks. *V.C.L ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta; Chowdury ym. v. Kreikka*.

³⁴¹ Ks. *Chowdury ym. v. Kreikka*, § 96.

³⁴² HE 42/2021 vp.

Tämä lakihankeen voitaisiin katsoa toteuttavan 4 artiklan lainsäädännöllisiä velvoitteita, sillä nykyinen oikeustilanne saattaa luoda tilaisuuksia väärinkäytöksille samoin kuin Kyproksen Artisti-järjestelmä tapauksessa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*.

Loppusanat

Tällä esimerkillä halusin osoittaa sitä, kuinka tärkeää on, että 4 artiklan sisältöä ja sitä koskevaa oikeuskäytäntöä tunnettaisiin paremmin. Toivon, että useampi tutkija kiinnostuisi aiheesta, ja että se saisi enemmän huomiota oikeustieteelliseltä yhteisöltä. Silloin myös viranomaisten tietoisuus heidän toimintaansa koskevista 4 artiklan rajoitteista ja velvoitteista kasvaisi. Kuten olen osoittanut, myös EIT:n oma tulkintakäytäntö on joltain osin sotkuista, ristiriitaista ja huonosti perusteltua. Kuitenkin kokonaisuutena näkisin, että 4 artikla on arvokas ja hyödyllinen väline rikosten uhreille, ja EIT on antanut myös todella hyviä perusteluja ja ratkaisuja.